

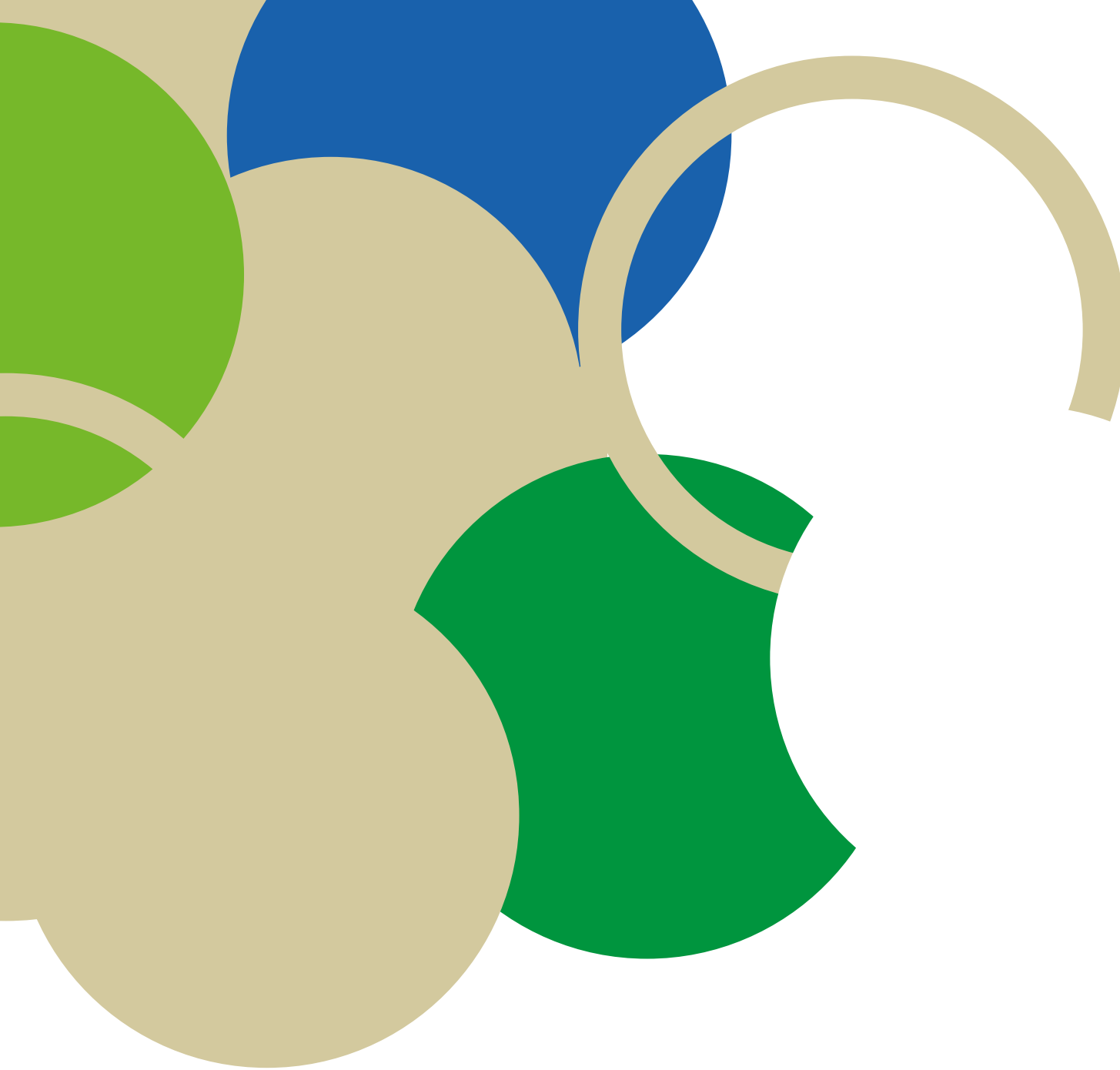
Achterhoek Monitor

Editie
2022/23

Robin Koster
Friso de Vor
Edwin van de Wiel

Gerealiseerd in opdracht van de Achterhoek Board

Achterhoek Monitor

Editie 2022/23

Voorwoord

Door Emmeke Gosselink

Groeien in kwaliteit, delen in geluk

Voor het derde jaar op rij presenteren we de Achterhoek Monitor. Voor mij de eerste keer. In september ben ik toegetreden tot de Achterhoek Board en heb ik het voorzitterschap van de stuurgroep over mogen nemen van de toenmalig wethouder van Bronckhorst Willem Buunk. Door zijn enorme inzet de afgelopen jaren staat er een goede basis voor het monitoren van de economie en de samenleving in de Achterhoek.

In de Achterhoek Monitor volgen we de ontwikkeling door de jaren heen met feiten en cijfers. En kijken we vooruit. Naast het in beeld brengen van de meest recente ontwikkelingen, geeft de monitor een perspectief op de lange termijn. Dit lange termijn beeld hebben we nodig om de juiste keuzes te kunnen maken. Er gaat veel goed, maar de cijfers laten zien dat we niet achterover kunnen leunen. Bijvoorbeeld de arbeidsmarkt knelt. Nog meer dan vorig jaar; het jaarlijks tekort bedraagt inmiddels 1.900 werkenden. De vraag neemt harder toe dan het aanbod. Er is enerzijds sprake van een hoge

uitstroom met tegelijkertijd een uitbreiding van het aantal banen. Anderzijds blijft de instroom van arbeidskrachten uit het onderwijs daarbij achter.

In deze editie is een aantal nieuwe elementen opgenomen, enkele daarvan wil ik graag even benoemen.

Achterhoek SDG-regio

De Achterhoek is de eerste SDG-regio. Het monitoren hiervan staat nog in de kinderschoenen. In de Achterhoek Visie 2030, die in september dit jaar is vastgesteld, zijn vier overkoepelende SDG's opgenomen waaraan de Achterhoek werkt. In deze monitor geven we met praktische voorbeelden een eerste beeld hoe daar invulling aan gegeven wordt. Het monitoren van de SDG's vraagt echter nog een flink stap. In 2023 gaan we dit verder ontwikkelen.

Toegevoegde waarde regionale clusters en investeringen

Om inzicht te krijgen in het succes van verschillende sectoren in een regio is de werkgelegenheidsontwikkeling steeds minder een goede voorspeller. Zo neemt bijvoorbeeld in de financiële sector al jaren het aantal arbeidsplaatsen af met minder werkgelegenheid tot gevolg, maar neemt de omzet en de winst per werknemer sterk toe. We kunnen op basis van alleen de werkgelegenheidsontwikkeling niet concluderen dat het slecht gaat in deze branche. Vandaar dat we in deze Achterhoek Monitor een aanvullende kijk op de economische ontwikkeling van de regio introduceren: de toegevoegde waarde. Dit is het verschil tussen verkoop- en inkoopwaarde van een product of dienst. En we zijn positief verrast. Het valt op dat de Achterhoek voor vijf regionale clusters een sterkere ontwikkeling kent dan de omliggende regio's. Voor de Food, Agro, Health, Health & medisch en Transport is de toegevoegde waarde per baan sterker toegenomen. Met name Health valt op, met sinds 2011 een verdubbeling van de toegevoegde waarde per baan. De Maakindustrie in de Achterhoek laat eveneens een sterke ontwikkeling zien.

Verhuizingen naar de regio stuwten bevolkingsontwikkeling

Er vestigen zich momenteel meer mensen in de Achterhoek dan er vertrekken. Dat is een positieve ontwikkeling. Zeker ook omdat er nog steeds meer mensen overlijden in de Achterhoek dan er geboren worden. Deze nieuwkomers zijn voor een groot deel ook potentiële nieuwe arbeidskrachten, die we hard nodig hebben. Er is vooral een tekort aan ongeschoolde en hoogopgeleide arbeidskrachten. Met name deze laatste groep verhuist naar de Achterhoek.

Ervaren brede welvaart in de Achterhoek

De ervaren brede welvaart door onze inwoners is in beeld gebracht. De uitkomsten bevestigen het beeld dat het over het algemeen goed gaat met onze inwoners en we ons met trots een geluksregio mogen noemen. Onze inwoners vinden de gezondheid, welzijn en wonen de belangrijkste thema's. Binnen de thema's die belangrijk gevonden worden voor het geluk scoort een aantal aspecten nog laag, namelijk: goed kunnen rondkomen, de werk-privé balans en de algemene gezondheid. Dit zijn concrete aanknopingspunten voor verdere actie. Zeker ook omdat de ambitie is de gezondste regio te worden. Waarbij preventie een van de speerpunten is. Opvallend is dat in de Achterhoek de brede welvaart het afgelopen jaar op peil is gebleven, terwijl de brede welvaart elders in het land is gedaald. Daar mogen we met z'n allen trots op zijn!

Deze jaarpublicatie laat zien dat we een stabiele economische basis hebben om verder te kunnen groeien in kwaliteit en om een geluksregio te blijven. Uiteraard blijven we dat monitoren, zodat we vanuit dezelfde inzichten onze ambities kunnen nastreven.

Namens de Achterhoek Board,

Emmeke Gosselink,
voorzitter stuurgroep Achterhoek Monitor

Inhoud

Voorwoord	4	Uitgelicht: Sustainable Development Goals in de Achterhoek	73
Kengetallen Achterhoek	8	4 Inwoners	77
1 De staat van de Achterhoek	10	4.1 Bevolkingsdynamiek	78
1.1 Stabiele economie met urgente opgaven	10	4.2 Huishoudens	85
1.2 Trends en uitdagingen	11	Thema uitgelicht: Mobiliteit en Bereikbaarheid	90
1.3 De Achterhoek	13	Thema uitgelicht: Wonen en Vastgoed	96
Beschouwing: Macro-economische vraagstukken	16	5 Brede welvaart	104
2 Bedrijven en banen	19	5.1 Brede welvaart	105
2.1 Bedrijfsvestigingen	20	5.2 Stand van de brede welvaart in de Achterhoek	106
2.2 Banen	26	Thema uitgelicht: Gezondste regio	117
2.3 Regionale clusters	29	Colofon	119
2.4 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit	33		
Thema uitgelicht: Smart werken en Innovatie	37		
Thema uitgelicht: Circulaire Economie en Energietransitie	44		
3 Arbeidskracht	54		
3.1 Arbeidsaanbod- en deelname	55		
3.2 Arbeidsmarktspanning	60		
Thema uitgelicht: Onderwijs en Arbeidsmarkt	66		

Kengetallen Achterhoek

24.750 bedrijven

gevestigd in de Achterhoek in 2021.

- Achterhoek +3,2% groei t.o.v. 2020
- Nederland +4,6%

5,4 banen

had de werkzoekende Achterhoeker gemiddeld voor het uitkiezen halverwege 2022.

- Achterhoek 5,4 banen (1,3 banen begin 2021)
- Nederland 5,4 banen (1,5 banen)

4.750 werklozen

telde de Achterhoek in 2021, wat overeenkomt met 3,3% van de beroepsbevolking.

- Achterhoek 3,3% (4,1% in 2020)
- Nederland 4,2% (4,9% in 2020)

129.630 banen

telde de Achterhoek in 2021.

- Achterhoek +1,6% t.o.v. 2020
- Nederland +1,3%

18.000 personen

vormden het onbenut arbeidspotentieel in 2021, 9% van de potentiële beroepsbevolking.

- Achterhoek 9% (7% in 2020)
- Nederland 9% (8,5% in 2020)

14.150 zzp'ers

waren gevestigd in de Achterhoek in 2021

- Achterhoek +78% t.o.v. 2007
- Nederland +140%

263.750 inwoners

telde de Achterhoek begin 2022.

- Achterhoek +0,2% groei t.o.v. 2021
- Nederland landelijk: +0,7%

48% vijftigplussers

Bijna de helft van de Achterhoekers was begin 2022 50 jaar of ouder.

- Achterhoek 48% (37% in 2007)
- Nederland 41% (34% in 2007)

12,3%

van het totale energieverbruik in de Achterhoek is opgewekt uit hernieuwbare bronnen in 2020.

- Achterhoek 12,3% (2,4% in 2010)
- Nederland 10,3% (3,7% in 2010)

115.730 huishoudens

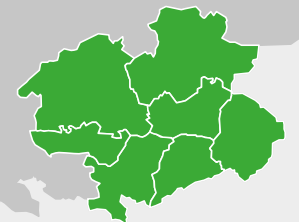
telde de Achterhoek begin 2022.

- Achterhoek +0,7% t.o.v. 2021
- Nederland +1,2%

7,9

is het gemiddelde rapportcijfer dat Achterhoekers geven om hun mate van gelukkig zijn uit te drukken.

- Achterhoekers die weinig kunnen sparen 7,3
- Achterhoekers die veel kunnen sparen 8,1

1 De staat van de Achterhoek

1.1 Stabiele economie met urgente opgaven

Deze editie van de Achterhoek Monitor geeft zicht op de langjarige sociaal-economische ontwikkeling van de Achterhoek. In de afgelopen edities van de monitor is geconstateerd dat de Achterhoek beschikt over een grote veerkracht. Dat blijkt nu ook weer uit de cijfers van de regionale economie. De COVID19-crisis blijkt vooralsnog niet meer dan een glooiing te zijn geweest in de gestage positieve ontwikkeling van de Achterhoekse economie. Zeker als dit vergeleken wordt met de ontwikkeling van de Nederlandse economie als geheel. Daar was sprake van een duidelijke economische dip de afgelopen jaren.

De huidige mondiale ontwikkelingen en de grote maatschappelijke opgaven waarvoor de Nederlandse samenleving staat, plaatsen ook de Achterhoekse economie voor nieuwe uitdagingen. De regionale economie heeft zich evenwel bewezen schokbestendig te zijn. Ze heeft economische tegenspoed van de afgelopen jaren goeddeels opgevangen. Duidelijk is dat de specifieke sectorstructuur van de Achterhoekse economie minder conjunctuurgevoelig is.

De industrie is met een aandeel van bijna 20 procent in de totale werkgelegenheid nog altijd een belangrijke stuwende kracht van de Achterhoekse economie. Tegelijkertijd is er structureel iets aan het veranderen. De industriële werkgelegenheid neemt geleidelijk af, terwijl het aantal banen in dienstverlenende sectoren toeneemt. Bijna tweederde van de Achterhoekse economie bestaat uit familiebedrijven. Dit type ondernemingen vormt de ruggengraat van de regionale economie. Het aandeel familiebedrijven in de Achterhoek ligt aanzienlijk hoger dan het landelijk gemiddelde. Veelal zijn het lokaal-gewortelde mkb-bedrijven die zorgen voor stabiliteit en continuïteit. De bedrijven hebben doorgaans een bovengemiddelde financiële buffer, een sterke band met de werknemers, de regio én een focus op de lange termijn.

Kenmerkend voor de huidige Achterhoekse economie is het stabiele karakter. Deze stabiliteit komt onder druk te staan door een sterke toename van het aantal vacatures, die groter is dan in de omliggende regio's. Deze toename komt boven op het reeds bestaande tekort aan werkenden. Positief is dat de Achterhoek meer werknemers aan zich weet te binden. Het aantal Achterhoekers dat buiten de regio werkt is tussen 2014 en 2020 afgenomen met 2.400 werknemers. Minder Achterhoekers werken dus buiten de regio. Steeds meer deeltijdwerkers willen meer uren gaan werken. Dit is ook hard nodig, want in anderhalf jaar tijd is de krapte op de Achterhoekse arbeidsmarkt verviervoudigd.

In 2021 lag het werkloosheidspercentage bijna één procentpunt onder het landelijk gemiddelde. Het aandeel Achterhoekers dat op de arbeidsmarkt actief is, is de laatste jaren gestegen tot boven het landelijk gemiddelde. Bijna driekwart van de Achterhoekers (in de leeftijd van 15 tot 75 jaar) heeft een baan. Gevolg van deze positieve ontwikkeling is wel dat de rek er zo'n beetje uit is. Vrijwel alle Achterhoekers die willen werken, werken nu. Werklustige Achterhoekers zijn bijna op.

1.2 Trends en uitdagingen

Oplopende arbeidsmarkttekorten

De strijd om arbeidskrachten zal de komende jaren alleen maar toenemen. Uit de dit voorjaar gepubliceerde Arbeidskracht Analyse Achterhoek blijkt dat de regio met name een tekort aan heeft ongeschoolden en personen met een bachelor of masteropleiding. Voor de komende jaren gaat het om tekorten van zo'n 1.900 werkenden per jaar. Dit tekort lijkt eerder van structurele dan van conjuncturele aard te zijn. Ook over een langere periode tot 2035 neemt het aantal Achterhoekers in de werkbare leeftijd (15-75 jaar) niet toe. De ramingen laten zien dat dit deel van de bevolking met zo'n 6 procent afneemt. Terwijl in Nederland en de omliggende regio's sprake is van een stabiele

lisatie of een toename van dit deel van de bevolking. Arbeidskracht was al schaars in de Achterhoek en wordt dus nog schaarser.

Meer werk verzetten

Belangrijke Achterhoekse sectoren zoals de Food-, Agro- en Transportsector laten een sterke toename van de toegevoegde waarde zien in de afgelopen jaren. De toegevoegde waarde is het verschil tussen verkoop- en inkoopwaarde van een product of dienst. Deze toename is groter dan in de omliggende regio's. Het Achterhoekse bedrijfsleven, en met name de industrie, heeft in de jaren voor de COVID19-crisis flink in machines en digitalisering geïnvesteerd. Tegelijk zien we een toename van de arbeidsproductiviteit. Met minder werknemers verzetten we steeds meer werk.

Daarnaast vindt een sterke rationalisatie plaats in de landbouw en de industrie. Zo neemt de toegevoegde waarde per werknemer sterk toe. Er wordt meer waarde gecreëerd met minder personeel. Voor de Food, Agro, Health, Health & medisch en Transportsector is de toegevoegde waarde per baan sterker toegenomen dan in omliggende regio's. Met name Health valt op, met sinds 2011 een verdubbeling van de toegevoegde waarde per baan.

Transitie naar diensteneconomie

De Achterhoek kenmerkt zich door oog te hebben voor de menselijke maat. Dat is ook terug te vinden in het relatief hoge aantal familiebedrijven. De Achterhoekse economie bevindt zich echter in een transitie naar een diensteneconomie. De werkgelegenheid in sterk vertegenwoordigde sectoren als agrarische en nijverheidssectoren neemt af, terwijl de werkgelegenheid in de dienstensector toeneemt.

Verhuizingen naar de regio stuwten bevolkingsontwikkeling

De Achterhoek is een aantrekkelijke woonregio. Na vier jaren van nulgroei is het aantal Achterhoekers in 2020 en 2021 met in totaal 1.000 personen toegenomen. De afgelopen twee jaar nam de bevolking toe met jaarlijks 0,2 procent. De instroom van nieuwe inwoners van elders uit het land is de belangrijkste bron van deze toename. De natuurlijke aanwas is negatief, maar de migratie kent een positief saldo. Er vestigen zich momenteel meer mensen in de Achterhoek dan er vertrekken. Dat is een positieve ontwikkeling. Niet alleen zorgen deze nieuwkomers voor een 'frisse wind' en dat voorzieningen op peil kunnen blijven, ze vormen voor een groot deel ook potentiële nieuwe arbeidskrachten.

Doorgaans zijn binnenlandse migranten die over een grotere afstand verhuizen hoogopgeleid. Deze groep heeft bijbehorende woonwensen. Het positieve binnenlandse

migratiesaldo in de Achterhoek stelt aanvullende eisen aan de woningbouw. Deze komen boven op de verschuivende behoefte aan andere soorten woningen als gevolg van de steeds ouder wordende Achterhoekse bevolking en de verduurzamingsopgave van de bestaande woningvoorraad.

Wonen, werk en gezondheid belangrijk voor geluk

Uit recent onderzoek onder bijna 3.000 Achterhoekers blijkt dat wonen (zowel de woning als de woonomgeving), werk (zowel inkomen als werk-privé balans) en gezondheid het meest samenhangen met geluk. Gezondheid, welzijn en wonen vinden de inwoners het belangrijkste. Aandacht voor de woonkwaliteiten van de regio, met ruimte voor gezond leven blijft dan ook cruciaal. Daarnaast laat het onderzoek zien dat kunnen rondkomen, een goede werk-privé balans en de algemene gezondheid minder goed scoren.

Ook dit onderzoek laat wederom zien dat de Achterhoek een 'geluksregio' is. Maar dit is geen reden om achterover te leunen. De monitor maakt namelijk ook duidelijk dat de regio grote uitdagingen kent, onder meer op de woning- en arbeidsmarkt. Het zijn opgaven die onderkend zijn in de Achterhoek Visie 2030 en die concreet worden aangepakt, blijkend uit de alsmaar langer wordende lijst van projecten en initiatieven. De kracht van de regio zit vooral in de stabiliteit van de economie, de samenwerkingscultuur en de menselijke maat. Deze aspecten zullen nog meer benut moeten worden om de uitdagingen waarvoor de regio staat aan te kunnen. En we zullen moeten blijven monitoren hoe we ervoor staan. Sturen op basis van betrouwbare feiten die de Achterhoek Monitor aanreikt.

1.3 De Achterhoek

De Achterhoek heeft een sterke eigen identiteit. Voor de meeste Achterhoekers is het duidelijk of ze tot de streek behoren of niet. En sinds de introductie van een eigen vlag in 2018 kunnen we nu ook stellen: daar waar de vlag hangt, daar voelen de mensen zich Achterhoekers. Maar elke regio kent haar grenskwesties. De grens met Twente is redelijk duidelijk, de grens met de Liemers wordt meestal minder scherp getrokken. Graafschap Zutphen en de Achterhoek worden soms als een geheel gezien, maar cultuur-historisch en bestuurlijk wordt er onderscheid gemaakt.

Achterhoekers doen er meestal niet zo moeilijk over. Het zijn geen scherpslijpers. Iedereen die zich Achterhoeker voelt mag zich tot de regio rekenen. Voor deze monitor is het nodig ergens een grens te trekken. De monitor kijkt naar het gebied van de bestuurlijke samenwerking met ondernemers, maatschappelijke organisaties en

gemeenten van de 8RHK ambassadeurs (aangeduid als Regio Achterhoek). Dit is een regio die het grondgebied omvat van de gemeenten Aalten, Berkelland, Bronckhorst, Doetinchem, Oost-Gelre, Oude IJsselstreek en Winterswijk. Overigens is dit geen landelijk gehanteerde indeling bij instanties als CBS, UWV en Kamer van Koophandel. Deze instellingen presenteren dan ook nooit cijfers en statistieken voor deze gemeenten gezamenlijk. In deze monitor gebeurt dat wel, de cijfers van de zeven gemeenten worden zoveel mogelijk gebundeld.

Natuurlijk bestaat de Achterhoek al eeuwen (de Achterhoek komt nota bene al voor in geschriften uit het laatste decennium van de 8e eeuw).

Daarom is in de monitor ook een stuk recente geschiedenis meegenomen. De meeste kengetallen zijn opgenomen vanaf 2007. Daardoor kunnen we de ontwikkeling van de Achterhoek volgen van vlak voor, tijdens en na de financiële en economische crisis van de jaren 2008–2012; een betrekkelijk lange periode die wordt gekenmerkt door economische neergang en groei. Ten opzichte van de vorige editie zijn de meeste cijferreeksen uitgebreid tot en met het jaar 2021 – en niet zelden lopen cijferreeksen door tot en met het tweede kwartaal van 2022. Het stelt ons onder andere in staat een indruk te geven van de impact en gevolgen van de COVID19-crisis voor de Achterhoek.

Er zijn dus meerdere afbakeningen van 'de Achterhoek' (zie de kaarten). Zo zijn er meer functionele begrenzingen, zoals voor economie, gezondheid, arbeidsmarkt en toerisme. Afhankelijk van de gekozen indeling telt de regio zeven, acht, negen of nog wel meer gemeenten. Soms horen bijvoorbeeld de gemeenten Lochem, Montferland en Zutphen tot de Achterhoek. In een enkel geval hoort zelfs de gemeente Brummen – aan de andere kant van de IJssel – tot de Achterhoek. Voor deze monitor vormen de eerdergenoemde zeven gemeenten de basis; tenzij anders vermeld presenteren wij de cijfers over het grondgebied van deze gemeenten. Soms zijn de data niet beschikbaar op gemeentelijk niveau en ontkomen we er niet aan andere regionale data te presenteren. In de kaarten is aangegeven om welke gemeenten het dan gaat.

Kaart 1 De Achterhoek in historisch perspectief/ Gebied Achterhoek Toerisme

Kaart 2 De gemeenten van Regio Achterhoek

Kaart 3 De gemeenten van COROP-regio Achterhoek

Kaart 4 De gemeenten van de Arbeidsmarktregio Achterhoek

Beschouwing: Macro- economische vraagstukken

Door: Henri de Groot, hoogleraar Regionaal Economische Dynamiek aan de Vrije Universiteit Amsterdam en kroonlid van de Sociaal-Economische Raad (SER)

De economische ontwikkeling van de Achterhoek is op vele manier verweven met bredere regionale, nationale en internationale ontwikkelingen. In dit intermezzo geef ik een compact overzicht van de grote macro-economische vraagstukken waar we in het huidige tijdsgewricht mee worden geconfronteerd. Ontwikkelingen die soms voelen alsof we ons bevinden in een *perfect storm* en die beleidsmakers confronteren met grote dilemma's rondom het enerzijds ondersteunen van korte termijn noden en anderzijds het op gang brengen van een aantal grote transities die van essentieel belang zijn voor ons welbevinden op de lange termijn.

De afgelopen jaren hebben in belangrijke mate in het teken gestaan van de COVID19-pandemie. Op het moment dat de grote impact daarvan op zijn einde leek te lopen brak in februari 2022 het grootste conflict op het Europese continent uit sinds de Tweede Wereldoorlog. Terugkijkend op de COVID19-pandemie kunnen we concluderen dat met name de aanpak op economisch vlak in het eerste jaar grosso modo de juiste is geweest (zie ook de vorige editie van Achterhoek Monitor). De massale steun die werd ingezet

om banen te behouden in een periode waarin gezonde bedrijven door een externe gezondheids crisis werden gedwongen hun zaak te sluiten was prima te rechtvaardigen en ook financieel-economisch met gezonde overheidsfinanciën prima draagbaar. Over de aanpak in de tweede fase lopen de meningen meer uiteen. Het lang aanhouden van de steun heeft wenselijke en soms ook noodzakelijke aanpassingsprocessen vertraagd. En daarmee is in onze samenleving deels een verwachting geslopen dat de overheid negatieve schokken als vanzelf wel kan en zal compenseren. Hiervoor wordt steeds vaker de term 'compensatiesamenleving' gemunt. De komende jaren zullen voor een deel in het teken moeten staan van het afscheid nemen van het automatische compenseren, deels omdat individuen ook zelf aangesproken moeten worden op gevolgen van hun eigen risicovolle gedrag, maar ook omdat het nu compenseren tot het doorschuiven van een rekening naar toekomstige generaties leidt.

Terwijl het herstel van de economische gevolgen van de COVID19-pandemie volop op stoom kwam brak het conflict in de Oekraïne uit. Die heeft in economische zin het einde ingeluid van het benutten van het vredesdividend. We zijn hard geconfronteerd met de bittere noodzaak om voldoende te investeren in defensie en veiligheid om fundamentele kernwaarden van onze samenleving te kunnen verdedigen. Daarnaast heeft het conflict ons nog eens extra geconfronteerd met onze grote afhankelijkheid van energie, enerzijds door een relatief energie-intensieve productiestructuur en anderzijds door de sterke afhankelijkheid van zowel Rusland als het Midden-Oosten voor de levering van onze energie. Het gevolg zijn hoge (en zeer volatiele) energieprijzen die tot zeer grote kostenstijgingen van energie leiden voor zowel huishoudens als bedrijven. Ook hier zien we een mechanisme in werking treden van compenseren. Nog sterker dan bij de tweede fase van de COVID19-pandemie kunnen bij deze compensaties vraagtekens worden geplaatst. De hoge energieprijzen zullen naar verwachting van lange duur zijn en bovendien was de transitie naar een minder op fossiele brandstof georiënteerde productiestructuur sowieso al ingezet. Structurele transformaties zullen daarom hoe dan ook op zowel korte als middellange termijn onvermijdelijk en wenselijk zijn. Het is zaak om een goede balans te vinden tussen enerzijds het ledigen van noden van de zwakkeren in de samenleving, maar anderzijds ook het benutten van de mogelijkheden die de hoge energieprijzen bieden om de energietransitie te versnellen.

Bij elkaar opgeteld leiden al deze ontwikkelingen tot een grote onzekerheid. Op korte termijn zal de groei vertragen en een milde recessie valt te verwachten. In zijn basisraming in de *Macro Economische Verkenning 2023* gaat het Centraal Planbureau (CPB) nog uit van een groei van de Nederlandse economie van 4,6 procent in 2022 en een groei van 1,5 procent in 2023. Een deel van de hoge groei in 2022 is het gevolg van een inhaaleffect in met name consumptie in de herstelperiode na de piek van de

COVID19-crisis. De groei blijft in deze prognose voor 2023 relatief gunstig mede door hoge overheidsbestedingen en aanhoudend relatief hoge uitgaven van consumenten. Bij met name die laatste voorspelling en ook de prognoses voor de investeringen zit een grote onzekerheid. Het consumenten- en producentenvertrouwen zijn laag en de rentes lopen op wat consumptie en investeringen onder druk zal zetten. De krapte op de arbeidsmarkt die al voor de COVID19-crisis overduidelijk zichtbaar was en zich na de crisis extra sterk heeft gemanifesteerd zal naar verwachting wel iets kleiner worden, maar toch vooral een structureel karakter hebben in de komende jaren.

Kijkend naar de (middel)lange termijn zijn de uitdagingen gigantisch. De geopolitieke verhoudingen zijn complex en zullen ons blijven confronteren met onze grote afhankelijkheid van buitenlandse (onzekere) ontwikkelingen. Blijvend inzetten op een goede aansluiting bij en investeren in Europa is daarom juist voor een kleine open economie als de Nederlandse van groot belang. Aandacht is ook nodig voor het gezond houden van de overheidsfinanciën en het alert blijven op het voorkomen van doorschuiven van rekeningen naar toekomstige generaties. De afgelopen jaren hebben duidelijk gemaakt dat we de afgelopen decennia om uiteenlopende redenen variërend van het 'verjubelen van het vredesdividend' tot het niet respecteren van harde ecologische grenzen boven onze stand hebben geleefd. Het erkennen hiervan is een belangrijke voorwaarde om te ontsnappen aan de logische maar gevaarlijke reflex om noodzakelijke aanpassingen vanwege korte termijn noden voor ons uit te schuiven. Het is om die reden toe te juichen dat het kabinet inzet op de grote transities (klimaat, energie, digitalisering, circulaire economie, landbouw) en ook middelen vrijmaakt om de transities te kunnen inzetten en versnellen. Het komen tot constructieve plannen blijkt hierbij nog geen sinecure en is voor zowel regio als rijk misschien wel de grootste opgave voor de komende decennia. De sterk opgelopen staatsschuld in combinatie met hoge hypotheekschulden kan in de toekomst problematisch worden, met name als de rente blijft stijgen. En nog belangrijker is dat de potentie die we in de lente van 2020 zagen om de COVID19-crisis te gebruiken om de bakens nu echt te verzetten, slechts in zeer beperkte mate is benut. De grote transities richting een digitale, klimaat-neutrale en volledig circulaire economie in 2050 staan nog steeds op de agenda, maar vooruitgang is traag en gevestigde belangen zijn groot en blijken weerbarstig. De grote en structurele tekorten op de arbeidsmarkt versterken de complexiteit van de opgaven. Maar grote aanpassingen in zowel de wijze van energieopwekking als in termen van wijzingen in de sectorstructuur (met grote gevolgen voor met name de energie-intensieve sectoren) zullen essentieel zijn om de ambitieuze klimaatdoelen te behalen die broodnodig zijn om de ecologische grenzen van ons systeem te respecteren en toekomstige generaties niet met gigantische rekeningen op te zadelen.

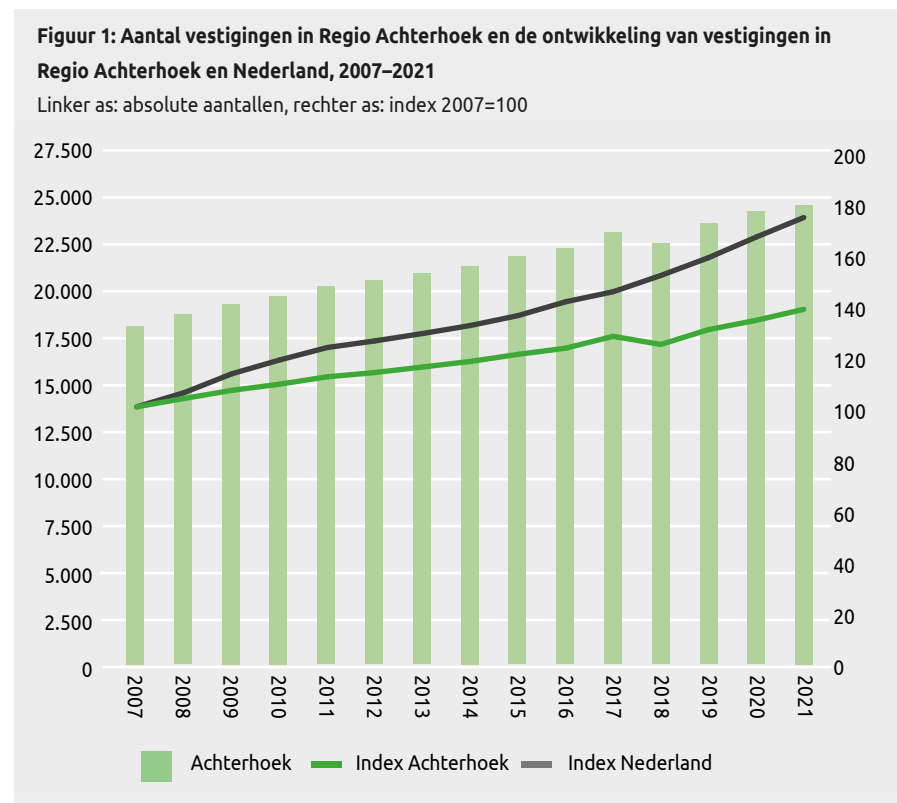
2 Bedrijven & banen

In vogelvlucht:

- Tussen 2020 en 2021 nam het aantal bedrijfsvestigingen in de Achterhoek met 3,2 procent toe, landelijk was de toename 4,6 procent.
- In de Achterhoek is 65 procent van de bedrijfsvestigingen een familiebedrijf, landelijk is dit 57 procent.
- Tussen 2020 en 2021 nam de werkgelegenheid in de Achterhoek met 1,6 procent toe, landelijk was de toename 1,3 procent.
- Bekeken over de periode 2007–2021 nam de werkgelegenheid in de Achterhoek met 4,7 procent toe, in Nederland was de toename 13,4 procent.
- De transformatie van de Achterhoekse economie naar een diensteneconomie voltrekt zich relatief snel. De afgelopen jaren is de werkgelegenheid in agrarische en nijverheidssectoren bovengemiddeld hard gekrompen.
- De bedrijven en instellingen die tot de regionale clusters gerekend worden zijn goed voor 76 procent van de totale werkgelegenheid in de Achterhoek. Op landelijk niveau hebben de clusters bij elkaar een aandeel van 61 procent in de totale werkgelegenheid.
- De clusters Agro-complex, Food en de Maakindustrie zijn in de regio relatief sterk vertegenwoordigd in vergelijking met het landelijke gemiddelde.
- In de periode 2012–2020 is het Achterhoekse BRP met 22,7 procent toegenomen, voor Nederland bedraagt dit percentage 17,7 procent.

2.1 Bedrijfsvestigingen

Aan de hand van cijfers over aantallen en soorten vestigingen in de Achterhoek geven we een indruk van de aard en ontwikkeling van de bedrijvenvoorraad in de regio.

Bron: PWE, 2022 en LISA, 2022. Bewerking: Team Moventem

Groei aantal bedrijfsvestigingen lijkt af te vlakken

In april 2021 telde de Achterhoek ruim 24.750 bedrijfsvestigingen.¹ Het aantal vestigingen is 3,2 procent hoger dan een jaar eerder (+770).² Op landelijk niveau bedroeg de stijging 4,6 procent. De groei van het aantal bedrijfsvestigingen in de Achterhoek vlakkt enigszins af; het is minder sterk gestegen dan in de voorgaande jaren. De regionale ontwikkeling wijkt af van die op landelijk niveau. Ook over een langere periode gekeken, is in de Achterhoek het aantal vestigingen minder sterk gestegen dan in Nederland. Vanaf 2007 tot en met 2021 steeg het aantal vestigingen in de Achterhoek met 38,2 procent (+6.800). Landelijk was er in deze periode sprake van een stijging van 74,1 procent.

Aantal zzp'ers groeit nauwelijks

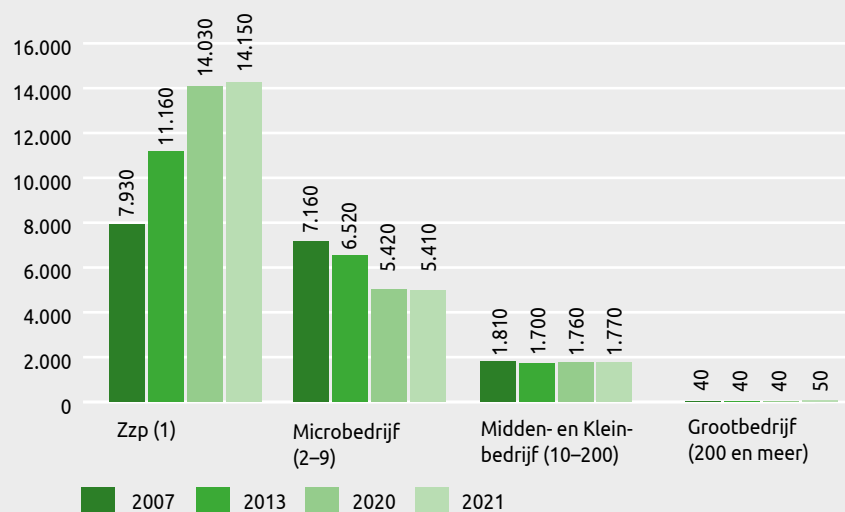
De toename van het aantal vestigingen in de Achterhoek is voor het grootste deel toe te schrijven aan de groei van het aantal zzp'ers (vestigingen met één werkzame persoon). In april 2021 telde de Achterhoek afgerond 14.150 zzp'ers. Dit zijn er bijna 120 meer dan in 2020, een toename van krap 1 procent. Ten opzichte van 2020 nam het aantal microvestigingen (2–9 werkzame personen) af met 10 en het aantal vestigingen uit het midden- en kleinbedrijf (10–200 werkzame personen) nam toe met 10 naar afgerond 50. Het aantal grote vestigingen (200 werkzame personen of meer) nam eveneens toe met 10. Als we naar de onderliggende data kijken dan blijkt de toename het gevolg te zijn van bedrijven die doorgroeid zijn van (groot) mkb-bedrijf naar grootbedrijf; ze zijn doorgeschoven naar een andere grootteklasse.^{3,4}

Met een toename van bijna 6.220 vestigingen tussen 2007 en 2021 zijn zzp'ers de grootteklasse van bedrijven die in de Achterhoek een sterke groei (+78 procent) heeft

- 1 Een bedrijf kan uit meerdere vestigingen of filialen bestaan. Deze kunnen zich in verschillende regio's bevinden, wat bijvoorbeeld geldt voor filialen van winkels en bedrijven met meerdere productielocaties. Omdat arbeid plaatsvindt op een specifieke locatie, is dit ook de insteek bij de registratie van werkgelegenheid. Zo kan de werkgelegenheid aan de juiste regio worden toegedeeld.
- 2 De Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) die de provincie Gelderland uitbrengt corrigeert ieder jaar de werkgelegenheids- en vestigingencijfers van voorliggende jaren. Hierdoor kunnen de in een bepaald jaar vastgestelde cijfers afwijken van die uit de jaren daarvoor. Dit is hier ook het geval. In de 2021/22-editie van de Achterhoek Monitor was het gemeten aantal vestigingen in 2020 24.260. In de 2022/23-editie is dit cijfer gecorrigeerd: voor hetzelfde jaar is het aantal vestigingen vastgesteld op 23.980.
- 3 De Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) die de provincie Gelderland uitbrengt corrigeert ieder jaar de werkgelegenheids- en vestigingencijfers van voorliggende jaren. Hierdoor kunnen de in een bepaald jaar vastgestelde cijfers afwijken van die uit de jaren daarvoor. Dit is ook het geval bij de cijfers van bedrijfsvestigingen naar grootteklasse. Hierbij moet opgemerkt dat de aantallen op tientallen worden afgerond.
- 4 De totalen van de afzonderlijke grootteklassen bij elkaar opgeteld (figuur 2) wijken af van de totalen van het aantal bedrijfsvestigingen (figuur 1). Dit wordt veroorzaakt door het niet meenemen van de grootteklasse voor vestigingen met 0 werkzame personen, zoals holdings, slapende ondernemingen e.d.

vertoond – een ontwikkeling die zich, in sterkere mate, ook op landelijk niveau afspeelt (+140 procent). Deze ontwikkelingen weerspiegelen de tendens van toenemende flexibilisering van de economie: minder personen in loondienst en meer zelfstandigen die flexibel in te huren zijn. Maar als we kijken naar het meest recente jaar, dan zien met een toename van slechts 1 procent een aanzienlijke afvlakking van de groei van het aantal zzp'ers in de Achterhoek. Opvallend genoeg zien we op landelijk niveau niet een dergelijke groeivermindering. Het resulteert erin dat de regionale en landelijke ontwikkeling (nog) verder uit elkaar gaan lopen.

Figuur 2: Ontwikkeling aantal vestigingen naar grootteklasse, wRegio Achterhoek, 2007, 2013, 2020, 2021*

* Getallen zijn afgerond op dichtstbijzijnde 10-tal.

Bron: PWE, 2022. Bewerking: Team Moventem

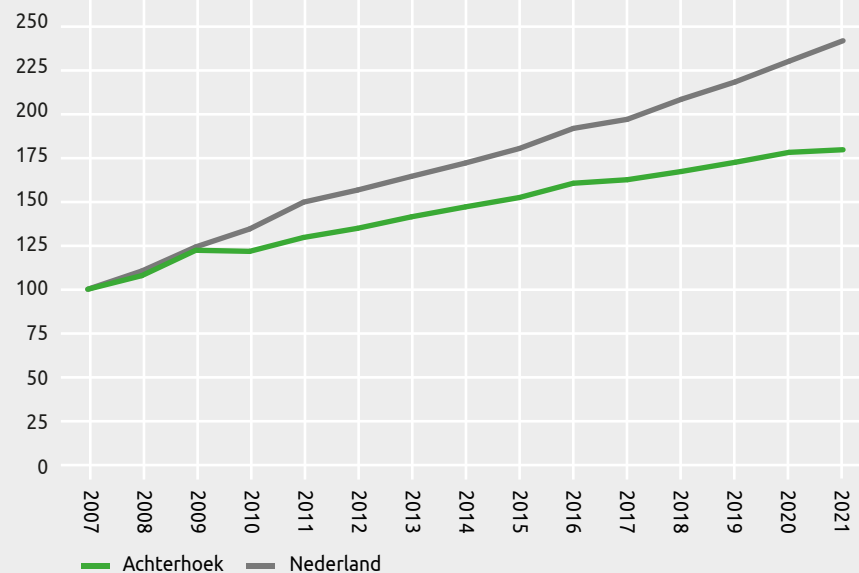
Familiebedrijven belangrijk voor Achterhoekse economie

De Achterhoekse bedrijvenpopulatie bestaat voor een belangrijk deel uit familiebedrijven. In 2020 waren er in totaal bijna 29.000 vestigingen van bedrijven en instellingen in de Achterhoek (CBS-definitie⁵). In brede zin waren er ruim 24.000 vestigingen van bedrijven in familie-eigendom en 4.700 niet in familie-eigendom. Van de vestigingen in familie-eigendom was het merendeel (17.000) een vestiging met 1 werkzaam persoon.

5 Doordat gebruik is gemaakt van CBS-definitie verschillen de cijfers over aantallen bedrijfsvestigingen van de aantallen die geregistreerd zijn in de provinciale vestigingen- en werkgelegenheidsregisters (PWE) die we gebruiken in de rest van de Achterhoek Monitor.

Dit zijn vooral eenmanszaken zonder personeel en besloten vennootschappen (bv's) zonder personeel die uit één juridische eenheid bestaan. Ruim 7.000 vestigingen waren familiebedrijven.

Figuur 3: Ontwikkeling aantal zzp'ers Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2021 (index 2007=100)

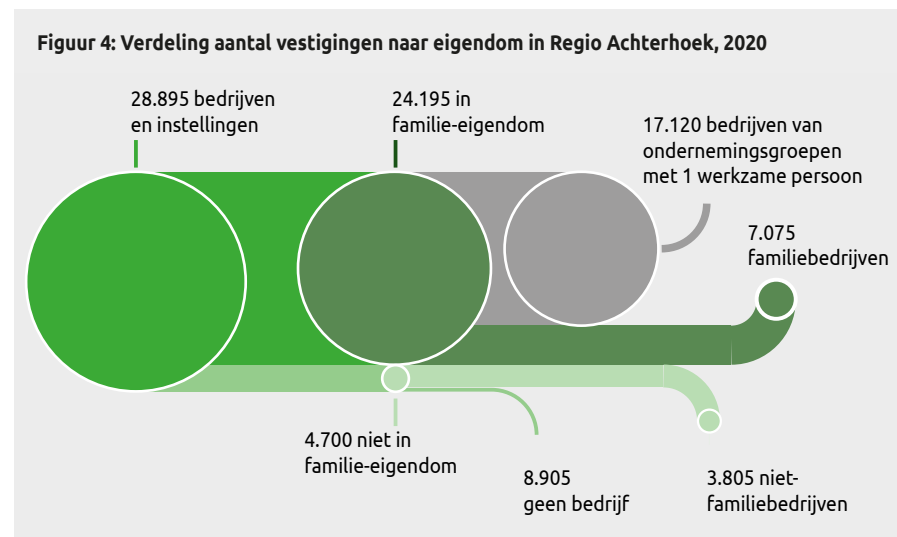

Bron: PWE, 2022 en LISA, 2022. Bewerking: Team Moventem

Definitie familiebedrijven

Het CBS volgt de definitie van de Europese Commissie uit 2009. Een familiebedrijf is een bedrijf, waarbij één familie direct of indirect een meerderheid van zeggenschap heeft (bij beursgenoteerde bedrijven 25 procent). De familie moet formeel betrokken zijn bij het bestuur en het bedrijf moet ook juridisch overdraagbaar zijn. Volgens deze definitie zijn ook alle bedrijven met 1 werkzaam persoon familiebedrijven. Het CBS heeft ervoor gekozen om deze bedrijven mee te nemen in de groep 'bedrijven in familie-eigendom' maar niet in de groep familiebedrijven. De groep familiebedrijven betreft alleen bedrijven met twee of meer werkzame personen.

Over de periode 2015–2020 is het aantal familiebedrijven in de Achterhoek met 2,5 procent toegenomen.⁶ In vergelijking met de landelijke ontwikkeling is dit een bescheiden groei. In Nederland als geheel nam het aantal familiebedrijven toe met 4,6 procent.

Bron: CBS, 2021. Bewerking: Team Moventem

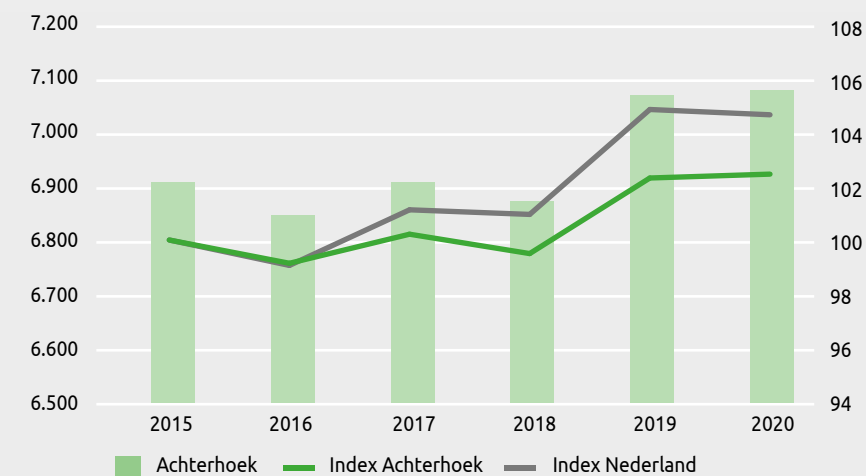
In 2020 was van alle vestigingen van bedrijven in de Achterhoek 84 procent in familie-eigendom (landelijk bedroeg dit percentage ook 84 procent). Van de bedrijven met tenminste 2 werkzame personen is afgerond 65 procent een familiebedrijf (landelijk percentage: 57 procent); per saldo telt de Achterhoek dus relatief meer familiebedrijven dan Nederland als geheel. Dit is op basis van de meest gangbare maatstaf, waarbij het beeld niet wordt vertroebeld door het hoge aantal zelfstandigen. Zelfstandigen zijn namelijk moeilijk te kwalificeren als familiebedrijf of niet-familiebedrijf.

Binnen de regio is er een aanzienlijke variatie in het aandeel familiebedrijven per gemeente. Het aandeel familiebedrijven ten opzichte van niet-familiebedrijven blijkt hoger in de niet- of weinig stedelijke gemeenten en het laagst, met 56 procent, in de meer stedelijke gemeente Doetinchem. Koploper is de gemeente Bronckhorst met 72 procent familiebedrijven. Het grotere aandeel familiebedrijven in plattelandsgebieden komt veelal door het grote aandeel agrarische bedrijven die er gevestigd zijn. Maar ook andere ruimte-extensieve familiebedrijven, zoals bouwondernemingen en logistieke dienstverleners, zijn er vaak gevestigd.

⁶ De beschikbare CBS-data over familiebedrijven staan niet toe om ontwikkelingen over een langere periode in beeld te brengen. Daarnaast is 2020 het meest recente jaar qua data beschikbaarheid.

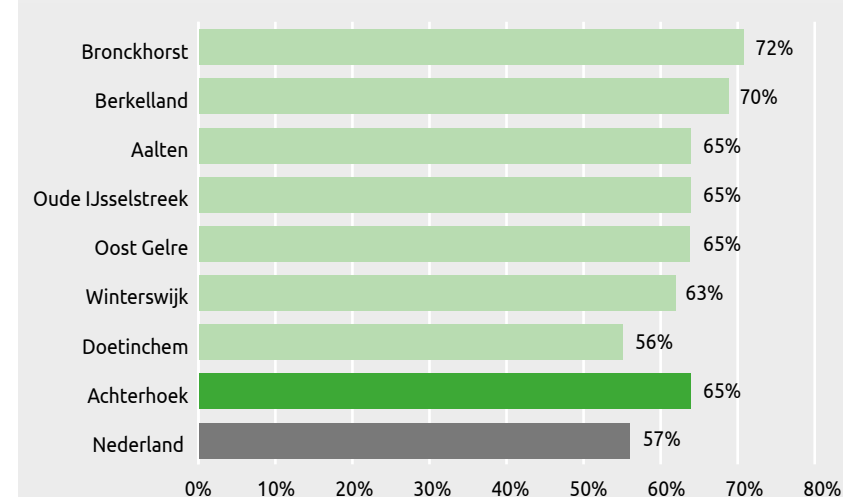
Figuur 5: Aantal familiebedrijven in Regio Achterhoek en de ontwikkeling van familiebedrijven in Regio Achterhoek en Nederland, 2015–2020

Linker as: absolute aantallen, rechter as: index 2015=100

Bron: CBS, 2021. Bewerking: Team Moventem

Figuur 6: Aandeel familiebedrijven per gemeente, Regio Achterhoek en Nederland, 2020

Bron: CBS, 2021. Bewerking: Team Moventem

2.2 Banen

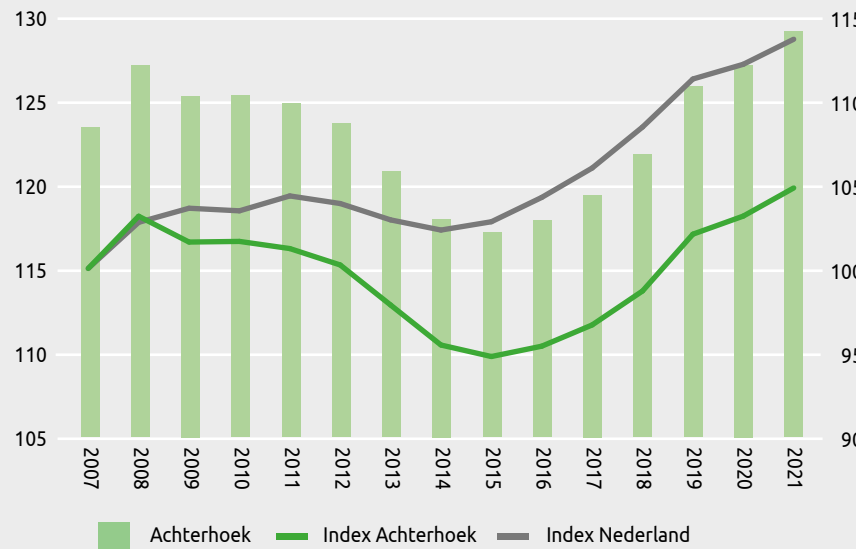
Aan de hand van cijfers over de omvang en aard van de werkgelegenheid geven we een indruk van de stand en diverse ontwikkelingen ten aanzien van de arbeidsvraag in de Achterhoek.

Baanontwikkeling trekt aan

In 2021 werkten 129.630 personen in de Achterhoek, 2.000 meer dan in 2020. De werkgelegenheid in de regio steeg daarmee met 1,6 procent tegenover 1,3 procent landelijk. Na de relatief kleine groeivertraging in 2020 trekt de regionale arbeidsvraag weer aan. Een ontwikkeling die sterker is dan landelijk. Al sinds 2019 overtreffen de jaarlijkse groeicijfers van de Achterhoek het landelijk gemiddelde en lijkt de regio bezig met een voorzichtige inhaalslag. Over de langere termijn, van 2007 tot 2021, is de werkgelegenheid in de Achterhoek met 4,7 procent toegenomen. In dezelfde periode bedroeg in Nederland als geheel de toename 13,4 procent.

Figuur 7: Aantal werkzame personen in Regio Achterhoek en de ontwikkeling werkzame personen in Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2021

Linker as: absolute aantallen (x 1.000), rechter as: index 2007=100

Bron: PWE, 2022 en LISA, 2022. Bewerking: Team Moventem

Bovengemiddeld snelle transformatie naar diensteneconomie

Drie sectoren nemen in 2021 samen ruim 55 procent van de Achterhoekse werkgelegenheid voor hun rekening. Het betreft de sectoren Handel (25.000 werkzame personen, aandeel van 19,3 procent), Gezondheids- en welzijnszorg (24.000, 18,4 procent) en Industrie (23.500, 18,1 procent). Op landelijk niveau zijn deze sectoren gezamenlijk verantwoordelijk voor 43 procent van de werkgelegenheid. Overigens zijn dit niet de sectoren die over de lange termijn (periode 2007–2021) de grootste groei hebben laten zien. De grootste relatieve banengroei was te vinden in de sector Informatie en communicatie. Het aantal banen in deze relatief kleine sector nam in vijftien jaar tijd toe van 1.220 naar 1.990; een groei van 63 procent.

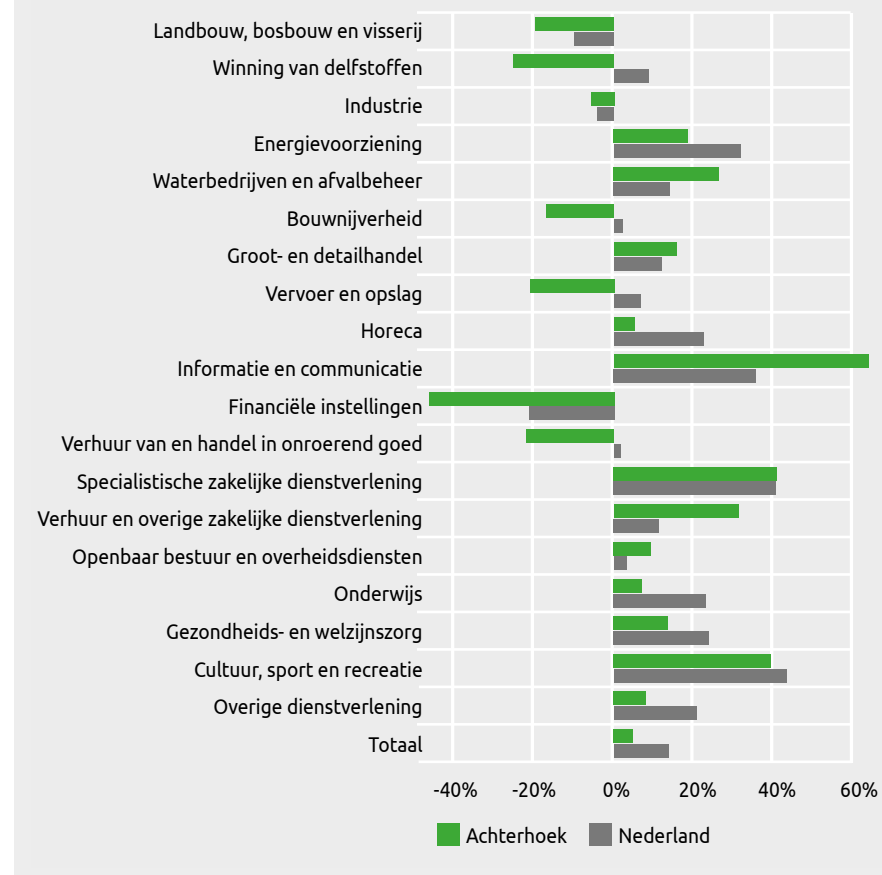
Figuur 8: Aantal werkzame personen naar sector, Regio Achterhoek, 2021

Bron: PWE, 2022. Bewerking: Team Moventem

Andere stevige groeisectoren waren Specialistische zakelijke dienstverlening (+40 procent), Cultuur, sport en recreatie (+39 procent) en Verhuur en overige zakelijke dienstverlening (+31 procent).

Figuur 9: Ontwikkeling werkgelegenheid naar sector, Regio Achterhoek en Nederland, 2007–2021

Bron: PWE, 2022 en LISA, 2022. Bewerking: Team Moventem

Wanneer we naar de werkgelegenheidsdaling kijken dan valt op dat het voor een belangrijk deel om landbouw-, industriële of bouwgerelateerde werkgelegenheid gaat. In de periode 2007–2021 daalde het aantal werkzame personen in de agrarische sector en de industriële sector met, respectievelijk, 19 en 6 procent. Maar ook in de sector Vervoer en opslag daalde de werkgelegenheid (-20 procent), terwijl landelijk

het aantal banen in deze sector toenam (+6 procent). Opvallend is daarnaast de daling van de Achterhoekse werkgelegenheid in de Bouwnijverheid. Het aantal werkzame personen kelderde met 17 procent terwijl er op landelijk niveau sprake was van (lichte) groei (+2 procent). De grootste daling aan banen vond overigens plaats bij de Winning van delfstoffen en Financiële instellingen met, respectievelijk, 25 en 46 procent. In de bovengemiddelde krimp van de agrarische en nijverheidssectoren komt de voortgaande verdiensteljing van de economie tot uiting. Een verschuiving van landbouw- en industrie-gerelateerde werkgelegenheid naar meer personen werkzaam in de (met name zakelijke) dienstensector. Deze verschuiving is in het hele land te zien, maar lijkt zich sterker te voltrekken in de Achterhoek.

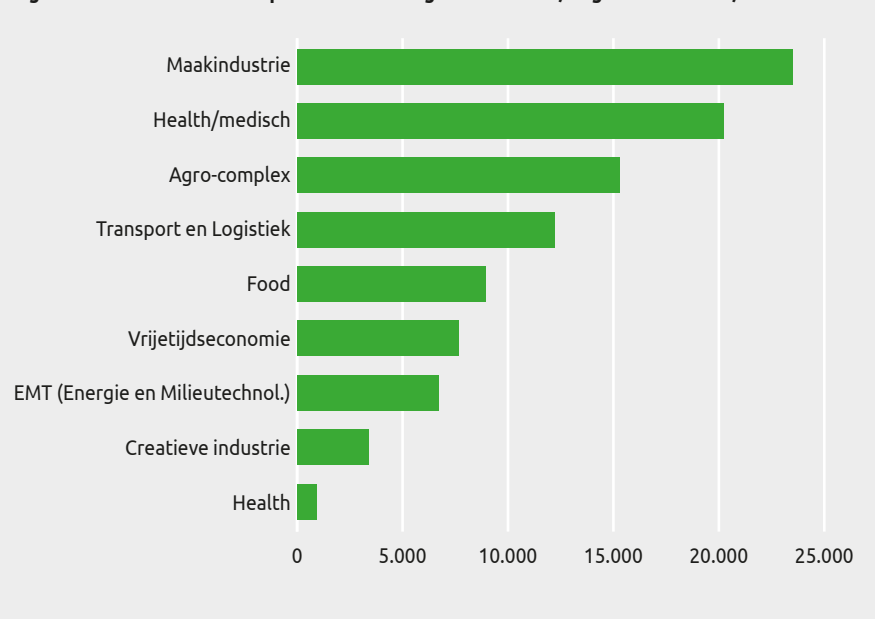
2.3 Regionale clusters

Naar analogie van het nationale topsectorenbeleid heeft de Provincie Gelderland, die jaarlijks de Provinciale Werkgelegenheidsenquête (PWE) uitbrengt, negen regio-specifieke clusters van bedrijven en instellingen benoemd, die als sterk en kansrijk gezien worden. Het gaat om de clusters Agro-complex, Creatieve industrie, Energie & milieutechnologie (EMT), Food, Health, Health/medisch, Maakindustrie, Transport & logistiek en Vrijtijdseconomie.⁷

Grote verschillen in ontwikkeltempo tussen clusters

In 2021 waren bijna 99.000 personen werkzaam in één van de negen regionale clusters in de Achterhoek. Daarmee waren de clusters goed voor 76 procent van de totale werkgelegenheid in de regio. Ter vergelijking: op landelijk niveau hebben de clusters bij elkaar een aandeel van 61 procent in de totale werkgelegenheid. Van de negen clusters is de Maakindustrie de grootste in termen van aantal banen. In 2021 was dit cluster goed voor 23.500 arbeidsplaatsen. Daarmee neemt de Maakindustrie 18 procent van de totale werkgelegenheid voor haar rekening. Andere relatief grote clusters zijn Health/medisch (aandeel van 16 procent in werkgelegenheid), Agro-complex (12 procent) en Transport & logistiek (9 procent). Met elk meer dan 10.000 banen vormen ze ook een belangrijk fundament van de regionale economie. De clusters ontwikkelen zich in verschillende snelheden. In zes van de negen clusters overtreft de lange termijn werkgelegenheidsgroei, tussen 2010 en 2021, het landelijk gemiddelde. Het zijn met name de Health, Creatieve industrie, Food, en EMT die in de Achterhoek bovengemiddelde groeicijfers laten zien.

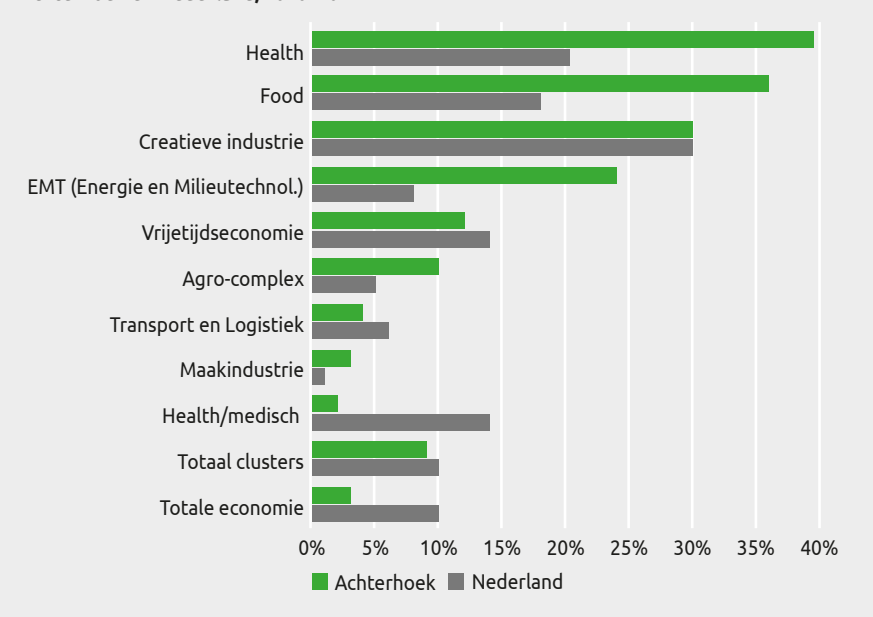
⁷ Voor meer details over de samenstelling van de clusters verwijzen we naar de definities 'Top- en aandachtsectoren Statistisch Zakboek Gelderland'.

Figuur 10: Aantal werkzame personen naar regionaal cluster, Regio Achterhoek, 2021

Bron: PWE, 2022 en LISA, 2022. Bewerking: Team Moventem

Ook het aantal banen in het cluster Vrijtijdseconomie is gemiddeld genomen aanzienlijk gegroeid, maar blijft achter bij de ontwikkeling van dit cluster op landelijk niveau. Bij deze hoge groeipercentages moet opgemerkt worden dat het in absolute zin om betrekkelijk kleine clusters gaat. Dit geldt met name voor Health. In de periode 2010–2021 is het aantal banen met 260 toegenomen; van 660 naar 920. Een cluster dat relatief sterk achterblijft in groei, zowel ten opzichte van de overige clusters in de Achterhoek als ten opzichte van Nederland, is Health/medisch.

Als we naar de totalen kijken dan blijkt de Achterhoekse clusterwerkgelegenheid met 9 procent te zijn gegroeid in de periode 2010–2021; 1 procentpunt minder dan het landelijk gemiddelde. Opvallend is dat de groei van de clusters in de Achterhoek aanzienlijk groter is dan de totale werkgelegenheidsgroei: 9 tegenover 3 procent. Daarmee wijkt het af van de landelijke verhoudingen. De werkgelegenheidsgroei in de clusters en de totale economie was met elk circa 10 procent nagenoeg gelijk aan elkaar.

Figuur 11: Ontwikkeling werkgelegenheid per regionaal cluster en totale economie, Regio Achterhoek en Nederland, 2010–2021

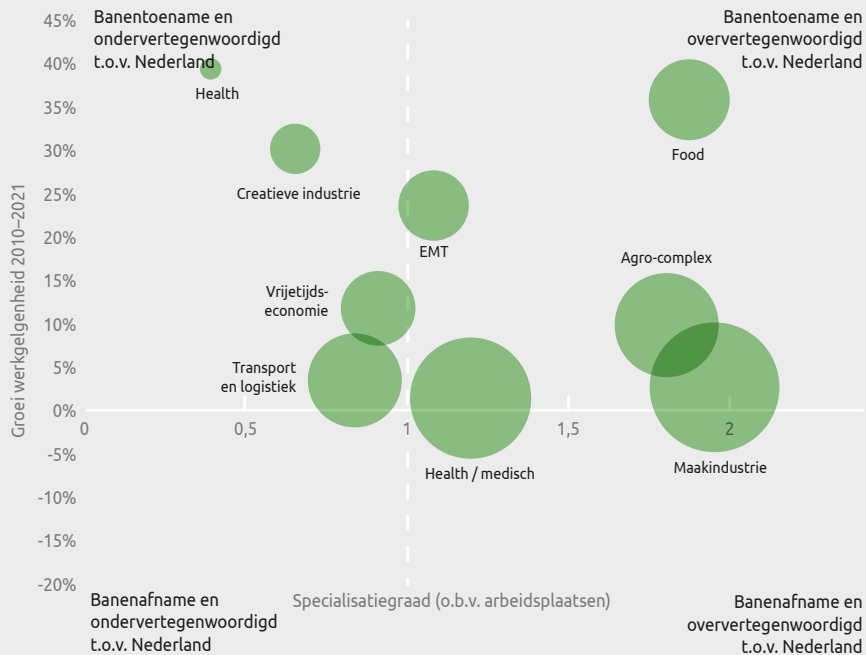
Bron: PWE, 2022 en LISA, 2022. Bewerking: Team Moventem

Agro, Food en Maakindustrie kenmerken de regio

Regio's laten zich doorgaans typeren door de economische activiteiten waarin zij specifiek uitblinken. Dit zijn de activiteiten waarin zij sterk zijn. Een hoge mate van specialisatie in een bepaalde sector is een uiting van regionale productievoordelen en daarmee van concurrentiekracht. De grootte van een sector, of cluster, uitgedrukt in werkgelegenheid, zegt op zichzelf weinig over de mate van specialisatie van de betreffende sector. Om een indruk te krijgen van de mate van specialisatie van een sector, en dus de concurrentiekracht ten opzichte van de rest van Nederland, wordt de specialisatiegraad per sector gebruikt: de mate waarin sectoren of clusters vertegenwoordigd zijn in de regio in vergelijking met de structuur van de Nederlandse economie (zie uitleg bij figuur 12).

Figuur 12: Aantal werkzame personen naar regionaal cluster Regio Achterhoek, 2021 en ontwikkeling aantal werkzame personen en relatieve ontwikkeling t.o.v. Nederland, 2010–2021

Verticale as: groei werkgelegenheid in %, 2010–2021, Horizontale as: specialisatiegraad (o.b.v. arbeidsplaatsen), 2021, Grootte bol: aantal werkzame personen per regionaal cluster, 2021.

Bron: PWE, 2022 en LISA, 2022. Bewerking: Team Moventem

Hoe figuur 12 te lezen?

De horizontale positie van de bollen drukt de mate van specialisatie uit op basis van het aantal arbeidsplaatsen van het betreffende cluster. De verticale positie drukt de werkgelegenheidsgroei uit. De grootte van de bollen weerspiegelt de absolute omvang van de clusters in aantal banen. De figuur is op te delen in vier kwadranten die gevormd worden door twee dimensies: 1) het aandeel van ieder cluster in de werkgelegenheid in de Achterhoek ten opzichte van overig Nederland (de specialisatiegraad), en 2) de groei van de werkgelegenheid in de Achterhoek. Ten opzichte van Nederland als geheel is de Achterhoek sterk gespecialiseerd in de sectoren aan de rechterzijde van de verticale lijn die de horizontale as snijdt op 1.

Om meer inzicht te krijgen in de relatieve positie van de regionale clusters in de Achterhoek ten opzichte van de Nederlandse structuur (in clusters), hebben we de specialisatiegraden (op basis van arbeidsplaatsen) berekend. In figuur 12 is onder andere te zien dat vijf van de negen clusters rechts van de verticale stippellijn zijn gepositioneerd; ze zijn in verschillende mate oververtegenwoordigd in de totale economie van de Achterhoek ten opzichte van Nederland. Met name Agro-complex, Food en de Maakindustrie kennen een hoge mate van specialisatie, waarmee uiting wordt gegeven van regionale productievoordelen en daarmee een bepaalde mate van concurrentiekracht. Voor de Maakindustrie geldt daarnaast dat het met 23.500 arbeidsplaatsen het grootste cluster is in termen van werkgelegenheid, maar dat het qua werkgelegenheidsgroei achterblijft bij het regionale en landelijke gemiddelde. Sterke groei kende daarentegen het cluster Food, dat over de periode 2011–2021 met 36 procent groeide. EMT (Energie en Milieutechnologie) groeide eveneens stevig (24 procent), maar is verhoudingsgewijs minder sterk vertegenwoordigd in de regionale economie. Deze situatie is nog nadrukkelijker van toepassing op de kleine clusters Health en Creatieve industrie. Ook al groeide de werkgelegenheid in deze clusters in de Achterhoek de afgelopen tien jaar met respectievelijk 39 en 30 procent, het zijn nog steeds clusters die relatief sterk ondervertegenwoordigd zijn in de regionale economie.

2.4 Bruto regionaal product en arbeidsproductiviteit

Het bruto regionaal product en de arbeidsproductiviteit zijn maten die de kracht van de regionale economie uitdrukken. Het zijn tevens kengetallen dat vaak gebruikt worden om regio's en landen met elkaar te vergelijken.

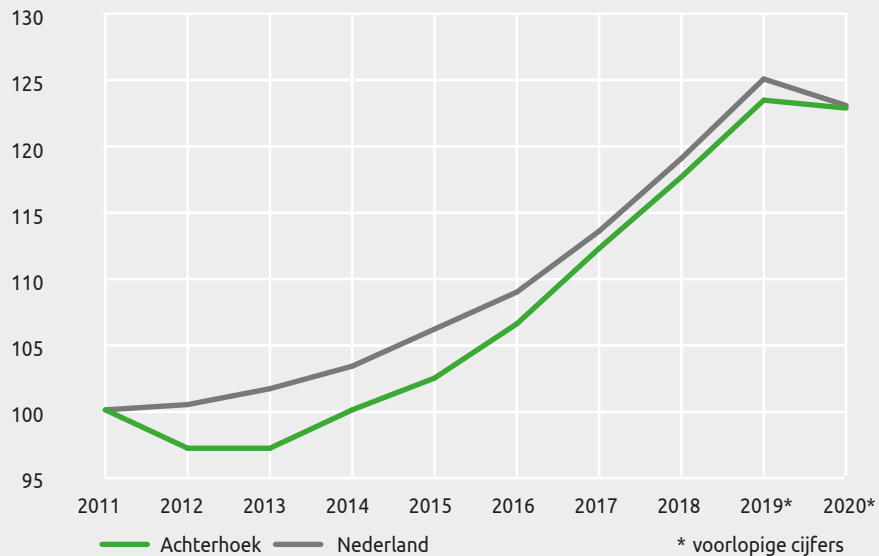
Hoger groeitempo Achterhoekse economie

Het bruto regionaal product (BRP) is een maat voor de omvang van de regionale economie. Het BRP is de totale toegevoegde waarde van alle in de regio geproduceerde finale goederen en diensten. Om verschillende gebieden met elkaar te vergelijken is het handig om het BRP te delen door het aantal inwoners. Zo ontstaat het BRP per inwoner. Dat is een gestandaardiseerde maat.

Op regionaal niveau is 2020 het meest recente jaar voor data over het BRP en de arbeidsproductiviteit. Voor de Achterhoek zijn cijfers voor de COROP-regio Achterhoek beschikbaar (zie kaart 3). Voor de COROP-regio bedroeg het BRP in 2020 13,5 miljard euro. Dit was 66 miljoen euro minder dan een jaar eerder. Hierin is het effect van de eerste lockdown als gevolg van de COVID19-crisis terug te zien. In eerdere edities van de Achterhoek Monitor en de COVID19-crisis specials constateerden we dat de Achterhoekse economie verhoudingsgewijs minder geraakt werd door de lockdowns.

Dit is ook te zien als de Achterhoekse cijfers worden vergeleken met het Bruto Binnenlands Product (BBP). Het BBP bestaat uit de optelling van alle regionale BRP's. Het BBP daalt ten tijde van het eerste jaar van de COVID19-crisis relatief iets sterker dan het Achterhoekse BRP.

Figuur 13: Ontwikkeling BRP van COROP-regio Achterhoek en het BBP Nederland, 2010–2020 (index 2011=100)

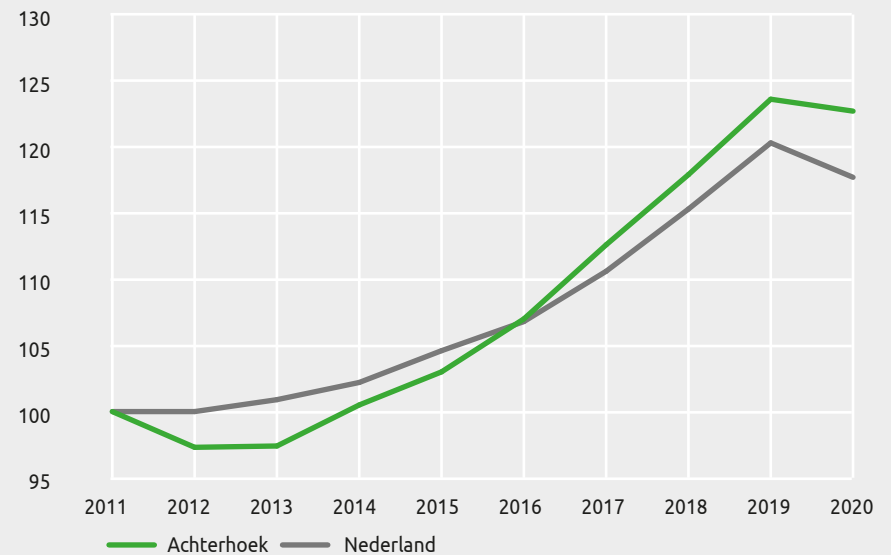
Bron: CBS, 2021 Bewerking: Team Moventem NB: 2019 en 2020 betreft voorlopige cijfers

Over een langere periode beschouwd is het Achterhoekse BRP zich sterker aan het ontwikkelen dan het Nederlandse BBP. In de periode 2012–2019 (als het eerste COVID19-jaar buitenbeschouwing wordt gelaten) is het Achterhoekse BRP met 23,6 procent toegenomen, voor Nederland bedraagt dit percentage 20,3. Als ook het eerste COVID19-jaar meegenomen wordt, bedraagt de toename van het Achterhoekse BRP 22,7 procent en dat van het Nederlandse BBP 17,7 procent.

Ondanks deze inhaalslag ligt het BRP per inwoner wel lager dan het Nederlandse gemiddelde. Voor een belangrijk deel is dit het gevolg van een compositie-effect, wat maakt dat we moeten oppassen om hier geen appels met peren te vergelijken. Hoe dan ook, het BRP per Achterhoeker bedraagt ruim 33.500 euro. Dat is 73 procent van het landelijk gemiddelde, in 2011 bedroeg dit 70 procent. Niet alleen de beperkte toename van de Achterhoekse bevolking ten opzichte van de totale Nederlandse bevolking

maakt het verschil kleiner. Ook het slimmer produceren van goederen en diensten speelt een rol (zie ook Thema Smart werken en Innovatie).

Figuur 14: Ontwikkeling BRP en BBP per inwoner in Achterhoek en Nederland, 2011–2020 (index 2011=100)

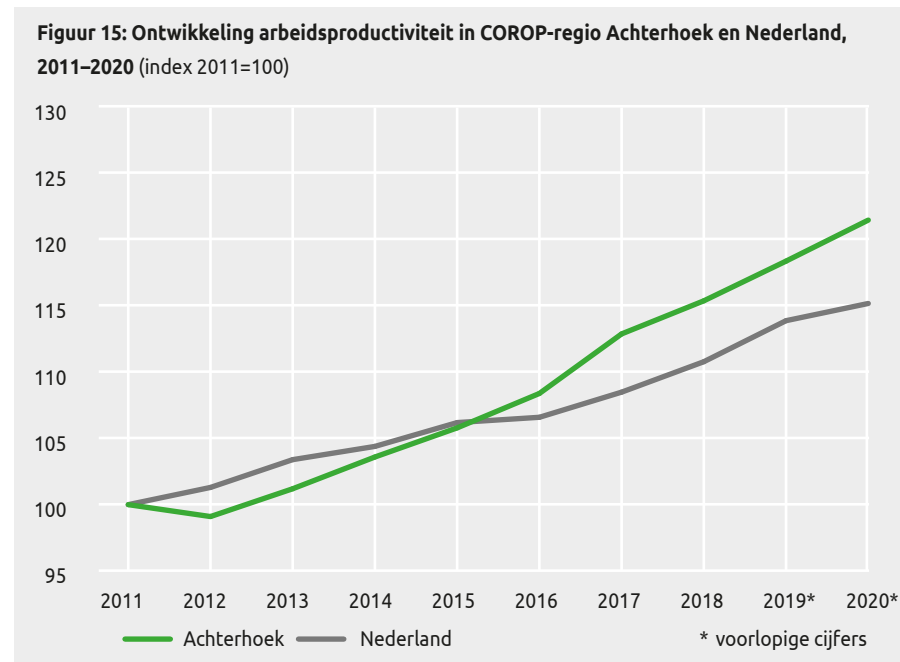
Bron: CBS, 2021 Bewerking: Team Moventem NB: 2019 en 2020 betreft voorlopige cijfers

Arbeidsproductiviteit Achterhoek stijgt sneller dan landelijk

Arbeidsproductiviteit is de gemiddelde productie per werknemer per tijdseenheid. Vaak wordt hiervoor een jaar genomen. Algemeen wordt aangenomen dat een efficiëntere en effectievere manier van produceren leidt tot een hogere arbeidsproductiviteit. En hoe productiever een gebied is, hoe welvarender het zal zijn. Dat geldt zeker voor landen, voor regio's is deze relatie minder sterk. Zo beïnvloeden nationale wetten en regelingen (denk aan belastingen en uitkeringen) ook de welvaart in een regio. Ondanks deze nuancering geeft de arbeidsproductiviteit een goed beeld van de kracht van de regionale economie.

De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de Achterhoek ligt sinds 2015 boven die van de Nederlandse economie. Dit betekent dat sinds dat jaar de arbeidsproductiviteit sneller toeneemt dan landelijk. Daarmee loopt de Achterhoek qua arbeidsproductiviteit langzaam in op Nederland.

Lag in 2011 het niveau van de arbeidsproductiviteit op 79 procent van het Nederlands gemiddelde in 2020 ligt het vier procentpunten hoger (83 procent).

Bron: CBS 2022. Bewerking Team Moventem

Smart werken betekent feitelijk meer werk verzetten door minder inzet van middelen. Een werknemer door een machine vervangen is daar een goed voorbeeld van. Vanaf de industriële revolutie in de 18de eeuw zijn de industrie en andere bedrijfstakken bezig geweest om meer productie te realiseren met minder mensen of juist meer productie te realiseren met hetzelfde aantal mensen.

Toegevoegde waarde als aanvullende maat voor economische prestaties

De economische ontwikkeling wordt vaak gerelateerd aan de ontwikkeling van het aantal arbeidsplaatsen of werkzame personen. De vraag die gesteld kan worden is of dat in het licht van het bovenstaande wel zo'n goede maat is. Immers een succesvolle onderneming of regio die steeds slimmer werkt zal voortdurend meer producten maken of arbeidskrachten uitstoten.

Toch is het niet zo gek om naar de werkgelegenheid te kijken om de ontwikkeling van de (regionale) economie te duiden. Werkgelegenheid is vanuit maatschappelijk oogpunt een belangrijke grootte. 'Arbeid adelt' wordt wel gezegd en deelname aan het arbeidsproces heeft dan ook zowel op individueel niveau (deelname aan de maatschappij, economische zelfredzaamheid) als op niveau van de samenleving (draagvlak voorzieningen, lagere sociale lasten, impuls leefbaarheid, etc.) vele pluspunten.

Om inzicht te krijgen in het succes van verschillende sectoren in een regio is de werkgelegenheidsontwikkeling steeds minder een goede voorspeller. Zo stoot bijvoorbeeld de financiële sector al jaren arbeidsplaatsen uit met minder werkgelegenheid tot gevolg,

maar kan de bankensector niet als een tanende sector worden gezien. We kunnen op basis van de dalende werkgelegenheidsontwikkeling niet concluderen dat het slecht gaat in deze branche. Vandaar dat we in deze Achterhoek Monitor een aanvullende kijk op de economische ontwikkeling van de regio introduceren: de toegevoegde waarde. Dit is het verschil tussen verkoop- en inkoopwaarde van een product of dienst. Zo koopt een bakker meel, gist, energie etc. in om brood te bakken. Het verschil tussen de inkoopkosten en de verkoopprijs van één brood is de toegevoegde waarde van één brood. Voor de regio geldt dat natuurlijk voor de inkoopwaarde en verkoopwaarde van alle producten en diensten.

In dit onderdeel zoomen we in op de regionale clusters, zoals die gedefinieerd zijn door de Provincie Gelderland. Deze zijn gebaseerd op de definities van de nationale topsectoren, de als meest kansrijke aangemerkte sectoren in de Nederlandse economie. Het zijn bedrijven en instellingen die gegroepeerd zijn rondom een productiewijze of soortgelijk grondstofgebruik. En niet zoals gebruikelijk in een fase van het economische proces; de Standaard Bedrijfsindeling (SBI), de indeling naar landbouw, industrie, handel etc.

De indeling die we in de komende pagina's presenteren is zoals gezegd de indeling naar regionale of regio-specifieke clusters. Deze indeling loopt dwars door alle bedrijfstakken heen. Zo zijn in het cluster Food niet alleen de voedingsindustrie ondergebracht, maar ook de groothandel en veilingen in levensmiddelen, de keuringsdiensten op het gebied van voedsel en ook onderzoeksinstituten. De indeling is ook niet exclusief. Bedrijven kunnen in meerdere clusters vallen. In totaal onderscheiden wij in deze publicatie negen regionale clusters. Voor meer over de regionale clusters in de Achterhoek, zie ook hoofdstuk 2.3.

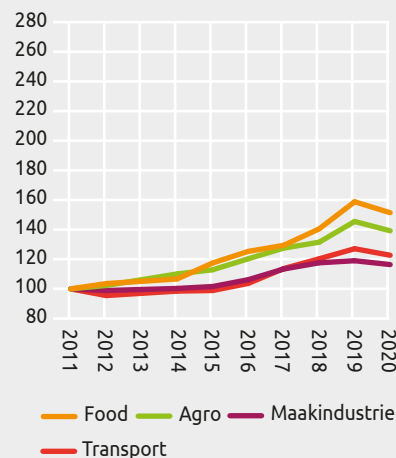
Health en Health/medisch

Twee clusters zijn gericht op de medische wereld. Het lijkt dubbel op, een afzonderlijk cluster voor Health organisaties en een cluster voor Health en medische bedrijven en instellingen. Health/medisch is het Health cluster aangevuld met medische hulp- en dienstverlening. Onder Health wordt verstaan de productie en distributie van en onderzoek naar medicijnen, medische technologie en medische hulpmiddelen. Het Health/medisch cluster bevat ook alle zorgverleners die deze producten en diensten gebruiken in hun zorg naar patiënten toe.

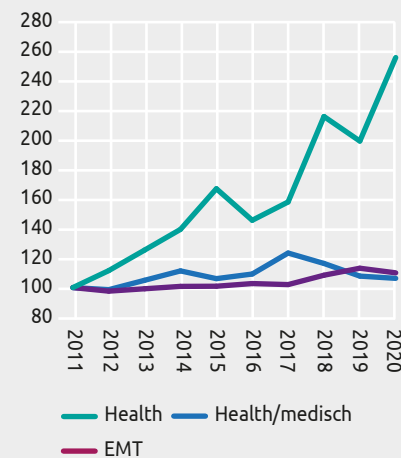
Sterkere toename toegevoegde waarde regionale clusters

Dat de regionale clusters tot de meest succesvolle bedrijfstakken behoren in de regio laat een vergelijking met niet-regionale clusters zien. Zo nam de toegevoegde waarde in deze niet-regionale clusters in de periode 2011–2022 toe met 5 procent. De meeste regionale clusters zitten daar ruim boven. In figuren 16 en 17 is de schaal op de verticale as gelijk gehouden, dat vergemakkelijkt de onderlinge vergelijking. Eén cluster springt er duidelijk uit.

Figuur 16: Ontwikkeling toegevoegde waarde naar Food, Agro, Maakindustrie en Transport, Regio Achterhoek, 2011–2020 (index 2011=100)

Figuur 17: Ontwikkeling toegevoegde waarde naar Health, Health en medisch en EMT, Regio Achterhoek, 2011–2020 (index 2011=100)

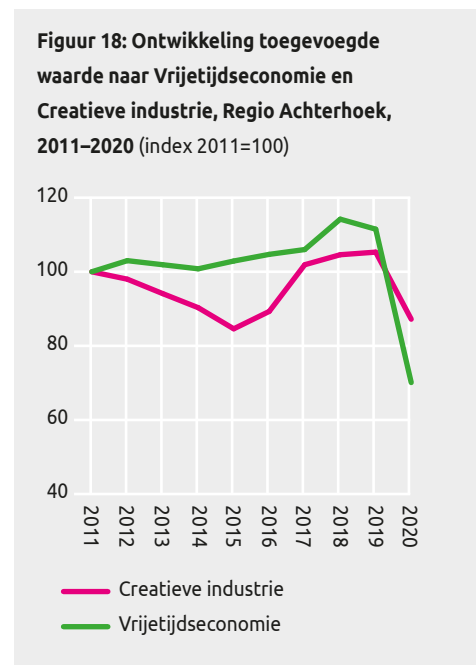

Bron: LISA, 2022 bewerking: Team Moventem

Health laat sinds 2011 een toename van de toegevoegde waarde van 154 procent zien. In de andere clusters is de toename van de toegevoegde waarde aanmerkelijk minder. Zo laat Food een toename van 51 procent zien, Agro +39 procent, Health & medisch +10 procent, Maakindustrie +16 procent, Transport +23 procent en Energie en milieutechnologie (EMT) neemt toe met +6 procent.

Waar de andere clusters in beide figuren een daling tussen 2019 en 2020 laten zien, laat de Health-sector juist een toename zien. Beide ontwikkelingen zijn het gevolg van de COVID19-crisis. Opvallend is wel dat de Maakindustrie in het laatste jaar nauwelijks een daling van de toegevoegde waarde laat zien.

De twee regionale clusters die de afgelopen tien jaar een daling van de toegevoegde waarde laten zien zijn de Vrijetijdseconomie/Recreatie en toerisme en Creatieve industrie. Tot 2019 steeg de toegevoegde waarde met respectievelijk 11 procent en 5 procent. Beide clusters zijn extreem gevoelig gebleken voor de COVID19-crisis. In 2020 daalde de toegevoegde waarde fors; tot respectievelijk 70 en 87 procent ten opzichte van 2011.

Bron: LISA, 2022. Bewerking: Team Moventem

De sterke toename van de toegevoegde waarde heeft ertoe geleid dat Health in 2020 ook het cluster is met de meeste toegevoegde waarde per baan. Deze bedraagt voor de Achterhoek meer dan 150.000 euro per baan. Dat is bijna tweemaal zoveel als in de clusters Food, Transport en EMT.

Als naar de ontwikkeling van de toegevoegde waarde per baan gekeken wordt in de Achterhoek, in vergelijking met enkele omliggende regio's, dan valt op dat de Achterhoek voor vijf regionale clusters een sterkere ontwikkeling kent dan deze omliggende regio's. Voor de Food, Agro, Health, Health & medisch en Transport is de toegevoegde waarde per baan sterker toegenomen. Met name Health valt op, met sinds 2011 een verdubbeling van de toegevoegde waarde per baan.

De Maakindustrie in de Achterhoek laat eveneens een sterkere ontwikkeling zien dan de Veluwe, maar is minder sterk gegroeid dan in de regio Arnhem/Nijmegen.

Figuur 19: Ontwikkeling toegevoegde waarde per baan naar topsector en COROP-regio, 2011–2020 (index 2011=100)

	Achterhoek	Arnhem/Nijmegen	Veluwe
Food	115,9	112,2	101,8
Agro	125,9	117,1	109,6
Health	200,3	105,9	141,7
Health & medisch	108,2	96,1	94,3
Maakindustrie	115,3	131,5	108,7
Transport	121,5	107,4	110,4
Vrijetijdseconomie	75,9	78,4	102,1
Creatieve industrie	69,2	56,1	62,9
EMT	93,0	101,3	95,2
Geen Topsector	101,5	96,8	101,2

Bron: Lisa 2022. Bewerking Team Moventem, 2022

Investerings in de Achterhoekse economie

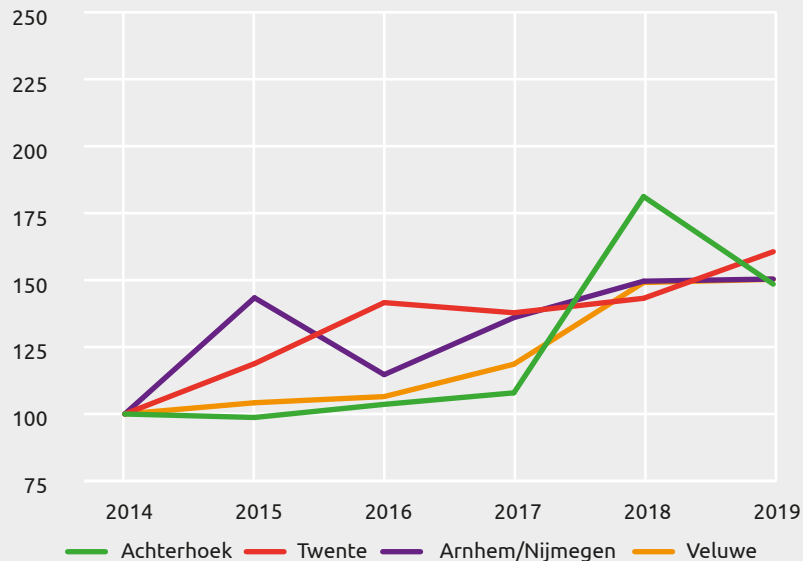
Onlangs publiceerde het CBS cijfers over investeringen door de commerciële bedrijvigheid op COPOP-regioniveau. Deze cijfers zijn doorgaans alleen op provinciaal niveau beschikbaar en vergen enige tijd om te rapporteren. Vandaar dat 2019 het meest recente beschikbare jaar is. De cijfers zijn beschikbaar volgens de SBI-indeling, dus niet voor de topsectoren.

In totaal is er door de commerciële bedrijvigheid in de periode 2014–2019 bijna 4,3 miljard euro geïnvesteerd in de Achterhoek. De industrie is de grootste investeerder. Bijna 1,75 miljard euro heeft de industrie in de genoemde periode geïnvesteerd in de Achterhoekse bedrijvigheid.

De investeringen van de commerciële bedrijvigheid is voor vier regio's weergegeven in figuur 20. Het betreft materiële vaste activa. Dat zijn bijvoorbeeld grond en gebouwen, machines en installaties, transportmiddelen en computers. Dus zaken waarvan een langere periode gebruik gemaakt kan worden om productie mogelijk te maken en (eventueel) te verbeteren.

De Achterhoek laat voor de laatste twee jaren van de tijdreeks (2018–2019) eerst een sterke stijging zien en in 2019 een daling. Maar uiteindelijk ligt het niveau nog altijd 50 procent hoger dan in 2014.

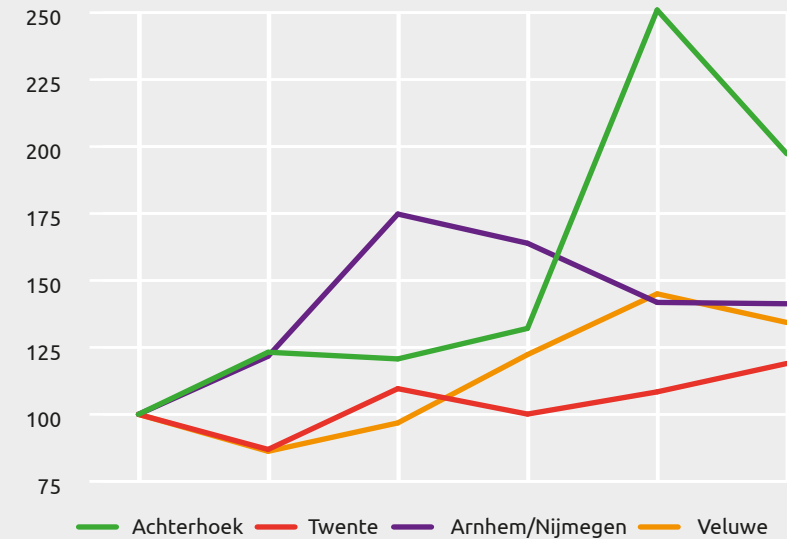
Figuur 20: Ontwikkeling investeringen in materiële vaste activa commerciële bedrijvigheid naar regio, 2014–2019 (index 2014=100)

Bron: CBS 2022. Bewerking Team Moventem

Figuur 21 vertelt welke sector verantwoordelijk is voor deze sterke stijging van de investeringen, namelijk de industrie. De industrie investeert sinds 2014 jaarlijks meer in materiële vaste activa. Tot 2017 bedroeg dat rond de 25 procent meer dan in 2014. Daarmee lag het investeringstoename boven dat van Twente en Veluwe. In de laatste twee jaar van de cijferreeks ligt de ontwikkeling van de investeringen ook boven die van Arnhem/Nijmegen. In 2018 bedroegen de investeringen zelfs tweeënhalf keer zoveel als in 2014, in 2019 twee keer zo hoog. In 2018 investeerde de Achterhoekse industrie 412 miljoen Euro en in 2019 was dat bijna 325 miljoen euro. In Twente werd in dat jaar 350 miljoen, in Arnhem/Nijmegen 250 miljoen en op de Veluwe 387 miljoen euro geïnvesteerd door industriële bedrijven.

Figuur 21: Ontwikkeling investeringen in materiële vaste activa industrie naar regio, 2014–2019 (index 2014=100)

Bron: CBS 2022. Bewerking Team Moventem

Thema uitgelicht:

Circulaire economie en Energietransitie

Bij dit thema geven we een indruk van hoe de Achterhoek ervoor staat ten aanzien van de energietransitie. Vanwege beperkingen in beschikbaarheid van regionale data en geschikte indicatoren zijn we vooralsnog niet in staat voor de Achterhoek de voortgang van de transitie naar een circulaire economie te meten. Dat de Achterhoek wel stappen maakt op dit gebied, lichten we uit aan de hand van het voorbeeld van de toepassing van circulaire economie op agrarische productie; oftewel kringlooplandbouw (zie kader Kringlooplandbouw in de Achterhoek).

Energietransitie in de Achterhoek

De energietransitie-opgave is relevant in het licht van het Nationale Klimaatakkoord. Hierin hebben overheden, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen afspraken gemaakt over hoe de uitstoot van het broeikasgas CO₂ in Nederland met 49 procent in 2030 (ten opzichte van 1990) teruggedrongen wordt. Voor regio's betekent dit onder meer dat zij een groot deel van de gemaakte afspraken in de praktijk zullen moeten brengen via de Regionale Energie Strategie (RES). Om na te gaan hoe de Achterhoek ervoor staat ten aanzien van de energietransitie, volgen hieronder cijfers over de afbouw van de uitstoot van CO₂ en de opbouw van de opwek en het gebruik van duurzame energie. We baseren ons hierbij op de meest recent beschikbare cijfers uit de Klimaatmonitor.⁸

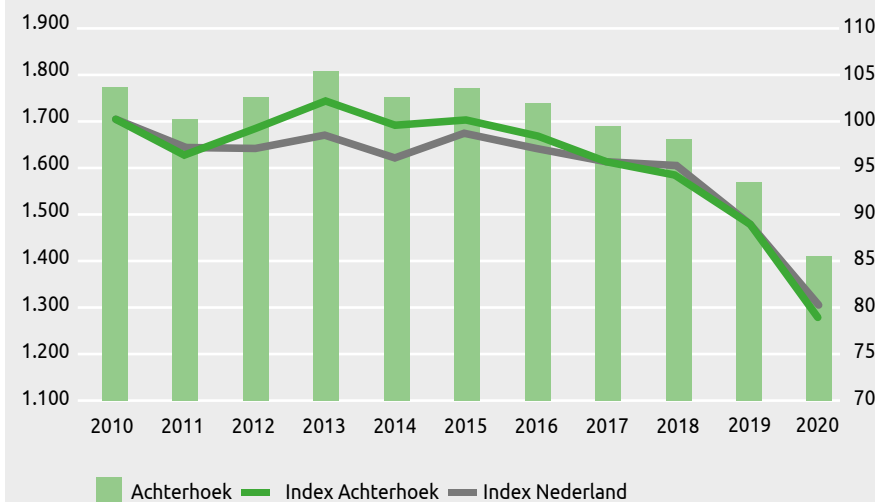
⁸ Voor details zie: <https://klimaatmonitor.databank.nl>. De cijfers uit de Klimaatmonitor worden regelmatig bijgewerkt. Hierdoor kunnen de cijfers in deze editie van de Achterhoek Monitor afwijken van de eerder gepresenteerde cijfers uit de 2021/22-editie.

COVID19-maatregelen zorgen voor scherpe daling CO₂-uitstoot

In 2020 was de uitstoot van CO₂ in de Achterhoek in totaal 1,4 miljoen ton. Dat is bijna 11 procent minder dan een jaar eerder. Deze scherpe daling is mede het gevolg van de maatregelen in verband met COVID19. De dalende trend van het energieverbruik heeft zich hierdoor in 2020 versterkt doorgezet, wat terug is te zien in de CO₂-uitstoot. Een belangrijke oorzaak is de scherpe daling van het verbruik van motorbrandstoffen voor het wegverkeer.⁹ Vergelijken we de langjarige ontwikkelingen van de CO₂-uitstoot in de Achterhoek met die van Nederland, dan lopen die redelijk met elkaar in de pas. Uiteindelijk is de daling van de uitstoot over de periode 2011–2020 per saldo in de Achterhoek en Nederland nagenoeg gelijk; 20 procent tegenover 21 procent.

Figuur 22: Ontwikkeling CO₂-uitstoot in Regio Achterhoek en Nederland, 2010–2020

Linker as: in absolute aantallen (x 1.000 ton), rechter as: index 2010=100

Bron: Klimaatmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

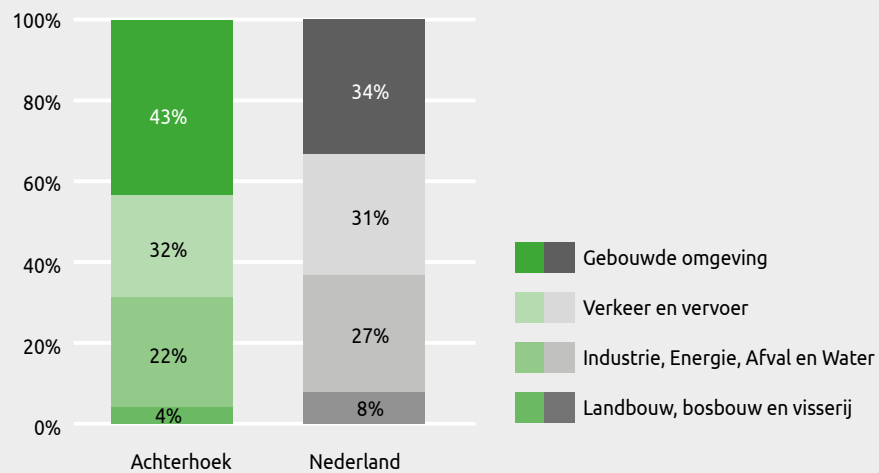
Gebouwde omgeving grootste uitstoter CO₂

Als we kijken naar de samenstelling van de CO₂-uitstoot naar sector, dan zien we enkele verschillen tussen het regionale en het landelijke beeld. Figuur 23 maakt duidelijk dat in het aandeel van de Gebouwde omgeving (woningen, commerciële en publieke dienstverlening) het voornaamste verschil tussen de Achterhoek en de rest van het land te vinden is: in 2020 is 43 procent van de CO₂-uitstoot in de Achterhoek afkomstig

⁹ CBS (2021). 'Energieverbruik met 3 procent gedaald in 2020. Nieuwsbericht, 4 juli 2021. Beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/14/energieverbruik-met-3-procent-gedaald-in-2020>.

van deze sector, tegenover 34 procent landelijk. Verder zien we dat de sector Industrie met een aandeel van 22 procent verhoudingsgewijs minder bijdraagt aan de regionale uitstoot van CO₂. Belangrijkste reden is de afwezigheid van grootschalige zware industriecusters in de regio. Verder valt op dat met een aandeel van 4 procent de uitstoot van de landbouwsector in de Achterhoek relatief laag is, zeker in vergelijking met het landelijke aandeel (8 procent). De regionale en landelijke aandelen van de sector Verkeer en vervoer ontwijken elkaar nauwelijks.

Figuur 23: Verdeling CO₂-uitstoot naar sector in Regio Achterhoek en Nederland, 2020

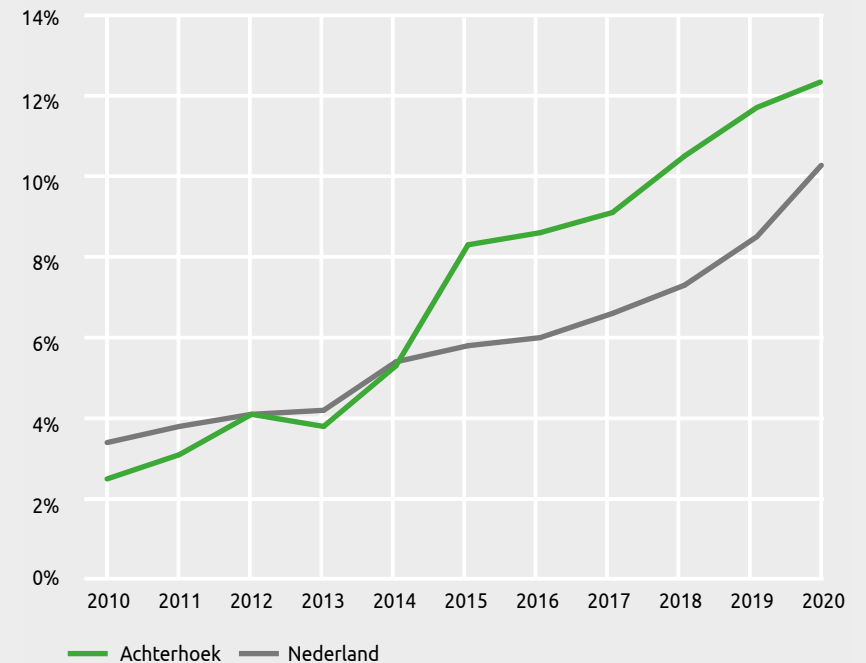
Bron: Klimaatmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

Bovengemiddeld regionaal aandeel duurzame energie, groei vlakt wel af

De Achterhoek streeft ernaar om in 2050 energieneutraal te zijn. In hoeverre deze ambitie realistisch is, kan worden afgeleid uit de mate waarin de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare (duurzame) energie in verhouding staat tot het totale energieverbruik in de regio. We zien dat de Achterhoek beter dan gemiddeld in staat is de in de regio benodigde energie zelf op te wekken. Het aandeel opgewekte energie uit hernieuwbare bronnen in de Achterhoek heeft sinds 2014, in vergelijking met de landelijke ontwikkeling, een sterke ontwikkeling doorgemaakt. Het laatste jaar is deze ontwikkeling overigens wel afgevlakt. In 2020 is het percentage hernieuwbaar opgewekte energie gestegen tot 12,3 procent; 0,6 procentpunt hoger dan een jaar eerder. Landelijk was dit 10,3 procent (+1,7 procentpunt). Over de periode 2010–2020 blijkt in de Achterhoek de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare energie bijna vervijfvoudigd

te zijn, van 600 TJ (TeraJoule) naar bijna 3.000 TJ, terwijl het totale energieverbruik in die periode vrijwel ongewijzigd is gebleven. Voor Nederland als geheel was de hoeveelheid opgewekte hernieuwbare energie in 2020 bijna 2,5 keer zo groot als in 2010.

Figuur 24: Ontwikkeling aandeel hernieuwbare energie in totale energieverbruik Regio Achterhoek en Nederland, 2010–2020

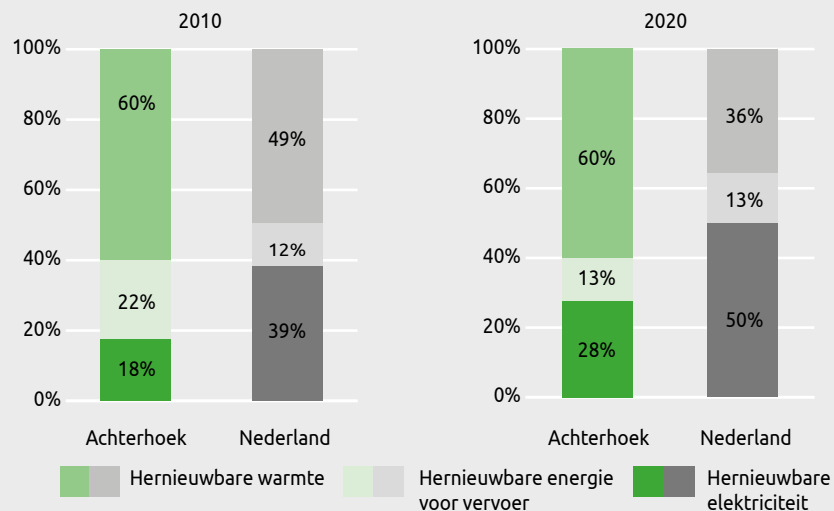
Bron: Klimaatmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

Aandeel hernieuwbare warmte onveranderd, aandeel elektriciteit stijgt

Hernieuwbare energie kent verschillende verschijningsvormen. Steeds vaker wordt daarbij het onderscheid gemaakt naar hernieuwbare elektriciteit (opgewekt via windmolens, zonnepanelen en biogas), hernieuwbare warmte en hernieuwbare energie voor vervoer (bijmenging van biobrandstoffen). Als we de mix van in de Achterhoek opgewekte hernieuwbare energie vergelijken met de Nederlandse mix, dan zien we aanzienlijke verschillen. De Achterhoekse hernieuwbare energiemix bestaat hoofdzakelijk uit hernieuwbare warmte, zo'n 60 procent in 2020. Dit aandeel is ongewijzigd ten opzichte van 2010. In absolute termen was in 2020 de opwek van hernieuwbare warmte 6.488 MJ (MegaJoule) per inwoner in de Achterhoek, landelijk was dit 4.065 MJ per

inwoner.¹⁰ Naast verbranding van biomassa en gewonnen warmte uit de ondergrond (aardwarmte die met name wordt gewonnen in het westelijk deel van de Achterhoek), zijn verscheidende industriële (rest)warmtebronnen verantwoordelijk voor de productie van duurzame warmte, zoals de Aviko in Steenderen, Papierfabriek Doetinchem en FrieslandCampina in Borculo.

Figuur 25: Samenstelling hernieuwbare energie naar energiesoort in Regio Achterhoek en Nederland, 2010 en 2020

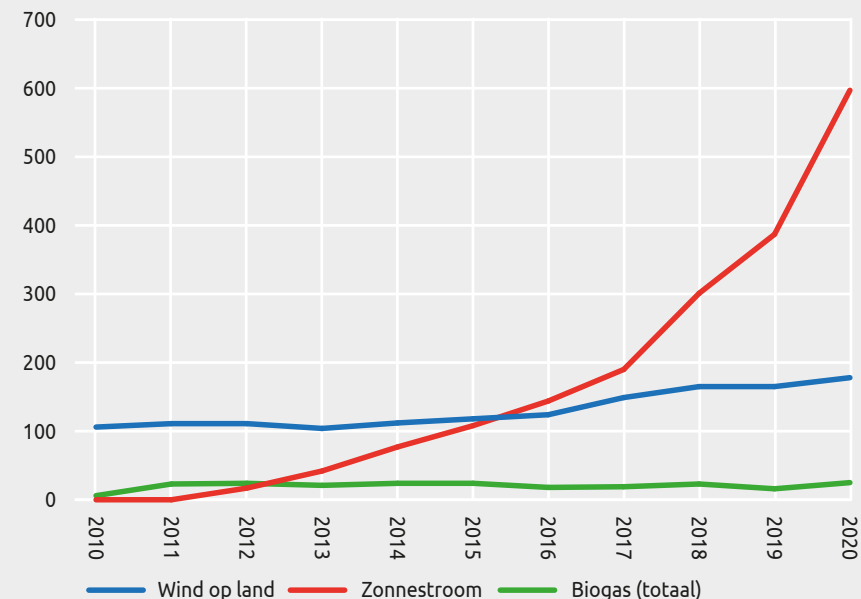
Bron: Klimaatmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

Voor wat betreft de aandelen van de overige verschijningsvormen, is het aandeel hernieuwbare elektriciteit in 10 jaar toegenomen met 10 procentpunt, wat in zijn geheel ten koste is gegaan aan het aandeel hernieuwbare energie voor vervoer. In 2020 bestaat de opwek van hernieuwbare energie in Nederland als geheel, anders dan de Achterhoek, hoofdzakelijk uit hernieuwbare elektriciteit (50 procent). En waar de mix in de Achterhoek redelijk stabiel is gebleven in de periode 2010–2020, hebben op landelijk niveau hernieuwbare elektriciteit en hernieuwbare warmte van stuivertje gewisseld. Het aandeel hernieuwbare warmte is met 13 procentpunt afgenomen, terwijl de aandelen van hernieuwbare elektriciteit en hernieuwbare energie voor vervoer met respectievelijk 11 en 1 procentpunt zijn gegroeid.

¹⁰ Deze cijfers zijn afkomstig van <https://klimaatmonitor.databank.nl/>.

Naast het grote aandeel van warmte in de regionale hernieuwbare energiemix, zagen we dat het aandeel hernieuwbare elektriciteit relatief hard gegroeid is. Als we kijken naar de bronnen van de in de regio opgewekte hernieuwbare elektriciteit, dan blijkt de meeste elektriciteit te worden gegenereerd door zonnepanelen.

Figuur 26: Ontwikkeling opwek hernieuwbare elektriciteit naar bron in Regio Achterhoek (in TJ), 2010 – 2020

Bron: Klimaatmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

De afgelopen tien jaar is de hoeveelheid zonnestroom in de regio explosief gegroeid; van nagenoeg nul naar 600 TJ (terajoule) in 2020. Windmolens dragen aanzienlijk minder bij aan de regionale elektriciteitsproductie. Over de periode 2010–2020 blijkt de opgewekte hoeveelheid windenergie mondjesmaat gegroeid te zijn. In 2020 bedraagt de opwek 178 TJ, zo'n 20 procent van de totale opwek van hernieuwbare elektriciteit. De opwek van hernieuwbare elektriciteit vanuit biogas blijkt in de regio nauwelijks te veranderen over de jaren. In 2020 was het verantwoordelijk voor een productie van 25 TJ, ruim 3 procent van de totale opwek van hernieuwbare elektriciteit.¹¹

¹¹ Het totaal biogas is samengesteld uit biogas covergisting, biogas RWZI (rioolwaterzuiveringsinstallatie), decentrale verbranding biomassa WKK (warmte-kracht koppeling) en stortgas.

Kringlooplandbouw in de Achterhoek

Door: Anneloes Fleerkate, manager bij Vereniging Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers (VKA)

De Achterhoek is aangewezen als experimenteerregio voor de ontwikkeling van kringlooplandbouw. Rijk en regio verkennen samen met ondernemers hoe nieuwe, verdergaande stappen kunnen worden gezet om de kringloop in de agrarische sector verder te sluiten. Dit is één van de doelen van de vereniging Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers (VKA). Met behulp van data-analyses van de KringloopWijzer, van de bij de VKA aangesloten melkveehouders, kunnen we een beeld geven van de staat en de verdere ontwikkeling van de kringlooplandbouw in de Achterhoek.

Over de KringloopWijzer

De KringloopWijzer (KLW) is een rekeninstrument dat de mineralenkringlopen van een melkveebedrijf in beeld brengt. Door meer inzicht in de mineralenkringloop tussen dier, mest, bodem en voer te geven kunnen veehouders beter sturen op de benutting van mineralen en zo de milieu- en klimaatprestaties op hun bedrijf verbeteren. Dit kan bijvoorbeeld leiden tot een hogere grasopbrengst, minder mestafvoer en vermindering van de kunstmestbehoefte.

In deze bijdrage gaan we in op het veranderende grondgebruik bij de VKA aangesloten bedrijven en de stikstofkringloop, waarmee we een indruk geven van de ontwikkeling van enkele facetten van de regionale kringlooplandbouw.

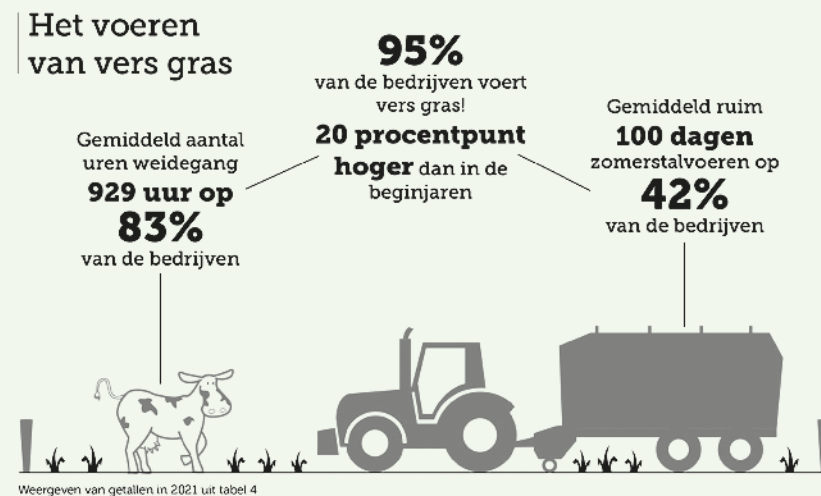
Vee loopt vaker buiten en krijgt bijna altijd vers gras

Bij de bijna 300 bij de VKA aangesloten agrarische bedrijven nam gemiddeld genomen het bedrijfsareaal met bijna 10 hectare toe de afgelopen jaren. Dit betekent dat ondanks een stijging van het aantal melkkoeien per bedrijf er een daling van het aantal GVE (grootvee-eenheden) per hectare zichtbaar is van 12 procent ten opzichte van 2013. Daarnaast zien we op de VKA-bedrijven het aandeel grasland toenemen, het aandeel schommelt tussen de 10 en 15 procent en ligt daarmee in de Achterhoek en Liemers hoger dan het landelijk gemiddelde van 8 procent.¹²

¹² CBS, PBL, RIVM, WUR (2022). Land- en tuinbouw: ruimtelijke spreiding, grondgebruik en aantal bedrijven, 1980-2021 (indicator 2119, versie 11, 3 mei 2022). Beschikbaar via: <https://www.clo.nl/indicatoren/nl2119-agrarisch-grondgebruik>.

De oppervlakte grasland op een VKA-bedrijf is mede door een aanpassing van de derogatie eisen met 28 procent toegenomen de afgelopen negen jaar.¹³ Een aanpassing die melkveehouders hebben gedaan, die hier mogelijk ook voor een deel mee samenhangt, is het verhogen van het aandeel vers gras in het rantsoen op het bedrijf om daarmee meer eiwit van eigen land te halen en te besparen op aanvoer van duur eiwit. Anno 2021 voert zo'n 95 procent van de bedrijven vers gras, hetzij middels weidegang dan wel zomerstalvoeding. In 2013 was dat 76 procent. Het gemiddeld aantal uren dat koeien buiten lopen laat de laatste jaren weer een sterk stijgende lijn zien. In 2021 bedroeg dit gemiddeld 929 uur. Ook is het aandeel bedrijven dat zomerstalvoeding toepast, het vers gras voeren op stal, continue stijgend. Inmiddels gaat het om 42 procent van de bedrijven.

Figuur 27: Voeren vers gras VKA-bedrijven

Bron: Kringloopwijzer VKA leden, 2021

¹³ Derogatie wordt de toestemming van de EU genoemd om af te wijken van een algemeen vastgestelde norm voor wat betreft de maximale hoeveelheid op landbouwgrond te gebruiken stikstof uit dierlijke mest. Een van de voorwaarden voor het verkrijgen van derogatie is dat boeren 80 procent grasland aanhouden op hun bedrijf. Grasland is belangrijk om uitspoeling van stikstof en fosfaat in ons water te voorkomen. Daarom is het belangrijk dat de bedrijven grasland behouden.

Streven naar hogere benutting

Om stappen te zetten naar kringlooplandbouw is het verder sluiten van de kringlopen in de melkveehouderij nodig. Op een melkveebedrijf zijn er meerdere kringlopen, waaronder de stikstofkringloop. Deze kringloop bestaat uit vier onderdelen: 1) Gewas, 2) Veevast, 3) Mest, en 4) Bodem.

In de kringloop is er sprake van aan- en afvoerbronnen. Stikstof verlaat echter ook de kringloop via andere processen, bijvoorbeeld in de vorm van het stikstofbodemoverschot en de ammoniakemissie. De aanvoer van stikstof in (kracht)voer op een VKA-bedrijf is in de afgelopen vijf jaar, gemiddeld genomen, gedaald. Dit geldt ook voor de aanvoer van stikstof naar de bodem.

De afvoerbronnen van stikstof uit de kringloop zijn de producten van het melkveebedrijf; melk en vlees, maar ook mestafzet. De stikstof verlaat de kringloop ook via andere processen; het overschot aan stikstof in de bodem (wat kan resulteren in nitraatuitspoeling) en de emissie van stikstofverbindingen zoals ammoniak, lachgas en overige stikstofverbindingen. Goed bodembeheer (juiste tijdstip en op juiste wijze de bodem bewerken, bemesten en product oogsten) zorgt ervoor dat er zo min mogelijk mineralen verloren gaan. In 2021 was het overschot 96 kg N/ha, in 2017 was dit nog 107 kg N/ha. In de droge jaren lag dit getal nog vele malen hoger.

Van de stikstof in het voer zet de koe gemiddeld 27 procent om naar melk en voedingstoffen voor groei, de overige 73 procent komt er weer uit middels urine en mest – een benutting van 27 procent. Op landelijk niveau was de benutting 24 procent.¹⁴

Over de vereniging Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers (VKA)

De vereniging Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers (VKA) is een lerend netwerk van de landbouw in de Achterhoek en Liemers voor een vruchtbare toekomst.

Het netwerk ontwikkelt samen met agrariërs en partners nieuwe kennis en deelt deze in studiegroepen. Sinds 1 januari 2020 is de VKA een zelfstandige boerenvereniging met een boerenbestuur en zo'n 300 leden bestaande uit melkveehouders en loonwerkers. Samen met de partners LTO Noord, Waterschap Rijn en IJssel,

ForFarmers, FrieslandCampina, Vitens, Rabobank, Provincie Gelderland, Countus, Achterhoek Ambassadeurs en Eurofins wordt gewerkt aan gezamenlijke doelen.

Doel van de VKA is om samen met haar leden, agrariërs en partners bij te dragen aan een zo efficiënt mogelijke benutting van mineralen, verlies van mineralen te voorkomen en daarmee samen te werken aan een vruchtbare toekomst.

¹⁴ <https://longreads.cbs.nl/nederland-in-cijfers-2021/hoeveel-stikstof-produceert-de-veehouderij/>.

3 Arbeidskracht

In vogelvlucht:

- In 2021 was 3,3 procent van de Achterhoekse beroepsbevolking werkloos (landelijk 4,2 procent), een afname van 0,8 procentpunt ten opzichte van een jaar eerder.
- In 2021 namen 920 personen meer actief deel aan de arbeidsmarkt dan in 2020; de bruto arbeidsparticipatie is opgelopen naar 73,6 procent (0,5 procentpunt hoger dan in 2020).
- In 2021 bestaat het Achterhoekse onbenutte arbeidspotentieel uit 18.000 personen; deze groep van personen zonder betaald werk en deeltijders die meer willen werken is 9 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar.
- De helft van het onbenut arbeidspotentieel bestaat uit deeltijders die meer uren willen maken. Deze groep is ten opzichte van het vorige jaar bijna verdubbeld.
- Snelle toename van krapte op de Achterhoekse arbeidsmarkt. Alle beroepsgroepen kennen een krappe of zeer krappe arbeidsmarkt.
- De krapte op de Achterhoekse arbeidsmarkt is groter dan in de omliggende regio's.

3.1 Arbeidsaanbod- en deelname

Karakteristieken over de beroepsbevolking en arbeidsdeelname geven ons een indruk van de omvang en aard van het regionale arbeidsaanbod, de arbeidskracht van de Achterhoek.

Hoe groot is de beroepsbevolking

De omvang van de beroepsbevolking is nog niet zo eenvoudig vast te stellen. Werkenden zijn relatief simpel te tellen, maar voor werklozen is dat ingewikkelder. Er bestaat geen officiële en volledige werklozenregistratie. Personen met een WW-recht hoeven niet werkloos te zijn. Sterker nog 'slechts' een derde van de personen met een WW-recht is daadwerkelijk werkloos. Het andere deel krijgt een aanvulling op het huidige salaris, omdat na ontslag een baan is geaccepteerd met minder uren en/of een lager uurloon. WW en werkloos zijn dan ook niet hetzelfde. Werkloos ben je als je niet werkt, maar dat wel wil, recent naar werk hebt gezocht en ook direct beschikbaar bent. Dat maakt werkloosheid tot een houding. Het CBS stelt deze houding vast door middel van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Dit is een langlopend onderzoek onder alle Nederlanders naar hun dagelijkse bezigheden. Op basis van de gegeven antwoorden en een bepaalde berekeningsmethode wordt bepaald wat de arbeidsmarktpositie is van een persoon. Dus of je werkt, werkloos bent of niet aan het arbeidsproces deelneemt.

Deze methode is dit jaar aangepast aan de recente ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en nieuwe werkvormen. Daardoor ontstaat een nauwkeurig beeld van de arbeidsmarktontwikkelingen. De cijfers van 2013 tot en met 2021 (meest recente jaar) zijn met deze nieuwe meetmethode bepaald. Dit maakt dat de gepresenteerde cijfers over beroepsbevolking, arbeidsparticipatie en werkloosheid in de voorgaande edities afwijken van de cijfers in deze editie van de jaarpublikatie.¹⁵

De Achterhoekse beroepsbevolking

Alle mensen tussen de 15 en 74 jaar worden tot de potentiële beroepsbevolking gerekend.¹⁶ Zij zouden in potentie kunnen werken. Kinderen jonger dan 15 jaar (leerplicht) en ouderen vanaf 75 jaar (pensioen) worden daarom niet tot de potentiële beroepsbevolking gerekend. Van de groep 15-jarigen tot en met 74-jarigen woonachtig in de

¹⁵ Voor meer details over de nieuwe meetmethode zie: CBS (2021). 'Nieuwe meetmethode van invloed op beroepsbevolkingscijfers'. Nieuwsbericht, 3 december 2021. Beschikbaar via: <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2021/48/nieuwe-meetmethode-van-invloed-op-beroepsbevolkingscijfers>.

¹⁶ Sinds 2015 wordt de potentiële beroepsbevolking ruimer gemeten dan voorheen het geval was; 15 tot en met 74 jaar (in plaats van 64 jaar). Hiermee sluit het CBS aan bij de definities die de International Labor Organization en Eurostat aanhouden.

Achterhoek is 73,6 procent actief op de arbeidsmarkt (dat wil zeggen: werkt of is werkloos¹⁷). In 2021 waren dit 145.000 Achterhoekers, zij vormen de beroepsbevolking – het feitelijke arbeidsaanbod.

Figuur 28: Aantal personen naar arbeidsmarktpositie Regio Achterhoek, 2021*

* Afgerond op dichtstbijzijnde duizendtalen

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Van de Achterhoekse beroepsbevolking was in 2021 3,3 procent werkloos, wat overeenkomt met zo'n 5.000 personen. Niet-actieven zijn de mensen die niet kunnen werken (bijvoorbeeld door ziekte of zorgtaken), die niet willen werken, of die niet verwachten werk te vinden. In 2021 waren dit 52.000 personen in de Achterhoek.

Arbeidsparticipatie gestegen in 2021

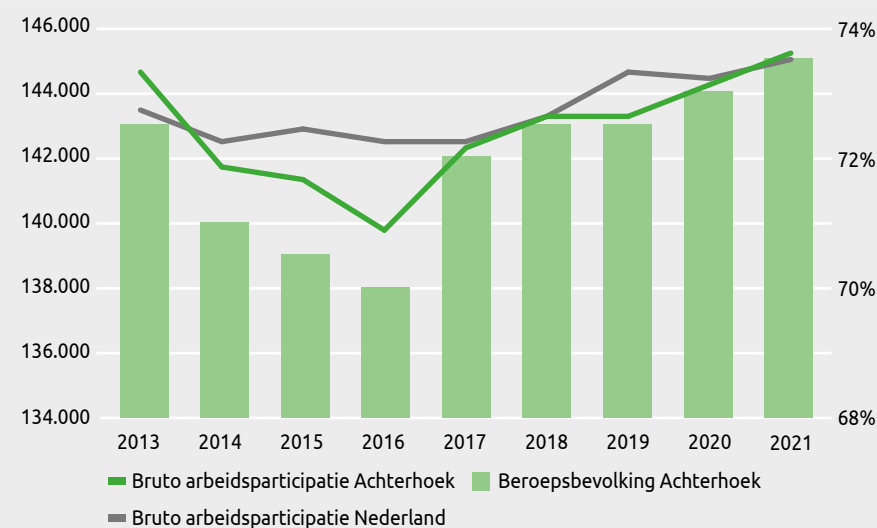
In 2021 namen ongeveer 1.000 personen extra actief deel aan de arbeidsmarkt ten opzichte van het jaar ervoor. Een toename van 0,7 procent. Hierdoor is de totale werkende beroepsbevolking in de Achterhoek in 2021 toegenomen naar een aantal van zo'n 145.000 personen. Dit komt in belangrijke mate doordat het aantal werklozen met 2.000 personen is afgenomen en de andere 1.000 personen de arbeidsmarkt hebben verlaten.

¹⁷ Werkloos is iemand die wenst te werken, beschikbaar is voor de arbeidsmarkt en actief zoekt naar werk.

Dat meer mensen actief op de arbeidsmarkt zijn komt ook tot uitdrukking in de bruto participatiegraad. Dit is het aandeel van de beroepsbevolking in de bevolking van 15–75 jaar (potentiële beroepsbevolking). Deze is in 2021 opgelopen tot 73,6 procent (0,5 procentpunt hoger dan in 2020). Door de aangepaste berekeningswijze van het CBS wordt nu ook zichtbaar dat sinds 2020 deze bruto participatiegraad boven die van Nederland als geheel ligt (0,1 procentpunt). Dit is mogelijk een effect van de COVID19-crisis. Zoals onder meer in de vorige Achterhoek Monitor geconstateerd heeft de Achterhoek, net zoals andere grensregio's, een kleinere economische neergang laten zien dan andere delen van het land. Interessant is om de bruto participatiegraad in de komende jaren te volgen. Blijft de Regio Achterhoek deze kleine voorsprong behouden of niet?

Figuur 29: Ontwikkeling beroepsbevolking en bruto arbeidsparticipatie Regio Achterhoek en Nederland, 2013–2021

Linker as: werkloze beroepsbevolking in absolute aantallen, rechter as: werkloosheid in %

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

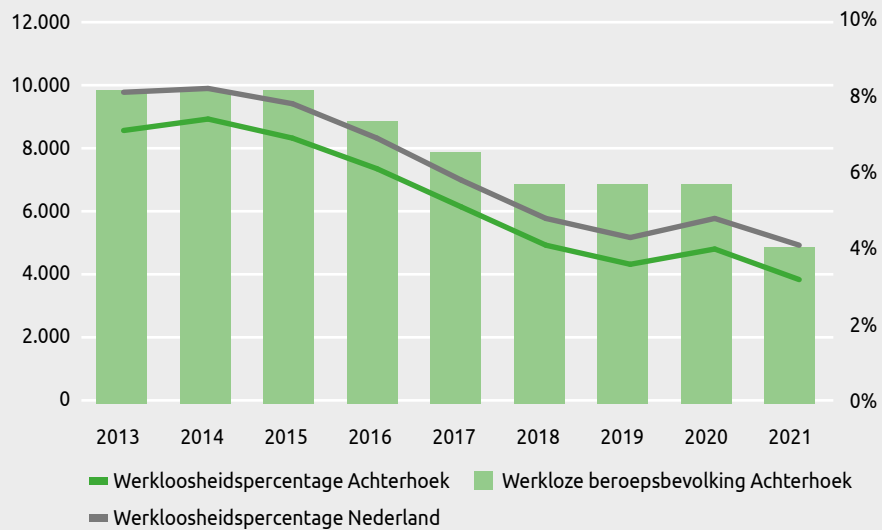
Kijkend naar de langere termijn ontwikkeling van de bruto participatiegraad valt op dat deze daalt in de Achterhoek in de jaren 2013 tot en met 2016 en daarna knap herstelt – en zoals gemeld sinds vorig jaar 0,1 procentpunt boven het landelijk gemiddelde ligt.

Kijken we naar de ontwikkeling van de werkloosheid in de Achterhoek dan zien we dat deze in 2021 gedaald is. Figuur 30 toont dat eind 2021 3,3 procent van de beroepsbevol-

king werkloos was. Ten opzichte van een jaar eerder is dit een daling van 0,8 procentpunt. In 2020 was sprake van een toename van het werkloosheidspercentage als gevolg van de COVID19-crisis.

Figuur 30: Ontwikkeling werkloze beroepsbevolking en werkloosheid Regio Achterhoek en Nederland, 2013 – 2021

Linker as: beroepsbevolking in absolute aantallen, rechter as: bruto participatiegraad in %

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

De arbeidsmarkt in de Regio Achterhoek presteert, naar werkloosheidspercentage gekeken, sinds 2013 beter dan de Nederlandse arbeidsmarkt. De lijn met de Achterhoekse percentages ligt constant onder de Nederlandse lijn. Beide lopen in hoge mate parallel. Daarmee lijken beide percentages zich min of meer gelijk af te nemen. Hoewel niet helemaal zichtbaar in figuur 31 is het aantal werklozen in de Regio Achterhoek sinds 2013 met 52 procent gedaald, in Nederland als geheel met 49 procent.

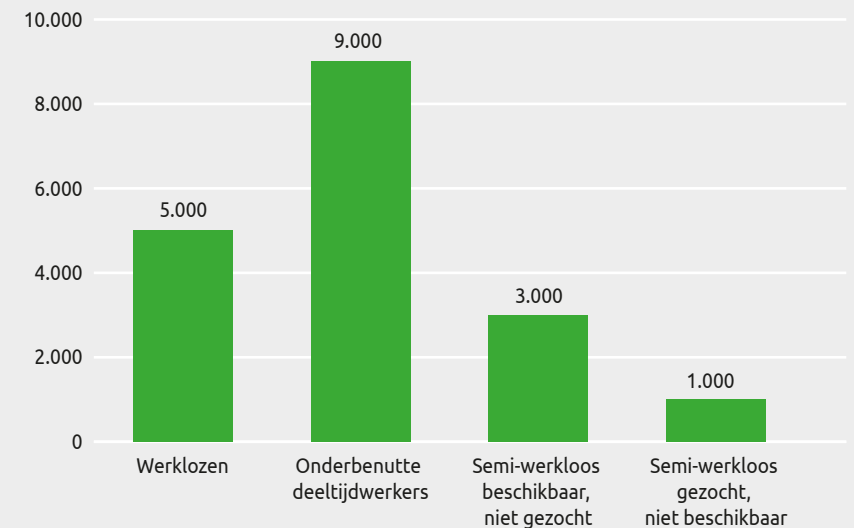
Onbenut arbeidspotentieel toegenomen

Naast werklozen is er een groep personen die als het ware tegen de arbeidsmarkt aanleunt. Deze groep is wel op zoek naar werk maar niet direct beschikbaar of wel direct beschikbaar maar niet op zoek naar (meer) werk. Deze groepen worden tezamen ook wel 'ongekend talent' genoemd. Het ongekend talent is met de juiste benadering

wellicht relatief eenvoudig te bewegen om te gaan werken. Deze groep is deels niet in beeld bij instanties, maar wel een interessante doelgroep voor het arbeidsmarktbeleid. Zeker in een tijd waar de schaarste aan geschikt personeel snel oploopt.

Naast de groep ongekend talent zijn er ook deeltijdwerkers die graag meer uren willen werken en natuurlijk ook werklozen. Al deze groepen vormen samen het onbenut arbeidspotentieel.

Figuur 31: Onbenut arbeidspotentieel naar type in Regio Achterhoek, 2021

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Het onbenut arbeidspotentieel bestaat uit 18.000 personen en is sinds vorig jaar met 4.000 toegenomen. In de Achterhoek behoort 9 procent van de bevolking van 15 tot 75 jaar tot het ongekend talent, in Nederland is dat 8 procent.

De helft van dit onbenut arbeidspotentieel bestaat uit ongeveer 9.000 deeltijders die gedeeltelijk onbenut zijn; zij willen meer uren maken. Deze groep is in vergelijking met het vorige jaar sterk gestegen; zelfs bijna verdubbeld, van 4.900 personen naar 9.000 deeltijders. De overspannen arbeidsmarkt zal hier zeker aan hebben gedragen. Het effect van de recente stijgende kosten voor levensonderhoud zijn nog niet te zien in deze cijfers. Ze zijn van vorig jaar. Ook het aantal werklozen is licht gestegen.

Als we landelijke cijfers van het onbenut arbeidspotentieel over een langere reeks van jaren bekijken, regionale getallen zijn helaas niet beschikbaar, dan valt iets interessants op. Het aantal werklozen en deeltijders dat meer uren willen werken zijn een soort van communicerende vaten. Bij hoge werkloosheid zijn er minder deeltijders met een meer-urenwens en bij weinig werkloosheid meer. Het aandeel van beide groepen ligt door de jaren heen op 75 à 80 procent. Het overige deel bestaat uit de groepen wel gezocht, niet beschikbaar en omgekeerd. Een conclusie zou kunnen zijn dat deeltijders ontmoedigd raken bij een hogere werkloosheid en hun kansen ruiken bij een hoog conjunctuur. Vanwege gebrek aan regionale data kunnen we het niet specifiek voor de Achterhoek in kaart brengen.

3.2 Arbeidsmarktspanning

In hoeverre er sprake is van mismatches op de regionale arbeidsmarkt brengen we in beeld aan de hand van verschillende schaarste-indicatoren. De spanningsindicator is daarvan de meest belangrijke. Deze geeft in één getal de krapte op arbeidsmarkt weer. Daarnaast is een overzicht van schaarste-beroepen een krachtige illustratie van waar het echt wrikt op de arbeidsmarkt.

Oorzaken van de huidige krapte op de arbeidsmarkt

Vergrijzing en ontgroening

Kort gezegd betekent dit dat minder mensen als arbeidskrachten beschikbaar zijn. Minder jongeren stromen in op de arbeidsmarkt, terwijl meer ouderen de arbeidsmarkt verlaten.

Deeltijdwerken

In vergelijking met andere Europese landen werken veel Nederlandse maar ook veel in deeltijd. Ook ligt de norm voor een fulltime betrekking steeds meer op 36 uur in plaats van 40 uur per week.

Flexibele arbeidsmarkt

In Nederland hebben meer dan 2,5 miljoen werkenden een vorm van flex-contract, vaak parttime. Zij zijn als het ware gevangen in dit contract en kunnen naast deze aanstelling moeilijk meer uren maken bij andere werknemers. Ze 'moeten' immers flexibel inzetbaar zijn.

COVID19

Meer ziekteverzuim als gevolg van corona-besmetting zelf of door overbelasting bijvoorbeeld in de zorg.

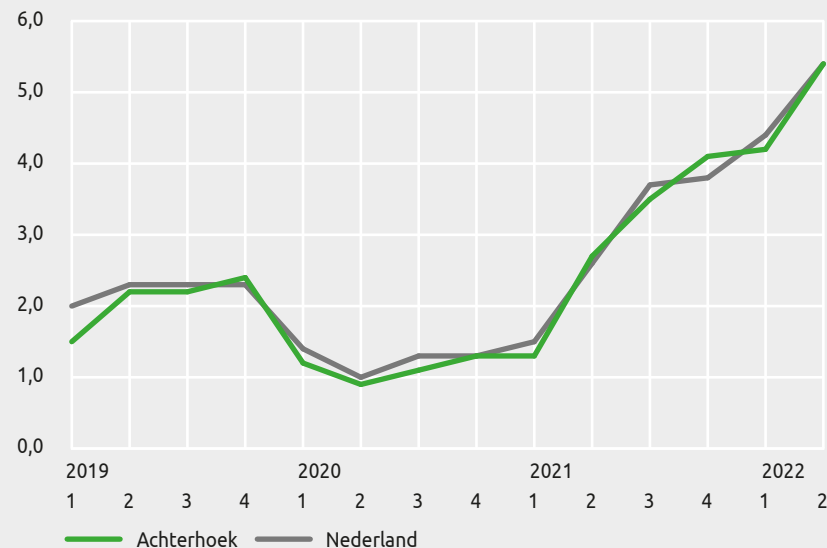
Arbeidsproductiviteit

Deze is landelijk sinds 2016 nauwelijks gestegen. Meer werk verzetten met minder mensen lukt de laatste jaren niet echt meer. Het aannemen van extra personeel is dan feitelijk de enige mogelijk om aan een toenemende vraag te voldoen.

Verdeling mensen over bedrijfstakken

Werklozen bezitten niet altijd de gevraagde vaardigheden. Werkloze productiemedewerkers kunnen niet zonder meer aan de slag in bedrijfstakken met een grote vraag zoals technische beroepen voor de energietransitie of de zorg.

Figuur 32: Ontwikkeling spanningsindicator Achterhoek en Nederland, 1e kwartaal 2019 – 2e kwartaal 2022

Bron: UWV, 2022. Bewerking: Team Moventem

NB: Achterhoek = Arbeidsmarktregio Achterhoek (Regio Achterhoek plus gemeente Montferland)

Krapte op Achterhoekse arbeidsmarkt neemt in rap tempo toe

De krapte op de Achterhoekse arbeidsmarkt neemt toe, evenals in 2021. Op de arbeidsmarkt lijkt de COVID19-crisis reeds ver achter ons te liggen.

De spanning op de arbeidsmarkt in de Achterhoek bedroeg in het tweede kwartaal van 2022 5,36. Dat betekent dat er op elke werkzoekende (met een kortstondig WW-recht) meer dan vijf vacatures open stonden (zie kader Spanningsindicator). De Achterhoek loopt gelijk op in de ontwikkeling van de Nederlandse spanningsindicator. Sinds begin 2021 is de spanningsindicator sterk gestegen van 1,27 naar de eerdergenoemde ruim 5. In anderhalf jaar tijd is de krapte op de Achterhoekse arbeidsmarkt verviervoudigd.

Het is voor werkgevers dus moeilijker om personeel te vinden en werkzoekenden hebben doorgaans de keuze uit vele banen. De krapte op de arbeidsmarkt ligt momenteel ruim boven die van begin 2020, voor COVID19. De hier gepresenteerde cijfers gelden voor de Arbeidsmarktregio Achterhoek (Regio Achterhoek plus gemeente Montferland).

Spanningsindicator

Hoe hoger de spanningsindicator, hoe meer keuze een kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde heeft uit openstaande vacatures. Een hoge spanningsindicator betekent voor werkgevers dat het moeilijker is om personeel te vinden.

Voorbeeld: In de Achterhoek kon in het tweede kwartaal 2022 elke kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde zorgmedewerker kiezen uit bijna zeven openstaande vacatures (6,79). In Nederland is dat gemiddeld uit bijna zes (5,80). Een kortstondige WW-uitkeringsgerechtigde heeft minder dan zes maanden een WW-uitkering.

De spanning varieert per beroepsklasse. In het tweede kwartaal van 2022 is voor bijna alle beroepsklassen het aantal vacatures per kortstondig WW-uitkeringsgerechtigde in de Achterhoek gestegen. Alleen voor managers is dit aantal licht gedaald. Voor ICT beroepen is sprake van een extreem krappe arbeidsmarkt. Een WW-uitkeringsgerechtigde ICT'er kon in het tweede kwartaal kiezen uit bijna zestien vacatures. Niet alleen in de Achterhoek is het steeds moeilijker voor werkgevers om personeel te vinden. Ook in de omliggende regio's neemt de krapte op de arbeidsmarkt toe. Naar beroepsklassen en tussen regio's is echter sprake van grote verschillen. Ten opzichte van Twente is de arbeidsmarkt in de Achterhoek krappere.

Tabel 1: Spanning naar beroepsklasse Arbeidsmarktregio Achterhoek en Nederland, 2e kwartaal 2022

Beroepen	Achterhoek				Nederland			
	2022				2022			
	1e Kwartaal		2e Kwartaal		1e Kwartaal		2e Kwartaal	
	Typering	Span.	Typering	Span.	Typering	Span.	Typering	Span.
Agrarische		nb	zeer krap	6,32		1,91	krap	3,95
Bedrijfs-economische en administratieve	krap	3,73	zeer krap	4,50	zeer krap	5,07	zeer krap	5,19
Commerciële	zeer krap	5,86	zeer krap	6,85	zeer krap	5,85	zeer krap	6,78
Creatieve en taalkundige	krap	2,82	zeer krap	4,10		1,92	krap	2,41
Dienstverlenende	zeer krap	5,88	zeer krap	7,41	zeer krap	5,13	zeer krap	8,42
ICT	zeer krap	14,90	zeer krap	16,00	zeer krap	16,00	zeer krap	16,00
Managers	krap	3,81	krap	3,58	zeer krap	4,64	zeer krap	5,09
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische	krap	3,64	zeer krap	5,13	zeer krap	5,15	zeer krap	6,49
Pedagogische	krap	3,76	zeer krap	5,06	zeer krap	4,57	zeer krap	6,24
Technische	zeer krap	4,30	zeer krap	6,72	zeer krap	4,95	zeer krap	6,79
Transport en logistiek	zeer krap	7,06	zeer krap	8,52	zeer krap	4,39	zeer krap	5,79
Zorg en welzijn	zeer krap	5,03	zeer krap	6,79	zeer krap	5,23	zeer krap	5,80

Span. = Spanningsindicator

n.b. = Niet berekend als gevolg van te weinig vacatures en/of WW-gerechtigden.

Bron: UWV, 2022. Bewerking: Team Moventem

Uitzonderingen vormen managers en pedagogische beroepen. Deze vacatures zijn in Twente moeilijker te vervullen. De Stedendriehoek (waaronder de gemeenten Zutphen en Lochem vallen) kent voor iets meer dan de helft van de beroepsklassen een krappere arbeidsmarkt, voor het andere deel is de arbeidsmarkt minder krap.

Tabel 2: Spanningsindicator in 2e kwartaal 2022 naar beroepsklasse Arbeidsmarktregio Achterhoek en omliggende regio's

	Achterhoek	Twente	Regio Arnhem	Steden-driehoek	Nederland
Beroepen					
Agrarische	6,32	4,88	2,76	5,94	3,95
Bedrijfseconomische en administratieve	4,50	4,00	4,35	4,63	5,19
Commerciële	6,85	5,23	5,59	6,07	6,78
Creatieve en taalkundige	4,10	3,38	2,12	3,15	2,41
Dienstverlenende	7,41	7,14	7,81	12,11	8,42
ICT	16,00	16,00	15,18	16,00	16,00
Managers	3,58	4,95	4,96	3,99	5,09
Openbaar bestuur, veiligheid en juridische	5,13	3,59	9,13	6,87	6,49
Pedagogische	5,06	5,93	4,34	5,03	6,24
Technische	6,72	5,74	7,97	8,05	6,79
Transport en logistiek	8,52	5,32	7,16	7,64	5,79
Zorg en welzijn	6,79	4,45	4,42	8,23	5,80

Minder krapte in deze regio ■ Meer krapte in deze regio

n.b.: Niet berekend als gevolg van te weinig vacatures en/of WW-gerechtigden.

Regio Arnhem: Arbeidsmarktregio Midden Gelderland

Stedendriehoek: Arbeidsmarktregio Stedendriehoek en Noordwest Veluwe

Bron: UWV, 2022. Bewerking: Team Moventem

In het tweede kwartaal van 2022 is de Achterhoekse arbeidsmarkt voor de meeste beroepen krappere dan in Twente en Regio Arnhem. Dit betekent dat het voor Achterhoekse werkgevers minder eenvoudig is om werknemers te vinden. Ten opzichte van Nederland is sprake van meer krapte op de Achterhoekse arbeidsmarkt voor Agrarische, Commerciële, Creatieve en taalkundige, Transport en logistiek en Zorg en welzijn beroepen.

Schaarsteberoepen in de Achterhoek

In het tweede kwartaal van 2022 zijn er geen beroepsgroepen in de Achterhoekse die niet krap zijn. Voor alle beroepsgroepen zijn er meer vacatures dan kandidaat-werknemers met een kortdurende ww-recht. Naar beroepsgroep gekeken zijn er wel flinke

verschillen in krapte. Zo zijn er op één timmerman- of vrouw, machinemonteur, software- en applicatieontwikkelaar of vrachtwagenchauffeur met een WW-uitkering meer dan 15 vacatures. Voor de beroepsgroepen Chauffeurs auto's, taxi's en bestelwagens en Hulpkrachten bouw en industrie is de keuze beperkt. Zij kunnen kiezen uit minder dan twee vacatures.

Medio 2021 telde de Achterhoek in totaal 16 krappe en zeer krappe beroepen, 22 beroepsgroepen die met schaarste te kampen hebben. Een jaar later, medio 2022 zijn er dit in totaal 56, waarvan 14 krappe beroepen en 42 zeer krappe beroepen. Door het lage aantal vacatures en/of een beperkt aantal WW-rechtigden in bepaalde beroepsgroepen kan de arbeidsmarktspanning niet voor elke beroepsgroep van de Achterhoek berekend worden. Van de in totaal 92 beroepsgroepen is de arbeidsmarktspanning in de Achterhoek voor 36 beroepsgroepen onbekend.

De top-10 van schaarsteberoepen in de Achterhoek (medio 2022) bestaat uit een mix van traditionele en technische banen.

Tabel 3: Top 10 schaarsteberoepsgroepen Achterhoek 2e kwartaal 2022

Beroepsgroep	Spanningsindicator
Machinemonteurs	16,00
Software- en applicatieontwikkelaars	16,00
Vrachtwagenchauffeurs	16,00
Timmerlieden	15,21
Databank- en netwerkspecialisten	13,91
Elektriciens en elektroniciamonteurs	13,77
Docenten algemene vakken secundair onderwijs	13,29
Managers detail- en groothandel	13,06
Gebruikersondersteuning ICT	13,03
Lassers en plaatwerkers	12,41

Cijfers hebben betrekking op de arbeidsmarktregio Achterhoek: Regio Achterhoek + Montferland

Bron: UWV, 2022. Bewerking: Team Moventem

De bevolking 15-75 jaar in 2035

De bevolking tussen de 15 en 75 jaar wordt ook wel de potentiële beroepsbevolking genoemd. In dit leeftijdsbereik word je geacht te kunnen werken, nog even los van het feit of je dat ook doet. De omvang van deze groep inwoners is een maatstaf voor de hoeveelheid potentiële arbeidskracht dat in een regio aanwezig is. De groep inwoners die daadwerkelijk aan het arbeidsproces deelneemt of werkloos is wordt de beroepsbevolking genoemd. Deze groep wordt uitgebreid besproken in hoofdstuk 3. In dit onderdeel kijken we naar de omvang van de gehele bevolking tussen de 15 en 75 jaar in het jaar 2035. Hoe groot is deze dan in de Achterhoek? En hoe ontwikkelt deze groep zich in vergelijking met Nederland? De cijfers hebben betrekking op de COROP-regio Achterhoek, dat zijn elf gemeenten (zie kaart 3).

Op basis van de bevolkingsprognose die ook in hoofdstuk 4 wordt gebruikt is tabel 4 samengesteld. Het bevat de (berekende) omvang van de potentiële beroepsbevolking voor 2023, 2030 en 2035. Daarnaast is de procentuele ontwikkeling vanaf 2023–2030 en 2023–2035 berekend.

De prognose laat zien dat de potentiële beroepsbevolking in beide genoemde perioden in de Achterhoek daalt. Tot en met 2030 -4,1 procent en vanaf 2023 tot en met 2035 met -6,8 procent. Deze daling is, met uitzondering van Twente, niet in de omliggende regio's te zien. Arnhem/Nijmegen kent een toename van respectievelijk 1,2 en 1,5 procent en de Veluwe een toename die boven het landelijk gemiddelde ligt (3,3 procent en 4,9 procent). In Nederland ligt deze ontwikkeling op 2,3 procent voor de periode tot

en met 2030 en op 3,2 procent voor de periode 2023–2035. Omdat de cijfers betrekking hebben op de COROP-regio Achterhoek is het mogelijk dat de genoemde daling voor de Regio Achterhoek (de zeven gemeenten) groter zal zijn. Met name de gemeente Zutphen die ook onderdeel uitmaakt van de COROP-regio kent een jongere bevolking.

Tabel 4: Ontwikkeling potentiële beroepsbevolking 2023 - 2035 COROP-regio Achterhoek en andere gebieden

	2023	Jaar2030	Ontw. 23 - 30	Jaar2035	Ontw. 23 - 35
	Aantal	Aantal	%	Aantal	%
COROP-regio Achterhoek	307500	295000	-4,1	286600	-6,8
Arnhem/Nijmegen	587700	594800	1,2	596800	1,5
Twente	487900	487400	-0,1	482900	-1,0
Veluwe	536600	554100	3,3	562700	4,9
Gelderland	1625300	1640900	1,0	1645200	1,2
Nederland	13632800	13950100	2,3	14072100	3,2

Bron: CBS, 2022. Bewerking Team Moventem, 2022

Huidig tekort 1.900 werkenden per jaar

In de eerder dit jaar verschenen Arbeidskracht Analyse Achterhoek is becijferd dat er een tekort op de huidige Achterhoekse arbeidsmarkt is van 1.900 werkenden per jaar tot 2026. Dit is hoofdzakelijk het gevolg van een hogere vervangingsvraag en een (beperkte) uitbreidingsvraag in relatie tot de instroom van arbeidskrachten vanuit het onderwijs. In deze prognose is geen rekening gehouden met de huidige sterke post-COVID19 vraag naar arbeid.

De Achterhoek is niet de enige regio met een dergelijk tekort. Zo is ook bijvoorbeeld in de arbeidsmarktregio's Twente, Regio Arnhem en Stedendriehoek sprake van een actueel tekort aan werkenden. De mate waarin verschilt per regio. Voor de Achterhoek zijn cijfers beschikbaar voor de Arbeidsmarktregio Achterhoek. De regio kent met name een tekort aan ongeschoolden en personen met een bachelor of masteropleiding. Daarnaast tekent zich een overschot aan mbo-opgeleiden af. De procentuele overschotten en tekorten zijn in de Achterhoek groter dan in de omliggende regio's.

Tabel 5: Aantal werkenden naar opleidingsniveau 2020 en verwachte jaarlijks instroom afgestudeerden, vervangingsvraag, uitbreidingsvraag en saldo tot 2026, arbeidsmarktregio Achterhoek

Opleidingsniveau	Werkenden	Instroom	Vervanging	Uitbreiding	Tekort/overschot	Tekort/overschot % werkenden
geen startkwal.	49.000	800	2.250	0	-1.500	-3,1
mbo2	9.500	300	250	0	50	0,7
mbo3	19.500	850	300	0	550	2,7
mbo4	35.000	1.100	900	50	150	0,5
bachelor	32.500	800	1.150	150	-500	-1,5
master, doctor	9.000	150	700	100	-650	-7,0
Totaal	154.500	4.000	5.550	300	-1.900	-1,2

Bron: ROA, november 2021, bewerking Team Moventem, april 2022

Door afronding kunnen verschillen met (rand)totalen en/of saldi bestaan.

Cijfers hebben betrekking op de Arbeidsmarkt Regio Achterhoek; Regio Achterhoek + Monferland

De prognoses voor de kortere termijn laten tekorten op de arbeidsmarkt zien en tegelijkertijd ook overschotten. Er is dus sprake van een mismatch. Het tekort aan hoger opgeleiden en overigens ook specifieke middelbaar geschoolden beroepen (techniek, zorg) is niet zonder meer op te lossen door omscholing. Voor de tekorten aan ongeschoolde werkenden zou het overschot aan mbo-geschoolden een optie kunnen zijn.¹⁸

De middellange termijn laat een beeld zien van een dalende groep 15-75-jarigen. Dus het arbeidspotentieel neemt af. De Achterhoek zal in de komende 10 jaar rekening moeten houden met een groter tekort aan werkenden. Dat vraagt om oplossingen waarbij niet meer handen nodig zijn, maar minder handen meer werk zullen kunnen verzetten. Vaak genoemde termen zijn dan automatisering en digitalisering. Positief in dit verband is bijvoorbeeld de industrie die de afgelopen jaren een sterke investeringsgroei laat zien, die boven het landelijk gemiddelde ligt.

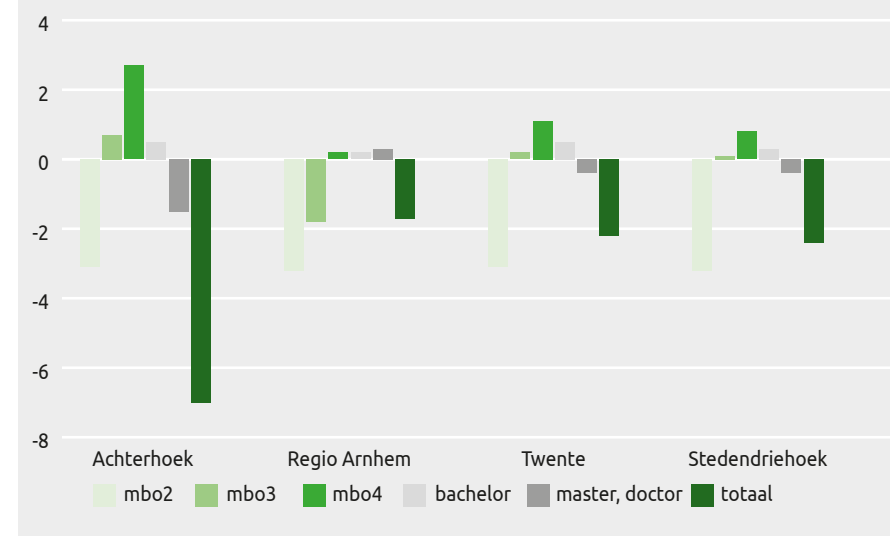
Woon-werkverkeer

De meeste recente pendelcijfers zijn van eind 2020, midden in de COVID19-crisis. De cijfers geven geen inzicht in de actuele verkeersbewegingen, in tegenstelling tot mobiliteitscijfers die dat wel doen. Pendelcijfers geven zicht op waar werknemers wonen en

¹⁸ Zie ook: SER (2022). Arbeidsmarktproblematiek maatschappelijke sectoren, Advies 22/05. Den Haag: Sociaal-Economische Raad.

waar hun standplaats is. Het betreft alleen werknemers, dus zzp'ers of vrije beroepen, zoals artsen zijn niet opgenomen in deze cijfers. Net als vorig jaar is ook in deze editie van de Achterhoek Monitor de Regio Achterhoek als herkomst- en bestemmingsgebied genomen.

Figuur 33: Saldo vraag en aanbod in procenten van werkenden naar opleidingsniveau gemiddeld per jaar, Achterhoek en omliggende regio's tot 2026

Bron: ROA, november 2021, bewerking Team Moventem, april 2022

Cijfers hebben betrekking op de Arbeidsmarkt Regio Achterhoek; Regio Achterhoek + Monferland

NB: Regio Arnhem = Arbeidsmarktregio Midden-Gelderland, Stedendriehoek = Arbeidsmarktregio Stedendriehoek en Noordwest Veluwe

Waar werken Achterhoekers

Van alle werknemers die in de Achterhoek woonachtig zijn werkt 64,2 procent ook in de Achterhoek zelf. Van de 126.200 werkende Achterhoekers werken er 81.000 in het gebied. Dat is twee procentpunt minder dan bij de vorige meting eind 2019. Daarmee zet de trend zich door dat het aandeel werknemers dat verder van huis werkt toeneemt. En als gevolg daarvan steeds minder werknemers dicht bij huis. Ook is de gemiddelde afstand tot de standplaats licht gestegen. Met gemiddeld een kleine 200 meter per werknemer.

Van alle werknemers in de Achterhoek werkt 11,6 procent in de regio Arnhem/Nijmegen (voor deze vergelijking aangevuld met de gemeenten Brummen en Montferland). In Twente werkt 5,2 procent van de Achterhoekse werknemers, en in Zutphen en Lochem 3,6 procent. 12,2 procent werkt elders in Nederland. Vorig jaar was het aandeel in overig Nederland werkenden 11,6 procent. Een lichte stijging dus.¹⁹

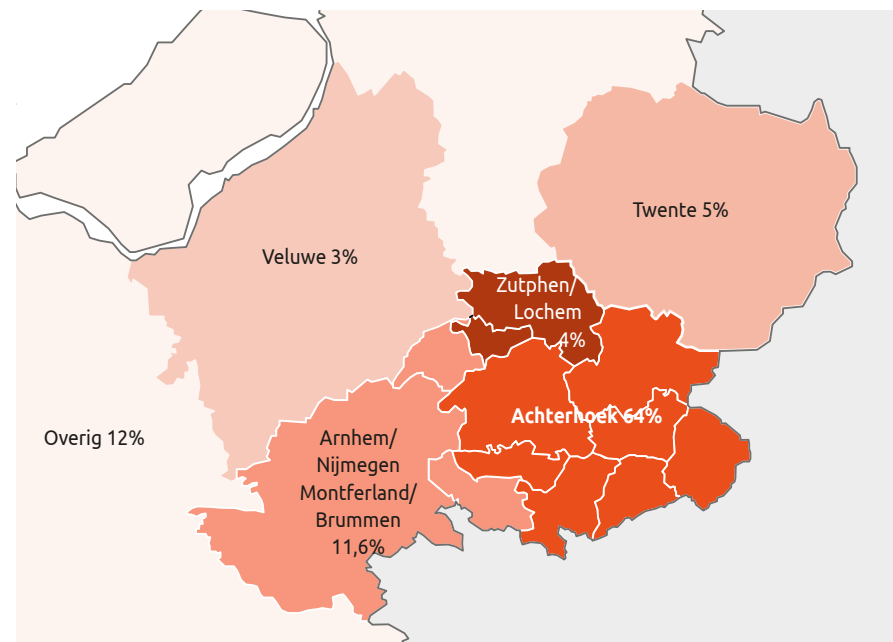
Pendelcijfers

Het CBS berekent elk jaar het woon/werk verkeer – ook wel pendel genoemd – van werknemers. Zowel de woon- als werkgemeente wordt bepaald en de gemiddelde afstand tot de standplaats wordt berekend. Het uitsluitend berekenen van de pendelcijfers voor werknemers is een bewuste keuze. In Nederland is het niet noodzakelijk om vast te leggen waar een persoon werkt. Er bestaat dan ook geen registratie van werkenden per adres. Een registratie die voor het bepalen van het werkadres gebruikt kan worden is de Polisadministratie van het UWV. Deze bevat voor alle werknemers in Nederland de werkgever. Werkgevers moeten immers sociale verzekeringspremies afdragen voor alle werknemers. Vandaar dat deze administratie de Polisadministratie wordt genoemd, naar de sociale verzekeringspolissen. De werkgever is dus bekend, maar voor organisaties met meerdere vestigingen is niet bekend waar de werknemers werken. Dit wordt zoals gezegd niet centraal geregistreerd in Nederland. Daarom maakt het CBS gebruik van een methode om werknemers toe te delen aan de verschillende vestigingen. Zo ontstaat een berekende woon/werk tabel. Uitgangspunt daarbij is de standplaats, het adres van de vestiging of het filiaal. Voor een winkelbediende of leerkracht zal dit doorgaans hetzelfde adres zijn. Maar servicemonteurs, bouwvakkers of consultants werken natuurlijk op vele plaatsen. Ook wordt thuiswerken niet in de pendelcijfers verdisconteerd. De pendelcijfers zeggen daarom niets over de dagelijkse mobiliteit die met het woon/werkverkeer gepaard gaat.

Op basis van deze cijfers is het niet mogelijk om een eventueel ‘thuiswerk’ effect te identificeren. Door de COVID19-crisis is niet elke dag naar het werk gaan (indien mogelijk), maar een aantal dagen thuiswerken versneld geaccepteerd geraakt. Daardoor kunnen werkenden wellicht ook verder van het werk gaan wonen. Iedere dag naar het werk is niet meer nodig, waardoor bespaard kan worden op de reistijd. Mocht dit een motivatie zijn om in de Achterhoek te gaan wonen, en bijvoorbeeld in de Randstad te blijven werken, dan zal dat effect in de komende jaren zichtbaar worden. Immers, de beslissing om te verhuizen, het zoeken van een geschikte woning en het verhuizen zelf is een proces dat voor velen eerder jaren dan maanden in beslag neemt.

¹⁹ Vanwege afrondingen in honderdtallen tellen de percentages in sommige gevallen niet op tot 100 procent.

Kaart 5: Werkregio werknemers woonachtig in de Regio Achterhoek, 2020

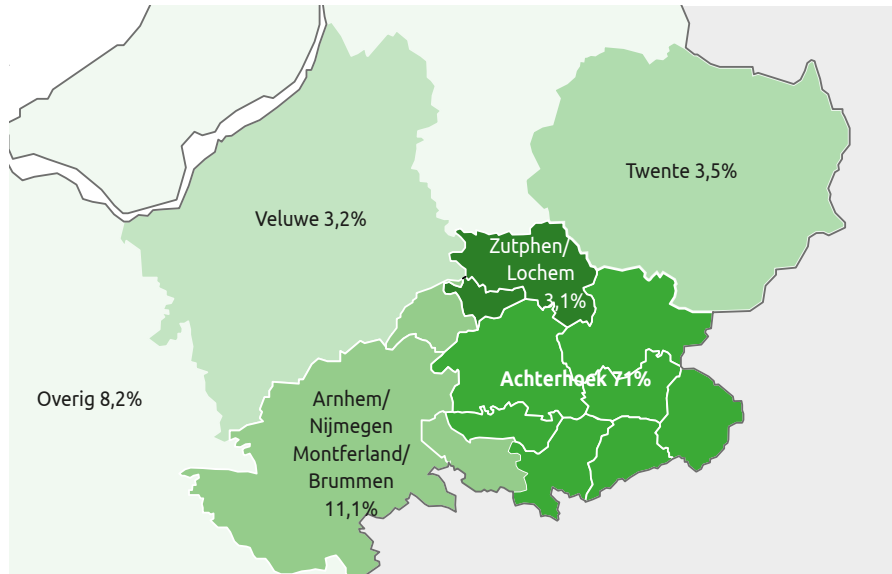
NB: Door afrondingsverschillen tellen de percentages niet altijd op tot 100%

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Waar komen de werkenden in de Achterhoek vandaan

Van alle werknemers die in de Achterhoek werken woont 71 procent ook in de Achterhoek. Dit zijn 81.000 werknemers van de 114.100 werkenden.²⁰ Daarnaast komt 11,1 procent uit de regio Arnhem/Nijmegen (aangevuld met Montferland en Brummen). Uit Twente (3,5 procent), Zutphen/Lochem (3,1 procent) en Veluwe (3,2 procent) komt een aanzienlijk kleiner deel. Uit overig Nederland komt 8,2 procent.

²⁰ Niet te verwarren met het aantal werkzame personen. Daartoe behoren niet alleen het aantal werknemers in loondienst, maar ook zzp'ers, uitoefenaars van vrije beroepen en andere werkenden die niet in loondienst zijn.

Kaart 6: Woonregio werknemers werkend in de Regio Achterhoek, 2020

NB: Door afrondingsverschillen tellen de percentages niet altijd op tot 100%

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Pendel saldo 2014–2020

Er zijn 126.200 werknemers in loondienst woonachtig in de Achterhoek en 114.100 werknemers die in de Achterhoek werken. Er werken dus minder werknemers in de Achterhoek dan er wonen. De Achterhoek heeft dan ook een negatieve pendelbalans van 12.100. De 'saldo woon/werkgpendelkaart' laat zien dat in de periode 2014–2020 sprake is geweest van een positieve ontwikkeling van de pendelbalans. Dat wil zeggen dat de pendel naar de Achterhoek per saldo is toegenomen en daarmee minder negatief is geworden. De negatieve pendelbalans in 2014 (-16.900) is gedaald met 4.800 tot -12.100 in 2020.

Door: Joram van Donk, adviseur Public Affairs en Lobby, 8RHK ambassadeurs

De Sustainable Development Goals (SDG's), ofwel in het Nederlandse de Mondiale Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen, zijn zeventien doelen om de wereld in 2030 en daarna toekomstbestendig te houden. Ze gaan over doelen dichtbij en ver weg. Ze zijn samen met Brede Welvaart een goed navigatiesysteem om onze toekomst in te richten. Zoals het CBS stelt bieden de SDG's een agenda met concrete doelstellingen, waar brede welvaart meer een algemene intentie uitspreekt. De SDG's spreken daarnaast een taal die voor iedereen (wereldwijd) hetzelfde is.

Als eerste SDG-regio in Nederland geeft de Achterhoek op verschillende niveaus invulling aan de SDG's. Deze doelstellingen zijn een hulpmiddel in het faciliteren en stimuleren door de Regio Achterhoek van ondernemers, lokale overheden, onderwijs en maatschappelijk middenveld. Ze kunnen helpen om goede verbindingen te leggen tussen verschillende beleidsterreinen en beleidsopgaven door een overkoepelend doelstelling te bieden. Door de gedachten achter de SDG's te benutten voor ons beleid werken we niet alleen aan het hier en nu in de Achterhoek, maar dragen we ook bij aan effecten elders in de wereld en voor toekomstige generaties.

In de Achterhoek Visie 2030 is de focus gelegd op vier van de zeventien doelstellingen. SDG 8 (waardig werk en economische groei), SDG 9 (industrie, innovatie en infrastructuur), SDG 11 (duurzame steden en gemeenschappen) en SDG 12 (verantwoorde consumptie en productie).

Figuur 34: De 17 Sustainable Development Goals

Meer weten over de SDG's bekijk dan bijvoorbeeld www.sdgnerland.nl.

Eerlijk werk en economische kansen (SDG 8) in de praktijk: Op IJver

De arbeidsmarkt is volop in beweging. Onder meer door digitalisering en robotisering veranderen functies van inhoud, andere verdwijnen en nieuwe ontstaan. De baan die mensen voor het leven dachten te hebben verdwijnt in rap tempo. Een goed opgeleide beroepsbevolking is tegelijkertijd van groot belang voor de werk- en bestaanszekerheid van inwoners en ontwikkelingskracht van onze economie. Mede om die redenen hebben werkgeversorganisatie VNO NCW, vakbond FNV, gemeenten, Graafschap College en UWV gezamenlijk het fonds Op IJver opgericht.

Het doel van het fonds is om alle werkenden en werkzoekenden de mogelijkheid te geven zich te blijven ontwikkelen, zodat iedereen een eerlijke kans houdt om mee te doen in de arbeidsmarkt (SDG 8).

Op IJver is bedoeld voor die mensen die hun vak willen bijhouden of juist willen overstappen naar een ander vakgebied, maar zelf moeilijk toegang hebben tot het bestaande scholingsaanbod. Werkenden en werkzoekenden kunnen scholingsvouchers ontvangen waarmee om- of bijscholing gericht op een kansrijk beroep kunnen worden betaald. Al veel vouchers zijn uitgereikt om te zorgen dat Achterhoekers een eerlijk toekomstperspectief hebben op de arbeidsmarkt.

Industrie, innovatie en infrastructuur (SDG 9) in de praktijk: 3D metaal printen

Het digitaliseren (smart maken) van de maakindustrie en agro-sector heeft een hoge prioriteit in de Achterhoek. Een aantal

jaar geleden is vanuit Royal Kaak het initiatief gestart met 3D metaal printen.

Gericht op een meer duurzame en minder transportafhankelijke maakindustrie. De Achterhoek kent een lange geschiedenis in de gieterij en metaalsector. Door verdere digitalisering en nu ook metalen 3D te printen ontstaan minder reststromen en kunnen ontwerpen digitaal over de wereld verzonden worden. Voor een schonere industrie en een duurzame innovatie en infrastructuur (SDG 9).

De machinecapaciteit wordt door meerdere industriële koplopers in Oost-Nederland gedeeld, waardoor ook een praktijkomgeving is ontstaan waarin bedrijven slimme producten kunnen ontwikkelen, printen en verkopen en tegelijkertijd kennisinstellingen kunnen ondersteunen door het maken van goede ondersteunings- en lesprogramma's. Hiermee worden belangrijke crossovers naar ook andere SDG's gerealiseerd.

Duurzame steden en gemeenschappen (SDG 11) in de praktijk: Gaon

GAON is een van de MaaS projecten die in Nederland plaatsvindt.

In de Achterhoek ligt de focus op deelmobiliteit in een rurale omgeving vanuit een coöperatieve werkvorm (SDG 17). GAON heeft

als doel om te zorgen dat iedere inwoner of bezoeker van de Achterhoek op elk moment van de dag een reis van A naar B kan reizen. Hoe? Door een goed netwerk van onder andere deelauto's, regiotaxi's, deelfietsen, aansluiting op het OV én een slimme app die in de toekomst al deze diensten aan elkaar koppelt.

GAON wil op deze wijze de bereikbaarheid op een duurzame manier verbeteren, schoner vervoer en minder uitstoot door deelcultuur. Duurzame en gezonde mobiliteit van medewerkers en goederen draagt bovendien bij aan verantwoord ondernemen en vitale medewerkers. Daarnaast versterkt het de sociale cohesie en zorgt het er bijvoorbeeld ook voor dat zorg en onderwijs makkelijk bereikbaar blijven. Daarmee draagt het in belangrijke mate bij aan de verduurzaming van onze steden en gemeenschappen (SDG 11), maar komen ook crossovers met andere SDG's tot stand.

Verantwoorde consumptie en productie (SDG 12) in de praktijk: Zonvarken

Zonvarken draagt op geheel eigen wijze bij aan een verantwoorde consumptie en productie (SDG 12) door dier-, buurt-, klimaat- en boervriendelijk varkens te houden. Daarvoor is in Heurne in de gemeente Aalten een eerste stal gebouwd om dit circulaire concept in uitvoer te brengen. Op een Zonvarkenboerderij zijn maximaal 50 varkens. De varkens blijven in dezelfde omgeving, van het begin tot het einde van hun leven. Dat scheelt de varkens stress en ze worden niet gescheiden van hun kinderen. De stallen zijn zo gebouwd dat dikke en dunne mest direct van elkaar wordt gescheiden, zo ontstaat er een minimale stikstofuitstoot. De varkens krijgen daarnaast veel ruimte, hun voer bestaat uit eten wat normaal gesproken niet voor menselijke consumptie wordt gebruikt, waaronder rest- en retourstromen van menselijk eten. Vlees van Zonvarken is niet alleen klimaatvriendelijk, maar ook boervriendelijk en draagt daarmee ook bij aan andere SDG's. De boer hoeft minder varkens te houden, maar heeft een goed verdienmodel omdat het vlees wat meer oplevert en Zonvarken een vast afzetcontract heeft.

4 Inwoners

In vogelvlucht:

- Op 1 januari 2022 telde de Achterhoek 263.700 inwoners.
- Het inwoneraantal is met 0,2 procent gegroeid ten opzichte van een jaar eerder.
- De instroom van nieuwe inwoners van elders uit het land is de belangrijkste bron van groei.
- Per saldo verhuisden 540 mensen vanuit de Randstad naar de Achterhoek.
- In de periode 2007–2022 steeg het aantal huishoudens in de Achterhoek met 7,8 procent; landelijk bedroeg dit percentage 13,2 procent.
- De gemiddelde huishoudensomvang is in vijftien jaar gedaald van 2,5 naar 2,3 personen.
- Achterhoekers wonen steeds meer alleen, nu en in de toekomst: het aandeel éénpersoonshuishoudens is 32 procent in 2022 en stijgt naar verwachting naar 36 procent in 2050.

4.1 Bevolkingsdynamiek

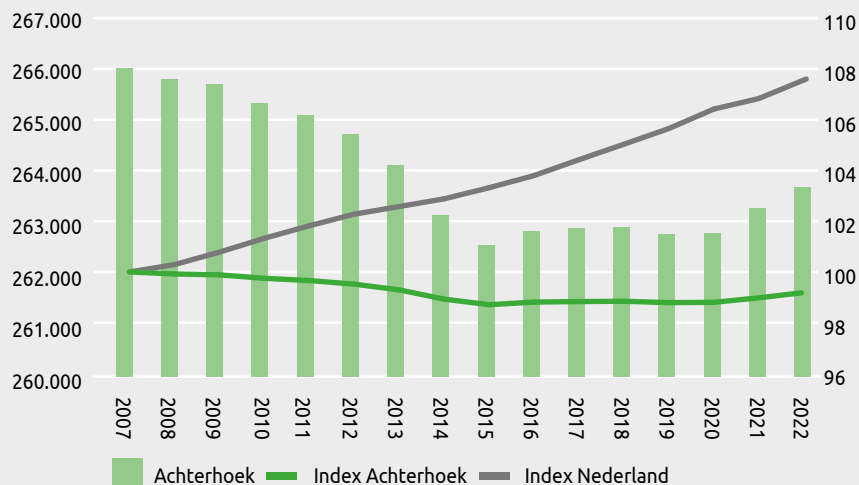
De bevolkingsdynamiek in de Achterhoek brengen we in beeld met behulp van cijfers over de samenstelling en ontwikkeling van de bevolking. Ook geven de cijfers inzicht in de verschillende componenten waaruit de bevolkingsontwikkeling is samengesteld, zoals migratie en natuurlijk verloop. Ramingscijfers geven een indruk hoe het aantal inwoners zich in de toekomst ontwikkelt.

Bevolking neemt gestaag toe

Op 1 januari 2022 telden de zeven Achterhoekse gemeenten 263.748 inwoners precies. Dat zijn er 483 meer dan een jaar eerder: een groei van 0,2 procent tegenover 0,7 procent landelijk. De sinds 2020 ingezette groei zet zich door, dit na jaren van afname en een daaropvolgende periode van stabilisatie van het aantal inwoners. Niettemin telde de Achterhoek per saldo begin 2022 ruim 2.200 inwoners minder dan begin 2007 (-0,8 procent). In dezelfde periode nam de totale Nederlandse bevolking met 7,5 procent toe.

Figuur 35: Ontwikkeling bevolking Regio Achterhoek en Nederland, 2007-2022

Linker as: absolute aantallen, rechter as: index 2007=100

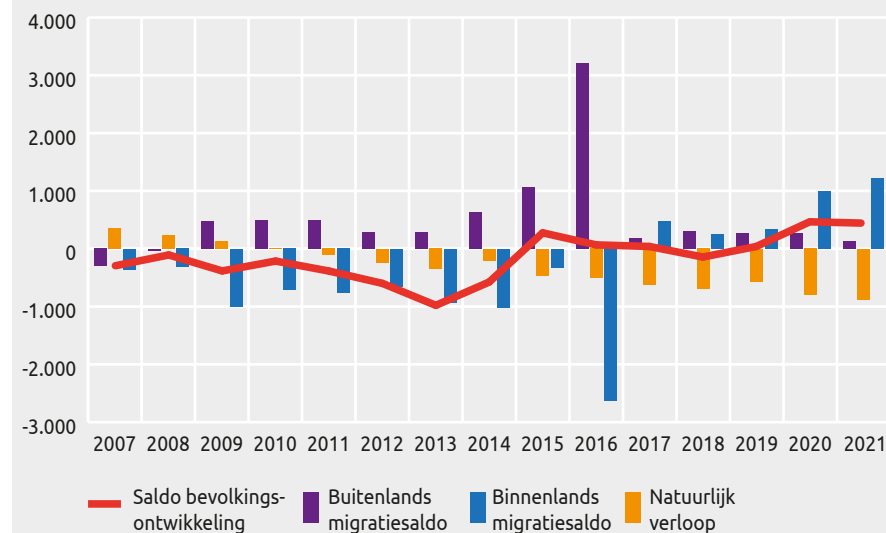
Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Binnenlandse migratie belangrijkste drijfkracht bevolkingsgroei

Als we nader inzoomen op de ontwikkeling van de bevolking dan kijken we in eerste instantie naar twee factoren. Ten eerste het natuurlijk verloop, het saldo tussen geboorte en sterfte. De tweede factor is de migratie, oftewel verhuizingen vanuit en naar de Achterhoek, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse migratie.

We zien dat vanaf 2011 het natuurlijk verloop negatief is. De jaarlijkse sterfte overtreft sindsdien, in toenemende mate, het aantal geboorten in de regio. Anders is de ontwikkeling van de binnenlandse migratie. Tot 2017 is er sprake van een vertrekoverschot: er zijn meer mensen die verhuizen uit de Achterhoek naar elders in Nederland dan personen vanuit andere Nederlandse regio's die zich in de Achterhoek vestigen. Maar daarna wordt het binnenlandse migratiesaldo positief: ieder jaar vestigden zich meer mensen vanuit elders in het land in de Achterhoek dan dat er vertrokken. In 2021 overtreft het aantal nieuwgevestigden het aantal vertrekkers met 1.234.

Figuur 36: Ontwikkeling bevolking naar vier componenten, Regio Achterhoek, 2007-2021

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

De Achterhoek heeft een doorlopend buitenlands migratieoverschot. In 2021 vestigden 110 meer mensen zich vanuit het buitenland in de regio dan personen vanuit de Achterhoek die zich in het buitenland vestigden. Dit is ruim de helft minder dan een

jaar eerder. Over een langere periode laat de buitenlandse migratie een grillig patroon zien. Zo piekte het buitenslands migratiesaldo in 2016, veroorzaakt door de toenmalige vluchtelingencrisis.

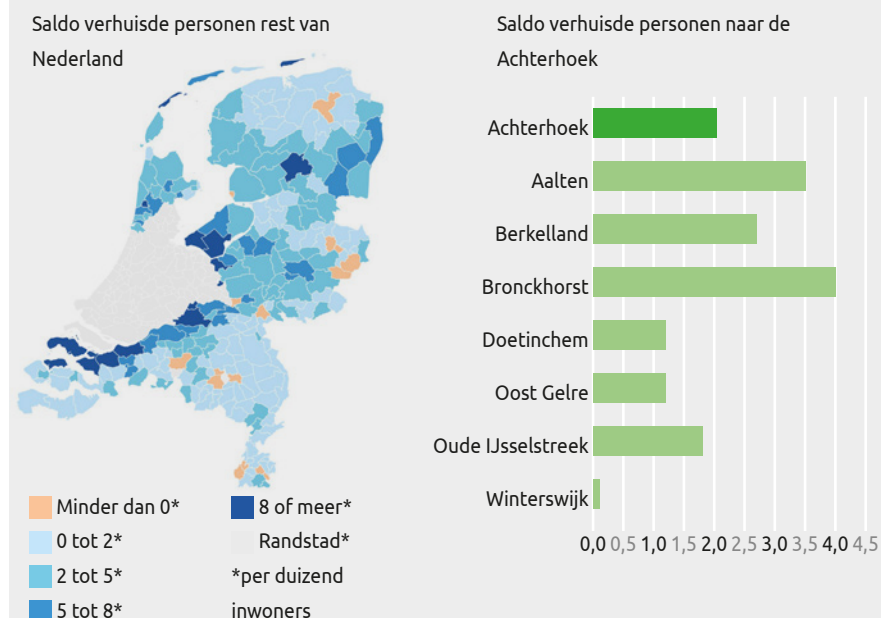
Een deel van de instroom van nieuwe inwoners is afkomstig uit de Randstad.²¹ Het blijkt dat in 2021 in totaal meer mensen vanuit de Randstad verhuisden naar een gemeente daarbuiten, terwijl het aantal verhuizingen naar de Randstad licht daalde. Ruim 75.000 mensen verlieten de Randstad om elders in Nederland te gaan wonen, 5.000 meer dan een jaar eerder. Het aantal mensen dat naar de Randstad verhuisde nam af naar 53.000. In 2021 verhuisden er dus 22.000 mensen meer vanuit de Randstad naar gemeenten daarbuiten dan andersom. Deze trek uit de Randstad neemt al vanaf 2014 toe. Vanaf 2017 verhuizen meer mensen uit de Randstad dan erheen. Ook buiten de Randstad zijn de verhuizingen steeds meer gericht op regio's aan de randen van Nederland.

Gemeenten die naar verhouding de meeste inwoners uit de Randstad erbij krijgen liggen deels betrekkelijk dicht bij de Randstad, in bijvoorbeeld Flevoland, Schouwen-Duiveland, de Veluwe en het noordelijke deel van Noord-Holland. Maar ook op grotere afstand zijn er gemeenten die relatief veel inwoners uit de Randstad aantrokken in 2021. Zo ook de gemeenten in de Achterhoek. Alle Achterhoekse gemeenten hadden een positief verhuissaldo met de Randstad. Dit betekent dat er vanuit de Randstad meer mensen naar die gemeenten zijn gekomen dan omgekeerd. In totaal verhuisden er per saldo 540 mensen vanuit de Randstad naar de Achterhoek (2,0 personen per 1.000 inwoners). Dat is ongeveer 40 procent van het totale binnenlandse migratiesaldo. Oftewel het grootste deel van de nieuwe inwoners is afkomstig van buiten de Randstad. Wanneer we op gemeenteniveau kijken dan blijkt Bronckhorst per saldo de meeste mensen aan te trekken uit de Randstad, 4 per 1.000 inwoners (140 personen). Naar Winterswijk verhuisden in 2021 per saldo 3 mensen vanuit de Randstad (0,1 per 1.000 inwoners).

Bijna alle bevolkingsgroei concentreert zich in Doetinchem en Winterswijk. De omvang van de totale bevolking in de Achterhoek is tussen 2007–2022 per saldo met 0,8 procent gedaald. Als we deze ontwikkeling per gemeente uiteenrafelen, zien we grote verschillen. Tussen 2007 en 2022 is op het grondgebied van zes Achterhoekse gemeenten het aantal inwoners afgenomen. Uitzondering hierop vormt het grondgebied van de gemeente Doetinchem, waar het aantal inwoners met 4,1 procent is toegenomen in deze periode.

²¹ De Randstad is ingedeeld op basis van het aantal banen dat binnen vijftig kilometer te bereiken is. In dit gebied wonen ruim 7 miljoen mensen, daarbuiten ruim 10 miljoen. Meer details zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2022/32/trek-uit-de-randstad-blijft-toenemen>.

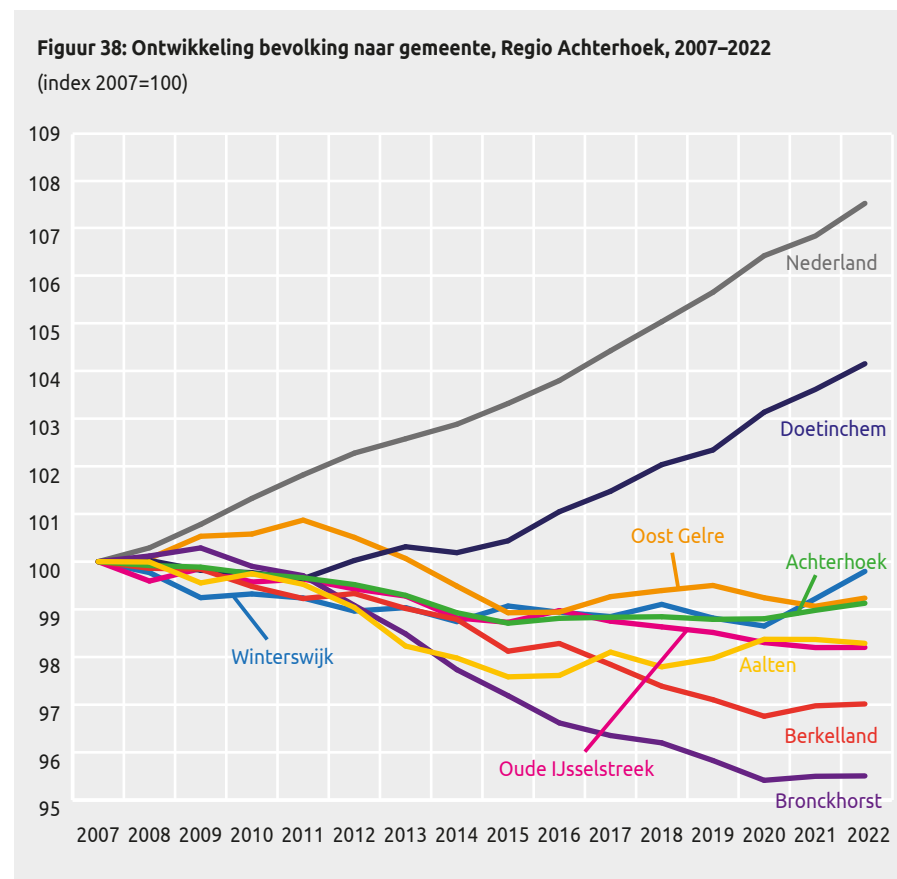
Figuur 37: Saldo verhuisde personen uit de Randstad in aantal personen per 1.000 inwoners, 2021

Bron: CBS, 2022. Bewerking Team Moventem

Bijna alle bevolkingsgroei concentreert zich in Doetinchem en Winterswijk

Kijken we naar de meer recente ontwikkeling, waarin in 2021 het aantal inwoners in de Achterhoek met 483 toenam, dan zien we dat in vijf van de zeven gemeenten gedurende het laatste jaar het aantal inwoners stijgt. Naast Doetinchem manifesteert Winterwijk zich als een relatief sterke groeier. Met een uitbreiding van het aantal inwoners van 276 in Doetinchem en 163 in Winterwijk, nemen ze gezamenlijk ruim 90 procent van de toename van de Achterhoek voor hun rekening. Daar staat tegenover dat in de gemeenten Aalten en Bronckhorst het aantal inwoners daalde (met respectievelijk 20 en 10) in 2021.

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

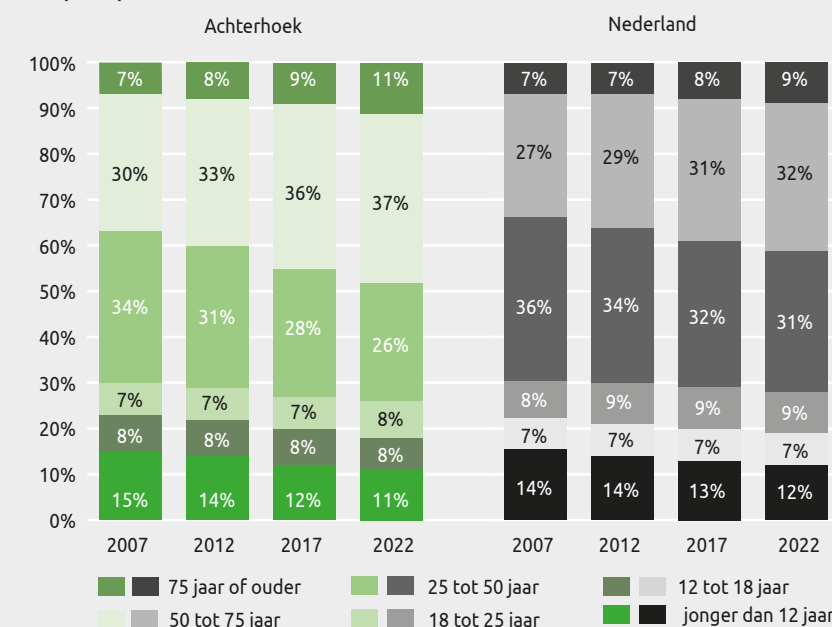
De Achterhoekse bevolking bestaat uit relatief veel ouderen

Niet alleen de omvang van de Achterhoekse bevolking verandert, dat geldt ook voor de samenstelling – veranderingen die onder meer van invloed zijn op de regionale woning- en arbeidsmarkt. In de Achterhoek is er sprake van een relatieve toename van het aantal ouderen, ook wel vergrijzing genoemd. Deze ontwikkeling voltrekt zich in hoger tempo dan op landelijk niveau. Dit wordt onder meer veroorzaakt door het dalende natuurlijk verloop van de bevolking (aantal geboorten kleiner dan aantal overledenen) en de toegenomen levensverwachting. De bevolking wordt elk jaar gemiddeld een stukje ouder – een trend die in grote delen van Nederland te zien is. In de Achterhoek is het aandeel van de groep 50 jaar of ouder in de periode 2007–2022 gestegen van 37 procent naar 48 procent. In Nederland als geheel is dit toegenomen van 34 procent

naar 40 procent. Aan het begin van 2022 woonden er in totaal 127.000 50+’ers in de Achterhoek. Dat zijn er bijna 29.000 meer dan in 2007.

Tegelijk zien we dat het aantal en aandeel Achterhoekse jongeren afneemt (ontgroeining). Dit is in lijn met het landelijke patroon. De Achterhoek telde begin 2022 46.800 jongeren. In 2007 bedroeg het aandeel inwoners tot 18 jaar 23 procent, in 2022 was dit teruggelopen naar 18 procent. In dezelfde periode daalde het aandeel jongeren op landelijk niveau van afgerond 22 procent naar 19 procent.

Figuur 39: Ontwikkeling leeftijdsopbouw bevolking, Regio Achterhoek en Nederland, 2007, 2012, 2017, 2022

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Op lange termijn daling bevolking verwacht

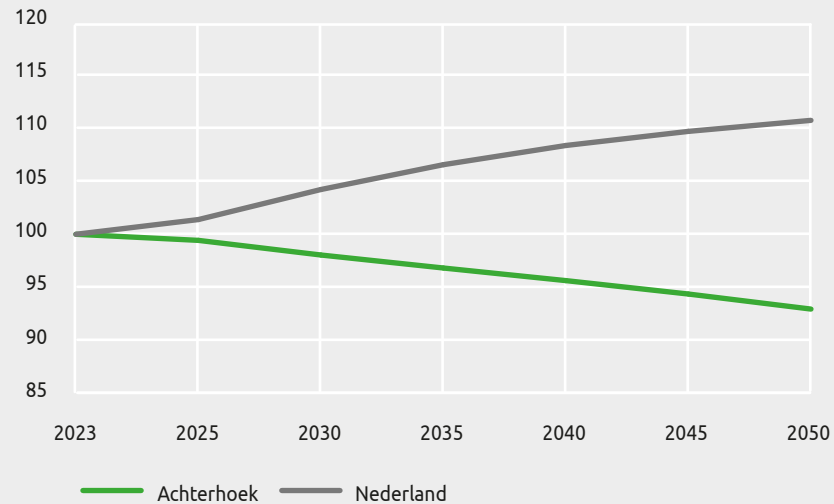
De meest recente lange termijn bevolkingsprognose, daterend van juli 2022, laat zien dat de Achterhoekse bevolking met 7 procent zal dalen in de komende 25 jaar.²²

22 PBL/CBS (2022). Regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2022–2050: sterke regionale verschillen. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. Beschikbaar via: <https://www.pbl.nl/publicaties/pblcbs-regionale-bevolkings-en-huishoudensprognose-2022>.

Daarmee wordt afgeweken van de huidige groeitendens. In 2050 zal de Achterhoek naar verwachting 244.000 inwoners tellen tegenover de eerder genoemde ruim 263.000 inwoners begin 2022. Dit is tegenovergesteld aan de landelijke ontwikkeling.

Figuur 40: Prognose bevolkingsontwikkeling Regio Achterhoek en Nederland, 2023–2050

(index 2023=100)

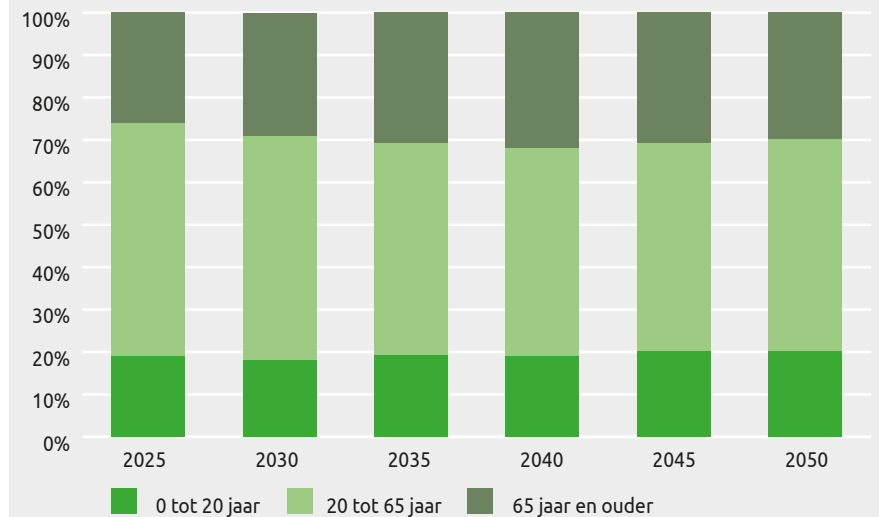

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

De Nederlandse bevolking zal tot 2050 naar verwachting met bijna 11 procent toenemen. Nederland zal dan ruim 19,5 miljoen inwoners tellen, van wie 1,2 procent in de Achterhoek woonachtig zal zijn. Begin 2022 is dat nog 1,5 procent.

De geraamde afname van de bevolking van de Achterhoek gaat gepaard met een relatieve toename van het aantal ouderen; de eerder genoemde trend van vergrijzing zal voorsnog aanhouden, ook al wordt verwacht dat dit op een gegeven moment zal afnemen. In 2025 is 26 procent van de Achterhoekers 65 jaar of ouder. Het aandeel van deze groep loopt op tot 32 procent in 2040, waarna het licht daalt tot 30 procent in 2050. Tegelijkertijd zien we dat het aandeel van de jongste groep, de 0 tot 20-jarigen, met 18 à 19 procent vrijwel constant blijft gedurende de periode tot 2050. Daarentegen daalt de omvang van deze groep, in absolute aantallen, van 50.000 naar 48.500 personen in dezelfde periode.

Figuur 41: Prognose bevolkingsontwikkeling naar leeftijdscategorie Regio Achterhoek, 2025–2050

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

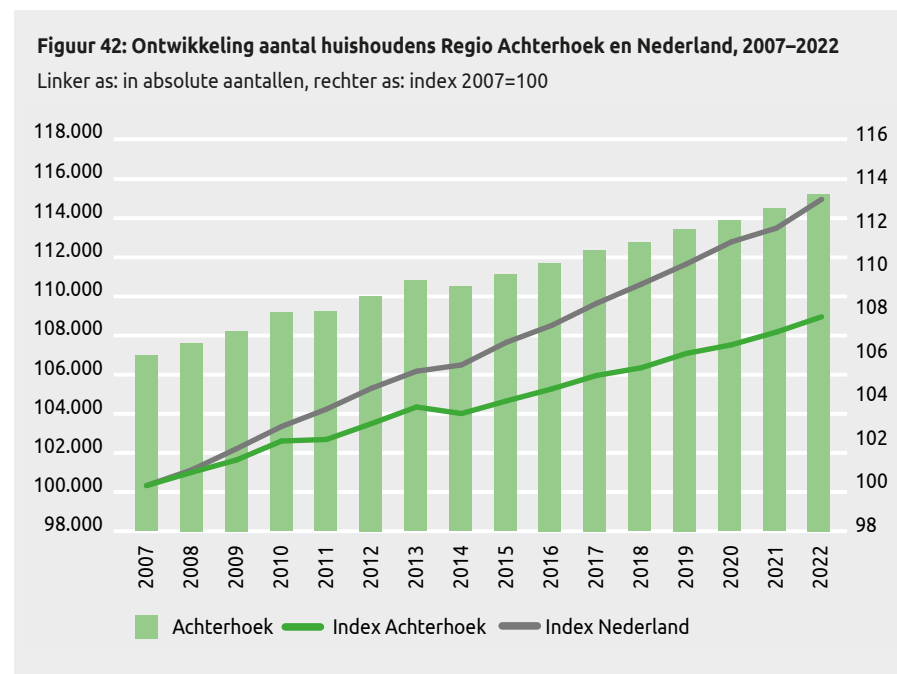
4.2 Huishoudens

Naast bevolkingsgroei is voor de regionale woningmarkt met name ook van belang de ontwikkeling van het aantal en de verschillende typen huishoudens.

Aantal huishoudens blijft groeien

Het aantal huishoudens bedroeg in de Achterhoek op 1 januari 2022 exact 115.372. Dit zijn er 750 meer dan een jaar eerder. In de periode 2007–2022 steeg het aantal huishoudens in de Achterhoek met 7,8 procent.

Hoewel de gemiddelde huishoudensgrootte in de Achterhoek hoger ligt dan het landelijk gemiddelde, verloopt de huishoudensverdunding in de Achterhoek sneller dan landelijk. In 2007 bestond een huishouden in de Achterhoek uit gemiddeld 2,48 personen. Vijftien jaar later zijn het 2,27 personen. Op landelijk niveau ontwikkelde in dezelfde periode de gemiddelde huishoudensgrootte zich van 2,27 naar 2,16 personen.

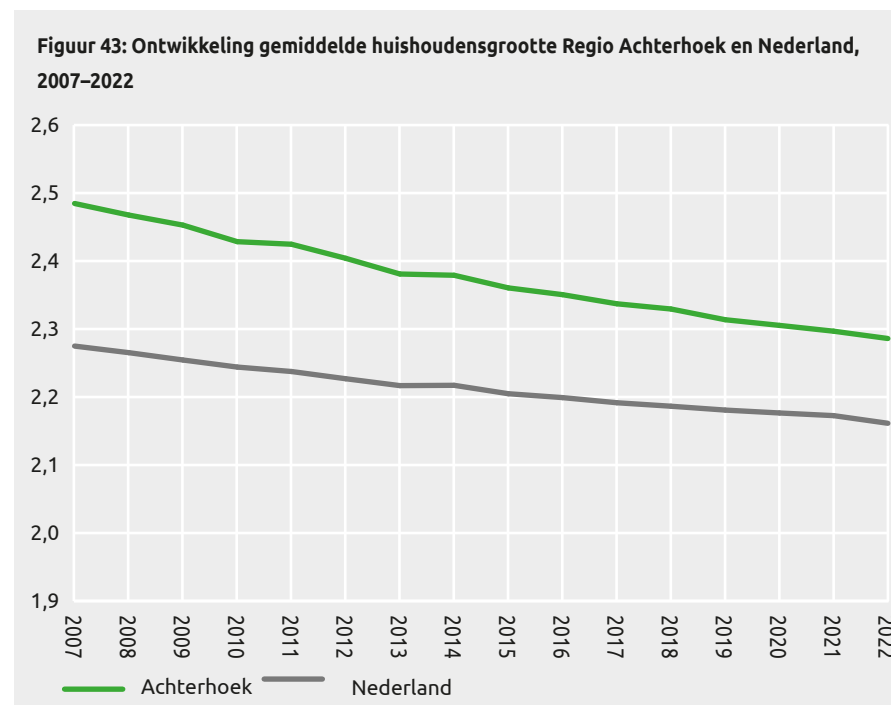
Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Achterhoekers wonen steeds vaker alleen

Het aandeel eenpersoonshuishoudens is sterk toegenomen: van 27 procent in 2007 naar 32 procent in 2022. Hoewel op landelijk niveau het aandeel eenpersoonshuishoudens groter is dan in de Achterhoek, groeide het minder snel gedurende de periode 2007–2022: van 35 procent naar 39 procent. De verwachting is dat in de komende jaren meer mensen alleen wonen. Dat komt voor een belangrijk deel door de voortgaande individualisering en door vergrijzing. Meer mensen zullen voor kortere of langere tijd alleen wonen, voordat ze aan een relatie beginnen, na een scheiding, of na het overlijden van hun partner.²³

Terwijl het aandeel eenpersoonshuishoudens is toegenomen, daalde in de genoemde periode het aandeel van het huishoudentype paren met kinderen. De aandelen van de overige huishoudentypen zijn vrijwel constant gebleven over de periode 2007–2022.

²³ PBL/CBS (2022). Regionale bevolkings- en huishoudensprognose 2022–2050: sterke regionale verschillen. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek. Beschikbaar via: <https://www.pbl.nl/publicaties/pblcbs-regionale-bevolkings-en-huishoudensprognose-2022>.

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

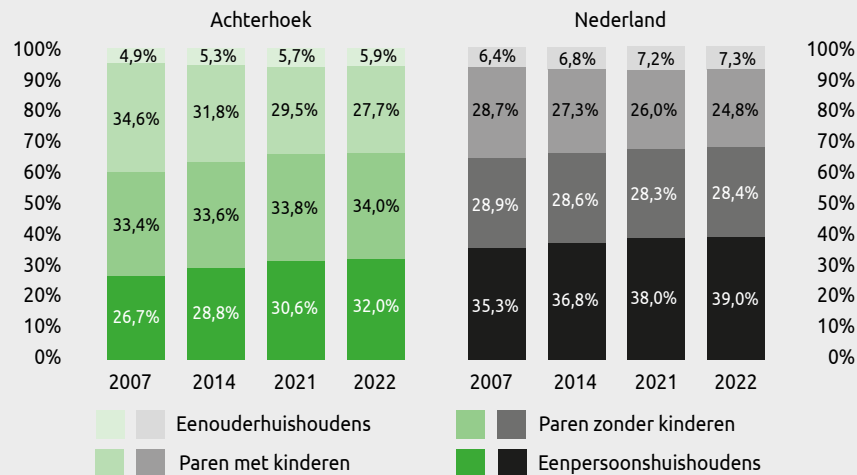
Op termijn daling aantal huishoudens verwacht

De meest recente lange termijn huishoudensprognose, daterend van juli 2022, laat zien dat het aantal huishoudens per saldo met 4,5 procent zal dalen in de komende 25 jaar. In 2050 zal de Achterhoek naar verwachting 111.000 huishoudens tellen tegenover de ruim 115.000 huishoudens van begin 2022.

In de tussenliggende periode blijkt dat in eerste instantie het aantal huishoudens, tot 2030, met ongeveer 1 procent zal stijgen. Daarna volgt een periode van voortgaande daling. Dit beeld wijkt af van de landelijke ontwikkeling. Het aantal huishoudens op landelijk niveau zal tot 2050 naar verwachting met bijna 13 procent toenemen. Nederland zal dan ruim 9,3 miljoen huishoudens tellen.

De voorspelde afname van het totaal aantal huishoudens in de Achterhoek gaat gepaard met een toename van het aantal eenpersoonshuishoudens, zowel in relatieve als in absolute zin. De eerdergenoemde trend van individualisering, en daarmee de toename van het aantal alleenwonenden zal aanhouden.

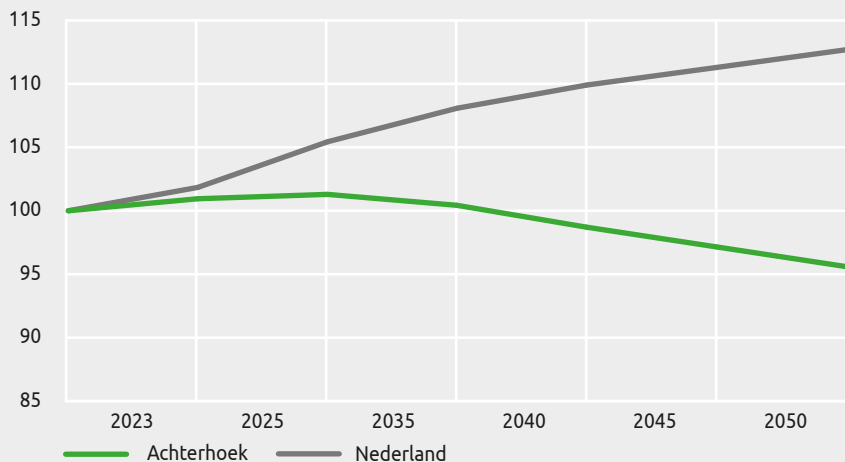
Figuur 44: Ontwikkeling verdeling huishoudens naar type, Regio Achterhoek en Nederland, 2007, 2012, 2017, 2022*

* De categorie overige huishoudens is omwille van de leesbaarheid weggelaten, het aandeel van deze categorie is vrijwel nihil.

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

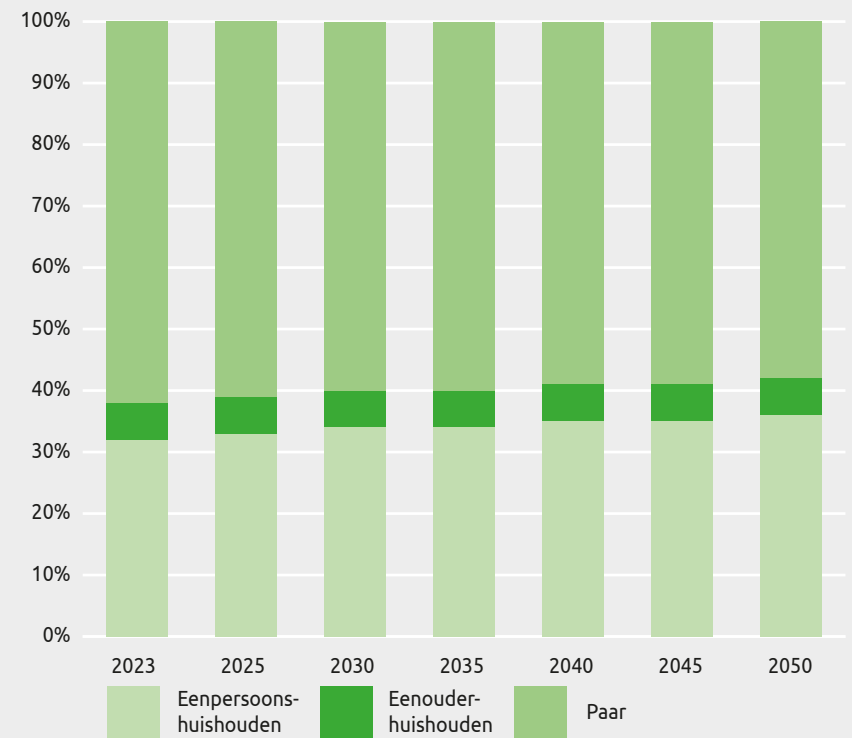
Figuur 45: Prognose huishoudensontwikkeling Regio Achterhoek en Nederland, 2023-2050 (index 2007=100)

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

In 2025 is 33 procent van de huishoudens in de Achterhoek een eenpersoonshuishouden, dit komt overeen met circa 37.500 huishoudens. Dit aandeel zal oplopen, zo is de verwachting, tot 36 procent in 2050 (39.500 eenpersoonshuishoudens). Tegelijkertijd zien we dat het aandeel van de paren, al dan niet met kinderen, de komende 25 jaar geleidelijk zal afnemen; van 62 procent in 2025 naar 58 procent in 2050. In absolute aantallen is dit een daling van 71.000 naar 64.000 huishoudens. Het aandeel van het aantal eenouderhuishoudens blijft onveranderd.

Figuur 46: Prognose huishoudensontwikkeling naar huishoudenstype Regio Achterhoek, 2023 – 2050

Bron: CBS, 2022. Bewerking: Team Moventem

Thema uitgelicht.

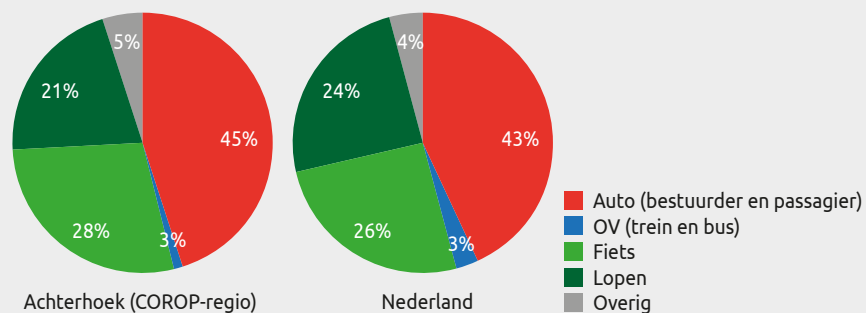
Mobiliteit en Bereikbaarheid

Het gemak waarmee de regio en de daarbinnen gelegen woon- en werkvoorzieningen te bereiken zijn, zijn belangrijke voorwaarden om een regio aantrekkelijk te houden en een voorwaarde voor economische ontwikkeling en leefbaarheid. Het schept de mogelijkheden om te verplaatsen, om ergens naartoe te gaan. In het vervolg van deze sectie lichten we twee indicatoren uit, waarmee we de mobiliteit en bereikbaarheid in en van de Achterhoek in beeld brengen: 1) de omvang en aard van de personenmobiliteit, en 2) de ontwikkeling van elektrische vervoer.

Auto populairste vervoersmiddel, steeds meer verplaatsingen te voet

Cijfers over verplaatsingsgedrag laten zien dat, voor alle vervoerswijzen bij elkaar, de Achterhoeker en Nederlander dagelijks ongeveer evenveel verplaatsingen maakten in 2021: 2,52 om 2,51 verplaatsingen. Als we kijken naar hoe de dagelijkse verplaatsingen verdeeld zijn over de verschillende vervoerswijzen, aan de hand van de modal split, dan blijken de overeenkomsten tussen de Achterhoek (COROP-regio) en Nederland betrekkelijk groot te zijn. De auto is veruit het populairste vervoersmiddel. In de Achterhoek wordt 45 procent van de verplaatsingen met de auto gemaakt tegenover 43 procent landelijk. De zogeheten actieve modaliteiten, fietsen en lopen, zijn bij elkaar goed voor 50 procent van de verplaatsingen. In de Achterhoek is het aandeel fiets groter dan in Nederland (28 procent tegenover 26 procent), voor lopen geldt het omgekeerde (21 procent tegenover 24 procent). Verder valt op dat het OV een laagste aandeel heeft binnen de totale mobiliteitsmix in zowel de Achterhoek als in Nederland als geheel.

Figuur 47: Vervoerswijzeverdeling op basis van aantal verplaatsingen, COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2021

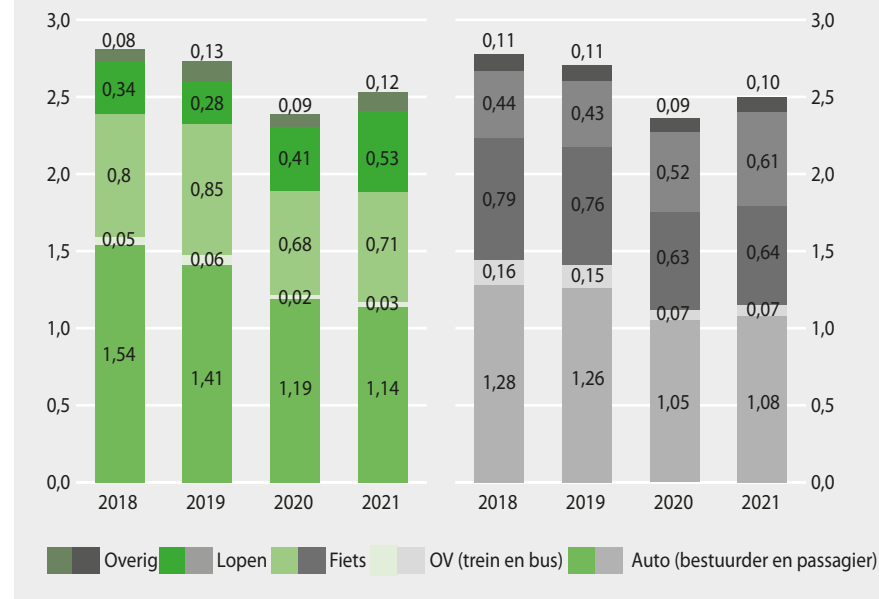

Bron: CBS, ODIN, 2022. Bewerking: Team Moventem

Wanneer we naar het verplaatsingsgedrag over de afgelopen jaren kijken dan is de uitbraak van de COVID19-pandemie in 2020 ontegenzeggelijk van grote invloed geweest op onze vervoerswijze, maar ook voor 2021. In figuur 48 is te zien dat het totaal aantal verplaatsingen per dag omlaag is gegaan, wat het gevolg was van de vervoersbeperkende maatregelen. Thuiswerken werd op dat moment de norm, wat ook nog gold voor een groot deel van 2021. We zien dit terug in het relatief lage aantal verplaatsingen in 2020. Tegelijk zien we, in de Achterhoek en in Nederland, een verandering van de wijze van vervoer. Zo nam in 2020 het aantal ritten per auto aanzienlijk af (circa 16 procent minder ritten in de Achterhoek dan in 2019). Over heel 2021 blijkt in de Achterhoek het gemiddeld aantal verplaatsingen per dag per persoon zelfs nog lager te zijn dan in 2020. Daarnaast bleken collectieve vormen van vervoer extra gevoelig voor COVID19. Doordat werknemers thuis moesten werken en scholen gesloten werden nam het gemiddeld aantal dagelijkse ritten per trein of bus in 2020 met ongeveer twee derde af ten opzichte van 2019. En ook hier zien we dat een jaar later het aantal verplaatsingen laag blijft in vergelijking met de periode voor de uitbraak van de COVID19-pandemie. Hoewel door de COVID19-pandemie het recreatieve fietsgebruik een impuls heeft gekregen, nam ook voor deze vervoerswijze het aantal ritten per saldo af. Veel scholieren fietsen naar school en ook het woon-werkverkeer bestaat voor een deel uit fietsers. In de Achterhoek en in Nederland als geheel werden in 2020 ongeveer 17 procent minder verplaatsingen per fiets gemaakt dan in 2019. En ook al is in 2021 het gemiddeld aantal dagelijks verplaatsingen met de fiets weer wat gestegen, het blijft nog steken onder het niveau van voor de uitbraak van de COVID19-pandemie.

Een vervoerswijze die daarentegen een enorme vlucht heeft genomen sinds de COVID19-pandemie is lopen. Doordat mensen vanwege de contactbeperkende maatregelen meer in of bij huis waren, zijn zij meer gaan lopen. Vooral voor vrijetijdsdoel-einden maar ook vanwege 'ommetjes' ter afleiding van het thuiswerken; relatief korte ritten die eenzelfde vertrek- en aankomstlocatie hebben.²⁴ In de Achterhoek werden in 2020 ongeveer 45 procent meer verplaatsingen per voet gemaakt dan in 2019. Landelijk bedroeg de groei ongeveer 20 procent. In 2021 zien we het aantal dagelijkse verplaatsingen te voet verder stijgt.

Figuur 48: Gemiddeld aantal verplaatsingen per persoon per dag, COROP-regio Achterhoek en Nederland, 2018 – 2021

Bron: CBS, ODIN, 2022. Bewerking: Team Moventem

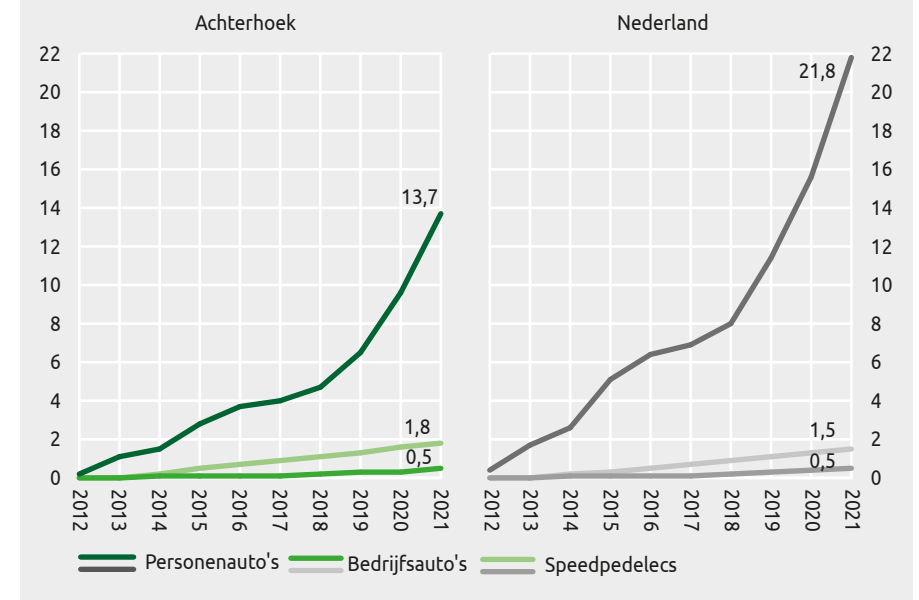
Grote onzekerheid heerst vooralsnog over wat de eventuele langetermijneffecten zullen zijn van de veranderingen die COVID19 in het reisgedrag teweeg heeft gebracht. Gaan mensen bijvoorbeeld nog terug naar het openbaar vervoer, en wat zijn de gevolgen voor het verhuisgedrag door meer thuiswerken?

²⁴ Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) (2021). Mobiliteitsbeeld 2021. Den Haag: Den Haag: KiM-Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Steeds meer elektrische auto's in de Achterhoek, maar minder dan het landelijk gemiddelde

We hebben gezien dat in de regio de auto de meest populaire vorm van vervoer is. Tegelijk is het verkeer en vervoer in de regio verantwoordelijk voor 32 procent van de regionale CO2-uitstoot (in 2020). Een oplossing die bijdraagt aan verduurzaming van de mobiliteit is elektrificatie van vervoer. Het aantal elektrische personenauto's neemt in toenemende mate toe. In 2021 waren er in de Achterhoek zo'n 2.600 geregistreerde elektrische personenauto's, 43 procent meer dan een jaar eerder. Dat staat gelijk aan bijna 14 elektrische auto's per 1.000 inwoners. Daar staat tegenover dat er op landelijk niveau gemiddeld 22 elektrische auto's per 1.000 inwoners te noteren zijn. Voor wat betreft de ontwikkeling van het aantal elektrische bedrijfsauto's lopen de Achterhoek en Nederland vrijwel met elkaar in de pas.

Figuur 49: Ontwikkeling aantal elektrische voertuigen (per 1.000 inwoners) in Regio Achterhoek en Nederland, 2012 – 2021

Bron: RDW-Klimaatmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

Dit geldt ook voor het aantal speed pedelecs. Voor de wat langere afstand (10–25 kilometer) vormt deze duurzame vorm van vervoer steeds vaker een alternatief voor de (benzine- en diesel)auto.

Voorwaarde voor de transitie naar duurzaam vervoer is de aanwezigheid van een toereikende laadinfrastructuur. In 2021 telde de Achterhoek 598 (semi)publieke laadpunten (349 in 2020). Daarmee loopt de Achterhoek verhoudingsgewijs achter op de landelijke capaciteit. In de Achterhoek waren er in 2021 16 (semi-)publieke laadpunten beschikbaar per 100 elektrische auto's (personen- en bedrijfsauto), terwijl landelijk gezien 22 laadpunten op 100 elektrische auto's beschikbaar waren.

Gaon, het mobiliteitsplatform van de achterhoek

Door: Jurgen Rutgers, procesbegeleider Slimme Mobiliteit & Digitaliseringsopgave Achterhoek

Het kunnen reizen van A naar B klinkt voor veel mensen als de normaalste zaak van de wereld. Maar toch is het voor veel mensen niet zo vanzelfsprekend, dat je altijd maar zo van de ene plek naar de andere plek kunt gaan. En al kun je nu misschien met je eigen auto jezelf prima redden, hoe lang wil je nog betalen voor een (tweede) auto voor de deur met alle stijgende kosten? Achterhoek Ambassadeurs werkt aan een betere bereikbaarheid voor inwoners en voorzieningen, waar ook forensen en bezoekers van de Achterhoek profijt van kunnen hebben. Dit alles onder de naam Gaon: het platform voor mobiliteit in de Achterhoek.

Het ontstaan van Gaon gaat terug naar de Regiodeal in 2019. De Thematafel Mobiliteit & Bereikbaarheid wilde graag aan de slag met fijnmazige bereikbaarheid. Waar vanuit Den Haag gekozen is voor een MaaS (Mobility as a Service) aanpak, waarbij marktpartijen vooral de dienst moeten uitmaken, is er in de Achterhoek gekozen voor een andere aanpak. Marktpartijen kijken vooralsnog vooral naar de steden waar veel potentiële vraag is naar het gebruik van deelvervoer. In de Achterhoek is daarom gekozen om vanuit een coöperatieve gedachte zelf aan de slag te gaan. Hier ontstond het plan voor een platform, waarbinnen slimme en duurzame mobiliteit een plek kon krijgen. Dit gebeurt niet alleen vanuit de overheid. De kracht van de Achterhoek zit hem in de samenwerking met andere O's. Ook bijvoorbeeld energiecoöperaties, mobiliteit- en autobedrijven en onderwijsinstellingen werken mee aan Gaon.

Gaon is opgezet vanuit vier pijlers. De eerste pijler is de digitale infrastructuur. Dit moet het mogelijk maken om alle vormen van vervoer te kunnen plannen, boeken en betalen. Hiervoor is er in samenwerking met Saxion Hogeschool en Baseflow uit Enschede, gewerkt aan een app en platform.

De app maakt het op dit moment mogelijk om een OV-reis te kunnen plannen en een rit te kunnen delen. Dit wordt snel uitgebreid met het kunnen boeken van deelauto's, deelfietsen en taxiriten in de regio. Daarnaast wordt er gewerkt aan een regionaal dataplatform, waardoor het mogelijk wordt om toekomstige beleidskeuzes steeds meer op basis van data te maken.

De tweede pijler is die van de wielen. Denk aan deelauto's en deelfietsen. Op dit moment rijden er zes elektrische deelauto's rond en staan er ruim veertig deelfietsen verspreid over de regio. Hierbij wordt samengewerkt met energiecoöperaties, autobedrijven uit de regio en Deelfiets Nederland. Voor het onderhoud van deelfietsen wordt gekeken naar samenwerking met lokale fietsmakers. Zowel deelauto's als deelfietsen worden pas geplaatst op een bepaalde locatie, als hier een (latente) behoefte is gebleken voor deze vormen van vervoer. Hierdoor is de opschaling een stap-voor-stap proces, maar daarmee wel op zodanige wijze dat de kans op succes wordt vergroot.

De derde pijler is de organisatie. Een klantenservice, contractbeheer en de administratie zodat je als gebruiker kunt betalen voor alle vormen van vervoer. Hierin wordt samengewerkt met ZOOV, de organisatie van het doelgroepenvervoer voor de zeven Achterhoekse gemeenten.

Tenslotte de pijler van de fysieke infrastructuur. De realisatie van de eerste mobiliteitshub in de Achterhoek is in gang gezet langs de N18 in Lichtenvoorde en er zijn meer locaties die in aanmerking komen. Ook wordt de herkenbaarheid van bestaande trein- en busstations als mobiliteitshub onder handen genomen. Voor elektrisch vervoer is de uitrol van voldoende laadinfrastructuur noodzakelijk ook daarin wordt samengewerkt. Zo wordt ook de omgeving klaargemaakt voor duurzame vormen van mobiliteit.

Het platform Gaon is meer dan alleen aanbod van vervoer. Vanuit Gaon worden bedrijven ondersteund met het verduurzamen van hun mobiliteitsbehoefte, dankzij de inzet van Mobiliteitsmakelaars. Ook worden gemeenten ondersteund in hun beleid van laadpalen, bijvoorbeeld door een gezamenlijke laadvisie en afspraken met leveranciers. En naast personenvervoer wordt ook gewerkt aan de logistieke sector, hoe ook transport kan verduurzamen in de Achterhoek. Zo is Gaon het mobiliteitsplatform van de Achterhoek.

Meer informatie is te vinden op: www.gaon.nl.

Thema uitgelicht:

Wonen en Vastgoed

Bij dit thema gaan we wat verder in op de recent geactualiseerde Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek (2022). Dit is een verdiepende monitor naast deze brede Achterhoek Monitor, die onder meer nader ingaat op de situatie op de woningmarkt in de regio. De Woon- en vastgoedmonitor is rechtstreeks te benaderen vanuit de dashboardomgeving van de Achterhoek Monitor en dan via 'Verdiepende thema's'. Daar kan veel meer detailinformatie en data worden geraadpleegd.

Demografische ontwikkelingen

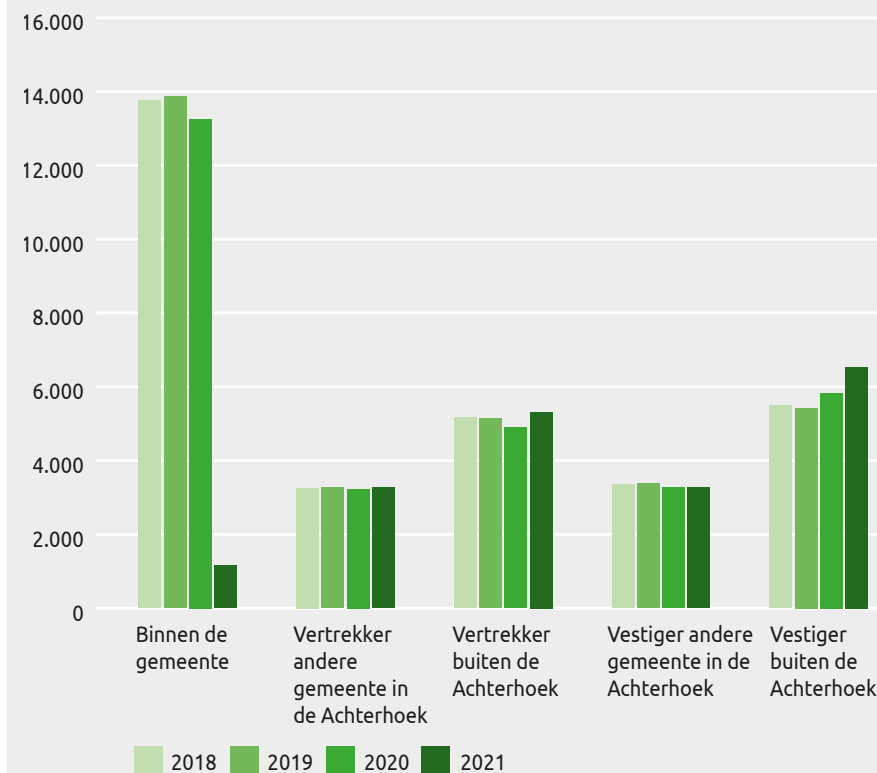
Per saldo steeg het aantal inwoners in de Achterhoek de laatste jaren hoofdzakelijk door de instroom van vestigers van buiten de regio. Het aantal vestigers van buiten de regio is in 2021 ten opzichte van het jaar daarvoor toegenomen. Deze toename was sterker dan de toename in 2020. Ook het aantal personen dat de regio verliet nam toe, maar deze toename was minder sterk dan de instroom. Tegelijk zien we dat binnen de regio de doorstroom in 2021 verder is afgenomen. Het teruglopen van de dynamiek op de woningmarkt was in 2020 al zichtbaar en heeft zich in 2021 sterker doorgezet. Er werd minder verhuisd binnen gemeenten, maar niet minder tussen gemeenten binnen de regio.

Vestigers uit de Randstad

In hoofdstuk 4.1 zagen we reeds dat er vanuit de Randstad meer mensen naar de Achterhoek zijn verhuisd dan omgekeerd. Dit is in lijn met de uitkomsten van het recent geactualiseerde onderzoek 'Komen en gaan'. Daaruit komt naar voren dat het aantal vestigers uit de Randstad in de Achterhoek in 2021 opnieuw is toegenomen.

Ongeveer een kwart van deze vestigers is in de leeftijd van 30 tot 45 jaar, ruim een kwart in de leeftijd van 45 tot 60 jaar en ongeveer 30 procent in de leeftijd van 60 jaar en ouder. Ruim 15 procent is jonger dan 30.

Figuur 50: Verhuizingen Regio Achterhoek, binnenverhuizers, vestigers en vertrekkers, 2018 – 2021*

* Door kleine afwijkingen in het gebruikte bronmateriaal zijn voor de jaren 2018, 2019 en 2020 het aantal vertrekkers naar andere gemeenten in de Achterhoek en het aantal vestigers uit andere gemeenten in de figuur niet precies gelijk. De verschillen zijn klein.

Bron: Woon- en vastgoedmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

Ontwikkeling van de woningvoorraad

De woningvoorraad van de Achterhoek nam in 2021 per saldo toe met 519 woningen. Hierbij moet worden opgemerkt dat dit exclusief de ontwikkeling in Oude IJsselstreek is.²⁵ De woningvoorraad nam toe met 305 nieuwbouwwoningen; 39 woningen door splitsing en 208 woningen door vastgoedtransformatie. Nog eens 13 woningen werden toegevoegd op andere of onbekende wijze. Er werden ook woningen aan de voorraad onttrokken. Sloop was daarvan de voornaamste reden. Er werden in 2021 31 woningen in de regio gesloopt. Verder werd 1 woning onttrokken door samenvoeging, 1 woning door omzetting naar een niet-woning en 13 woningen op andere/onbekende wijze. De meeste nieuwbouw werd gerealiseerd in Doetinchem (88 woningen), maar ook in Berkelland werden relatief veel woningen gebouwd (74). In deze gemeenten werden ook de meeste woningen gesloopt (respectievelijk 12 en 9 woningen). De meeste toevoegingen door transformatie waren er in Bronckhorst (76) en Doetinchem (65).

Tabel 6: Mutatie van de woningvoorraad in de Regio Achterhoek per gemeente en totaal*, 2021

	Nieuwbouw	Woningplitsing	Transformatie	Overig	Sloop	Samenvoeging	Transformatie	Overig	Netto toename 2021
Aalten	51		19		-4		-1		65
Berkelland	74	14	36	13	-9				128
Bronckhorst	11	2	76						89
Doetinchem	88	8	65		-12				149
Oost Gelre	24	7	7		-3	-1			34
Winterswijk	57	8	5		-3			-13	54
Achterhoek	305	39	208	13	-31	-1	-1	-13	519

* Gegevens exclusief Oude IJsselstreek.

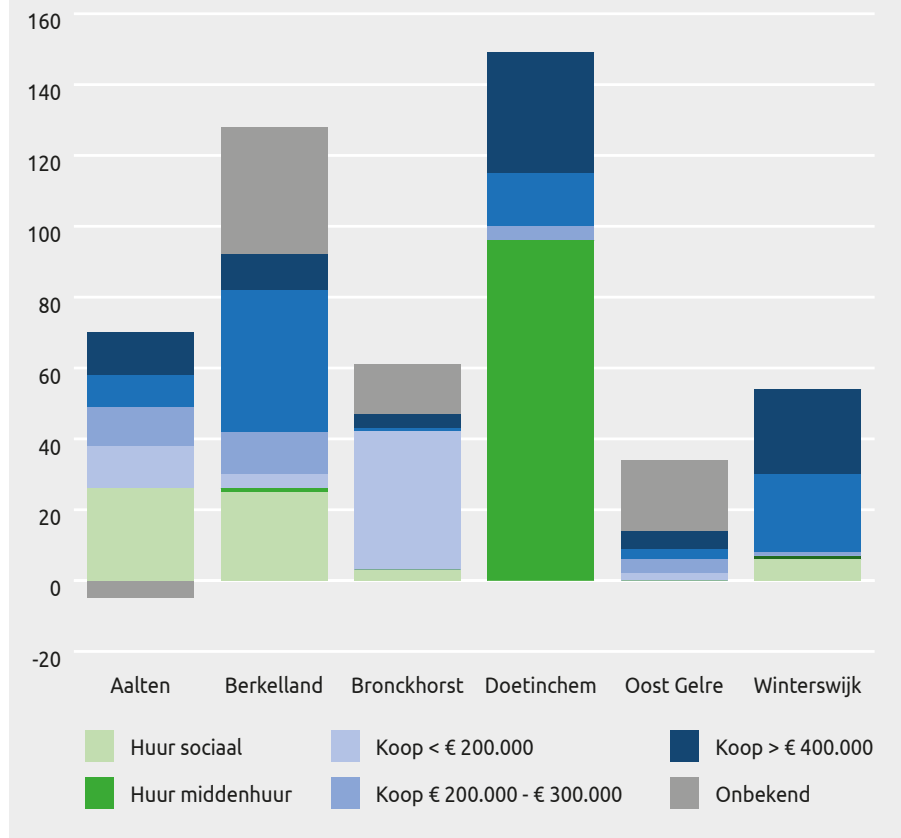
Bron: Woon- en vastgoedmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

In de gemeenten Aalten en Berkelland zijn in 2021 naar verhouding veel sociale huurwoningen toegevoegd. In de andere gemeenten gebeurde dit in 2021 niet of nauwelijks.

²⁵ Voor de gemeente Oude IJsselstreek ontbreekt de informatie voor 2021.

Aalten realiseerde verder een mix aan koopwoningen in alle prijsklassen. In Berkelland lag een accent op het betaalbare koopsegment. In Bronckhorst lag het accent in 2021 op dure huur en goedkope koopwoningen. In Doetinchem werden veel woningen toegevoegd in het middenhuursegment. Daarnaast waren er in Doetinchem toevoegingen in het middeldure en vooral het dure koopsegment. In Oost Gelre is van veel woningen niet bekend in welk segment ze zijn uitgevoerd. De woningen waarvan dat wel bekend is, zijn vooral koopwoningen in verschillende prijssegmenten. In Winterswijk lag het accent vrijwel geheel op het middeldure en dure koopsegment. Daarnaast werden enkele sociale huurwoningen gerealiseerd.

Figuur 51: Mutatie woningvoorraad Regio Achterhoek, per gemeente per prijssegment*, 2021

* Gegevens exclusief Oude IJsselstreek.

Bron: Woon- en vastgoedmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

Starters slagen minder vaak dan andere groepen

Het aandeel starters dat er in slaagt hun verhuishwens te realiseren is een punt van zorg. Slechts één op de vijf starters met een verhuishwens is er in geslaagd een woning te vinden (bron: Flexmeting AWLO, begin 2022). Een deel van de groep starters ervaart de toegenomen druk en daarmee lagere slaagkansen in de sociale huursector (zij hebben nog weinig inschrijftijd opgebouwd), een deel wordt geconfronteerd met een gebrek aan goedkope koopwoningen in de regio. Door de gestegen huizenprijzen is er weinig aanbod in de koopsector dat binnen het financiële bereik van starters ligt.

Marktontwikkelingen in de koopsector

De druk op de koopwoningenmarkt in de Achterhoek is al enige tijd hoog. Kopers hebben nauwelijks keuze en de transactieprijzen stijgen kwartaal na kwartaal. In de eerste helft van 2022 is de druk echter iets afgenomen.

Figuur 52: Aantal keuzemogelijkheden potentiële woningkopers, Regio Achterhoek, 2^e kwartaal 2022

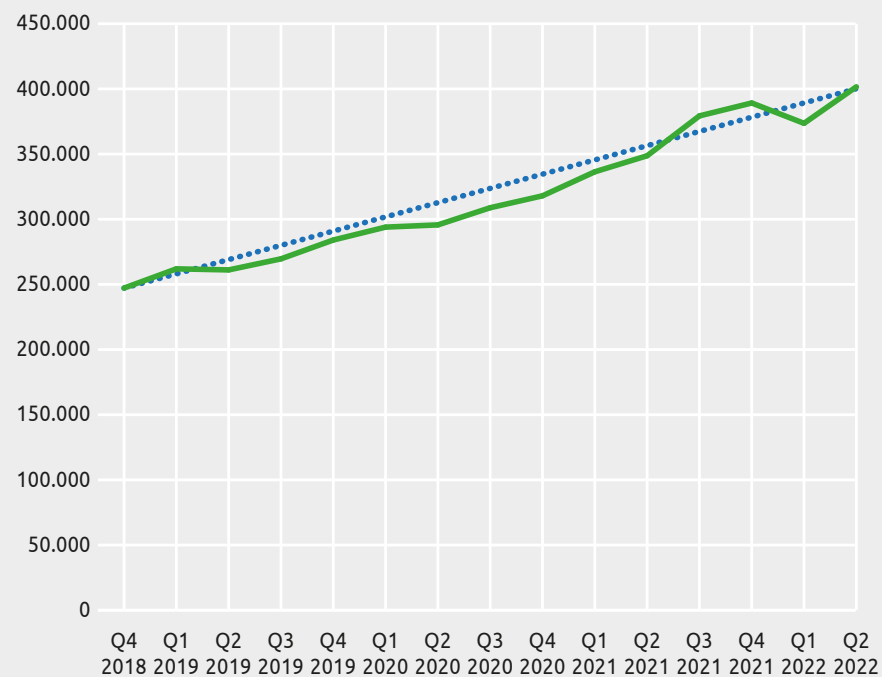

Bron: NVM, Woon- en vastgoedmonitor, 2022.

Er is nog steeds sprake van een (zeer) hoge marktdruk in de koopsector, maar de keuzemogelijkheden voor kopers zijn iets toegenomen.

In het tweede kwartaal van 2022 kon een koper in de Achterhoek gemiddeld kiezen uit 2,2 woningen. In het vierde kwartaal van 2021 was dit nog 1,2 woningen. Overigens is volgens de NVM bij een mogelijke keuze uit 6 à 7 woningen sprake van een gezonde marktsituatie. Daarvan is nog zeker geen sprake. De druk is binnen de regio het grootst in Doetinchem (1,7) en Berkelland (1,9). In Aalten (2,9), Oost Gelre (3,0) en Winterswijk (3,0) is de druk wat minder hoog dan gemiddeld in de regio. In Oude-IJsselstreek (2,5) en Bronckhorst (2,2) ligt de druk in de buurt van het regionale gemiddelde.

Figuur 53: Ontwikkeling mediaan transactieprijz in de koopsector, Regio Achterhoek, 1^e kwartaal 2019 – 2^e kwartaal 2022

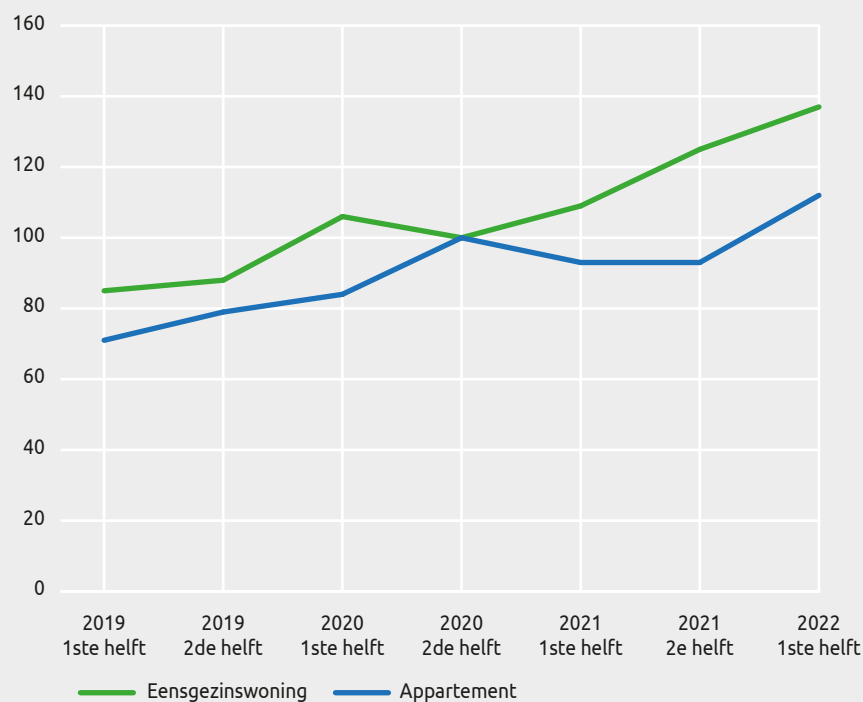
Bron: NVM, Bewerking: Team Moventem

We zien dat de verkoopprijzen van woningen in de Achterhoek een forse stijging hebben doorgemaakt. De mediaan van de transactieprijs nam in de periode vanaf het eerste kwartaal van 2019 tot en met het tweede kwartaal van 2022 toe van € 262.000 tot € 402.000. Een toename met meer dan 50 procent.

Ontwikkelingen in de sociale huursector

Ook in de sociale huursector is de druk de afgelopen jaren toegenomen. In de koopsector is de ontwikkeling van de huizenprijzen een belangrijke indicator voor de ontwikkeling van de marktdruk. In de sociale huursector zijn de huurprijzen sterk gereguleerd en is de gemiddelde actieve zoektijd van woningzoekenden (de tijd tussen de eerste reactie op een geadverteerde woning en het moment van het betrekken van een woning) een goed indicatie voor de ontwikkeling van de druk.

Figuur 54: Gemiddelde zoektijd sociale huursector naar woonvorm, Regio Achterhoek, 1^e helft 2019 – 1^e helft 2022 (index: 2020 2^e helft = 100)

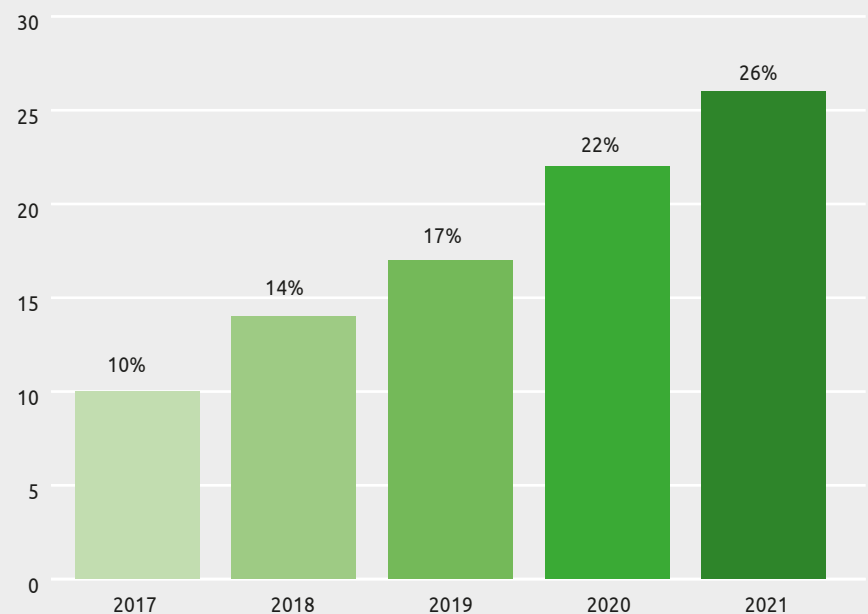
Bron: Woningcorporaties Achterhoek. Bewerking: Team Moventem

De actieve zoektijd in de sociale huursector is sinds de eerste helft van 2019 blijven oplopen. Dit geldt zowel voor eengezinswoningen als voor appartementen. De zoektijd voor eengezinswoningen heeft zich in 2021 een tijd gestabiliseerd, maar is in de eerste helft van 2022 weer toegenomen. De zoektijd voor appartementen stijgt al sinds de tweede helft van 2020 gestaag. Het indexcijfer voor eengezinswoningen was in de eerste helft van 2022 112, wat betekent dat de zoektijd sinds de tweede helft van 2020 (indexcijfer 100) met 12 procent is toegenomen. Het indexcijfer voor de zoektijd voor appartementen was in de eerste helft van 2022 137, een toename met 37 procent sinds de tweede helft van 2020.

Verduurzaming van de woningvoorraad

De Woon- en vastgoedmonitor Achterhoek geeft ook inzicht in de ontwikkeling van het aantal woningen dat is uitgerust met zonnepanelen. Het aantal woningen met zonnepanelen in de Achterhoek is gestaag toegenomen in de afgelopen jaren. In de meeste gemeenten lag het aandeel woningen met zonnepanelen in 2021 (het meest actuele jaar voor deze informatie) rond de 25 procent. Alle gemeenten hebben dezelfde ontwikkeling doorgemaakt. Elk jaar stijgt het aandeel met 4 à 5 procentpunt.

Figuur 55: Aandeel woningen met zonnepanelen, Regio Achterhoek, 2017 – 2021

Bron: Woon- en vastgoedmonitor, 2022. Bewerking: Team Moventem

5 Brede welvaart

In vogelvlucht:

- Achterhoekers beoordelen de mate van gelukkig zijn met het rapportcijfer 7,9.
- Achterhoekers vinden gezondheid, welzijn en wonen de belangrijkste determinanten van brede welvaart.
- 93 procent van Achterhoekers voelt zich altijd of meestal veilig in de woonomgeving.
- Achterhoekers waarderen hun woning met een 8,3 en de omgeving waar ze wonen met een 8,1.
- Achterhoekers uit een buurtschap en van het buitengebied zijn tevredener met hun woonomgeving (8,5) dan streekgenoten die in een stad of dorp wonen (8,1).

5.1 Brede welvaart

Het begrip 'brede welvaart' raakt steeds meer ingeburgerd. Het besef dat er meer is in het leven dan materiële welvaart – de rol die inkomen en geld spelen bij ons welbevinden en onze geluksbeleving – wordt meer en meer erkend. Persoonlijke ontwikkeling, wonen, veiligheid, milieu - om maar een paar aspecten te noemen - dragen zeker ook bij aan een prettig en gelukkig leven. Dat wil niet zeggen dat welvaart beschouwd als 'materiële welvaart' niet meer van belang is (vergelijk wat er eerder in deze Achterhoek Monitor is gemeld). Maar welvaart alleen uitgedrukt in euro's wordt in toenemende mate gezien als te beperkt. Een bredere beschouwing doet recht aan de uitdagingen waarvoor we als individu, huishouden en samenleving staan. Brede welvaart maakt daarom ook sinds de eerste editie van de Achterhoek Monitor onderdeel uit van de analyse.

Het is ingewikkeld om zo'n abstract begrip als brede welvaart concreet te meten, maar dat lukt steeds beter en heeft (ontwikkel)tijd nodig. In deze monitor staat we vooral stil bij het inwonersperspectief: Hoe denken Achterhoekers zelf over hun brede welvaart? Wat maakt hen blij, voldaan en gelukkig? Wat vinden zij van waarde in het leven? Wat van waarde is kan worden onderverdeeld in acht brede welvaart thema's die in het figuur worden weergegeven. Bij brede welvaart gaat het om het maken van keuzes ('trade-offs') daartussen. Wat is belangrijker?

Figuur 56: Aspecten van brede welvaart

Bron: Moventem, 2022

5.2 Stand van de brede welvaart in de Achterhoek

Dit jaar is een grootschalig onderzoek gehouden onder bijna 3.000 Achterhoekers waar de vraag naar de geluksbeleving centraal stond. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de provincie Gelderland en in samenwerking met 8RHK ambassadeurs.²⁶ Hetzelfde onderzoek staat gepland voor de andere Gelderse regio's. Het mooie daarvan is dat daardoor een vergelijking met andere regio's mogelijk wordt. In het onderzoek is gevraagd waar inwoners in hun leven belang aan hechten. Interessant aan het onderzoek is dat het laat zien welke aspecten van brede welvaart inwoners het meest belangrijk vinden. Gevraagd werd een keuze te maken tussen mogelijke determinanten van geluk. Daardoor kon ook een analyse gemaakt worden van de relatie tussen deze aspecten en het geluk van de Achterhoekers.

Uit het onderzoek blijkt dat de inwoners van de Achterhoek 'Gezondheid' het belangrijkste vinden, gevolgd door de aspecten 'Welzijn' en 'Wonen'. Het minste belang hechten de Achterhoekers aan de aspecten 'Arbeid en vrije tijd' en 'Milieu'.

Figuur 57: Belangrijkheid positie brede welvaartthema's

Bron: Brede welvaart in de Achterhoek, 2022

Hoe de Achterhoekers de verschillende aspecten vervolgens waarderen hebben we samengevat met behulp van een reeks infographics. De resultaten waren aanleiding voor prof.dr. Gert-Jan Hospers, vaste columnist van Achterhoek Nieuws en kenner van de regio, om zijn gedachten te laten gaan over de resultaten. Zijn column 'Achterhoeks Geluk' die eerder verscheen in de kranten van 11 oktober '22 is als toelichting opgenomen op pagina 111.

²⁶ Het in september 2022 verschenen onderzoek 'Brede welvaart in de Achterhoek' is uitgevoerd door Moventem en Companen, in opdracht van Provincie Gelderland in samenwerking met 8RHK ambassadeurs. Voor het hele rapport zie www.gelderlandpanel.nl of www.achterhoekspreekt.nl.

Gezondheid

Hoe is je gezondheid over het algemeen?

74% heeft een (zeer) goede gezondheid

Ik kan (heel) makkelijk rondkomen

87% (Zeer) goede gezondheid

Ik kan (heel) moeilijk rondkomen

19% (Zeer) goede gezondheid

Ik leef gezond

77% leeft (zeer) gezond

Welzijn

Hoe gelukkig ben je over het algemeen genomen in je leven?

7,9

Algemeen rapportcijfer geluk 7.9

Rapportcijfer geluk weinig kunnen sparen 7.3

Rapportcijfer geluk veel kunnen sparen 8.1

Welk rapportcijfer geef je de hoeveelheid vrije tijd die je hebt?

7,7

Algemeen rapportcijfer vrije tijd 7.7

Welzijn

Rapportcijfer woning of woonruimte

7,9

Algemeen rapportcijfer woning **8.3**
 Rapportcijfer woning eenpersoonshuishoudens **8.0**
 Rapportcijfer woning meerpersoonshuishoudens **8.4**

Rapportcijfer woonomgeving

7,7

Algemeen rapportcijfer woonomgeving **8.1**
 Rapportcijfer woonomgeving buiten bebouwde kom **8.5**
 Rapportcijfer woonomgeving binnen bebouwde kom **8.0**

Veiligheid

Voel je je veilig in de omgeving waarin je woont?

93% voelt zich altijd of meestal wel veilig

13% uit stadscentra voelt zich soms wel, soms niet veilig

Ik ervaar overlast van buurtbewoners

82% heeft geen tot weinig overlast van buurtbewoners

93% uit buurtschappen heeft geen tot weinig overlast van buurtbewoners

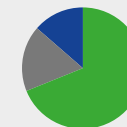
Materiële welvaart

Ik houd maandelijks geld over om naar wens te besteden of te sparen

Gemiddeld

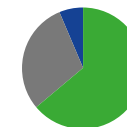
67% Maandelijks geld over
 17% niet eens /niet oneens
 13% Maandelijks (helemaal) geen geld over

Hoe makkelijk kun je rondkomen van het totale inkomen van het huishouden?

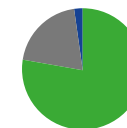
Gemiddeld

62% (Heel) makkelijk
 29% Niet makkelijk en niet moeilijk
 6% (Heel) moeilijk

HBO/WO/Doctoraal

78% (Heel) makkelijk
 20% Niet makkelijk en niet moeilijk
 2% (Heel) moeilijk

Samenleving

De meeste mensen zijn te vertrouwen

72% heeft vertrouwen in de meeste mensen

Ik heb vertrouwen in de overheid (rijk, provincie, gemeente, politie en rechters)

35% heeft *weinig / geen* vertrouwen in de overheid

28% van de hoger opgeleiden heeft *weinig / geen* vertrouwen in de overheid

Arbeid en vrije tijd

Welk rapportcijfer geef jij jouw huidige werk?

7,8

Algemeen rapportcijfer huidige werk 7,8

Ik heb een goede balans tussen werk en privé

72% heeft een goede werk-privé balans

51% van degenen die moeilijk kunnen rondkomen heeft een goede werk-privé balans

Milieu

Ik ben tevredenheid over hoe schoon de woonomgeving is waarin ik woon

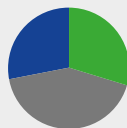
72% is tevreden over hoe schoon de woonomgeving is

Wat vind je van de kwaliteit van natuur en landschap in de regio de laatste 5 jaar?

Gemiddeld

- 29% (Veel) vooruit gegaan
- 41% Gelijk gegaan
- 27% (Veel) achteruit gegaan

Achterhoeks geluk²⁷

Door: Gert-Jan Hospers, bijzonder hoogleraar Transitie in Stad en Regio aan de Radboud Universiteit & Stichting Stad en Regio

Een van de slogans waarmee Achterhoek Toerisme de streek bij vakantiegangers promoot is 'Het geluk van Nederland'. Maar klopt dat ook? Hoe zit het met het regionale geluksgevoel? Maakt de Achterhoek gelukkig? Het onlangs gepubliceerde rapport 'Brede welvaart in de Achterhoek' geeft inzicht in deze intrigerende vragen. Het onderzoek is uitgevoerd door de bureaus Moventem en Companen in opdracht van de provincie Gelderland en Achterhoek Ambassadeurs. Daarbij is gebruik gemaakt van het Gelderland Panel, een panel dat inwoners in juni en juli 2022 vragen heeft voorgelegd op het gebied van 'brede welvaart' oftewel 'alles wat mensen van waarde vinden'. Om het belang van aspecten als inkomen, wonen en welzijn te achterhalen, moesten de deelnemers aan het panel telkens een keuze maken over wat ze het belangrijkste vonden.

Conclusie van het onderzoek: Achterhoekers beschouwen tevredenheid over het leven in algemene zin (welzijn) als het meest cruciale aspect van 'brede welvaart', gevolgd door het gevoel van veiligheid en tevredenheid met de woonomgeving. Kijkend naar hun eigen leefsituatie, zijn ze behoorlijk positief: de ondervraagde Achterhoekers beoordelen de mate van gelukkig zijn met het rapportcijfer 7,9. Interessant is dat er nauwelijks verschillen optreden qua opleidingsniveau en huishoudenssamenstelling. Wel zijn eenpersoonshuishoudens gemiddeld genomen wat minder gelukkig: zij geven hun leven een 7,5. Degenen die tevreden zijn met hun leven, zeggen meestal dat ze gezond zijn en in een goede omgeving met genoeg voorzieningen wonen.

Dan een kwestie die menigeen bezighoudt: maakt geld gelukkig? Ook daarover laat zich aan de hand van het onderzoek iets zeggen. Want Achterhoekers die maandelijks geld overhouden om naar wens te besteden of te sparen, geven hun leven een 8,1. Degenen die deze mogelijkheden niet hebben, zijn minder tevreden: zij beoordelen de mate van gelukkig zijn met een 7,3. Weliswaar is dat een ruime voldoende, maar het geeft te denken. Dat geldt zeker als we ook in ogenschouw nemen dat Achterhoekers die minder te besteden hebben minder positief zijn over hun gezondheid.

²⁷ Deze bijdrage is eerder gepubliceerd als column in de Achterhoek Nieuws-edities van 11 oktober 2022. Beschikbaar via: www.stad-en-regio.nl/achterhoeks-geluk.

Ze hebben meer last van fysieke of mentale klachten en leven minder gezond dan de groep die makkelijk kan rondkomen. Wie bemiddelder is, is blijkbaar gelukkiger en gezonder.

Last but not least: veel ondervraagden geven aan dat ze blij zijn om in de Achterhoek te wonen. 93 procent van de inwoners voelt zich altijd of meestal wel veilig in de woonomgeving. Ze waarderen hun woning met een 8,3 en de omgeving waar ze wonen met een 8,1. Opmerkelijk: bewoners van een buurtschap en van het buitengebied zijn tevredener met hun woonomgeving (8,5 – het hoogst gegeven cijfer in het onderzoek!) dan streekgenoten die in een stad of dorp wonen (8,1). Juist die buurtschappen en het buitengebied zijn kenmerkend voor de Achterhoek. Als je het zo bekijkt, is het niet zo gek dat de regio zich bij toeristen aanprijst als 'Het geluk van Nederland'.

Ontwikkeling brede welvaart in de Achterhoek

Het niveau van brede welvaart blijft op peil

Door: RaboResearch, Floris Jan Sander, Otto Raspe, Rogier Aalders en Sjoerd Hardeman

In het kort

- Net als vorig jaar hebben we gekeken naar de ontwikkeling van brede welvaart in de Achterhoek en deze vergeleken met de ontwikkeling van brede welvaart elders in het land.
- Uit onze brede welvaartsenquête blijkt dat in de Achterhoek de brede welvaart afgelopen jaar op peil is gebleven, terwijl de brede welvaart elders in het land is gedaald.
- We zien onder de respondenten dat zeven dimensies zijn verbeterd in de Achterhoek, terwijl in Nederland als geheel slechts één dimensie is verbeterd.

Wat is brede welvaart?

Afgelopen jaar²⁸ hebben wij de Achterhoek geanalyseerd vanuit een breed welvaarts-perspectief en dit jaar krijgt dat een vervolg. De bevindingen worden gepubliceerd in de Achterhoek Monitor. We bespreken de ontwikkeling van de brede welvaart in het afgelopen jaar met een focus op de Achterhoek.

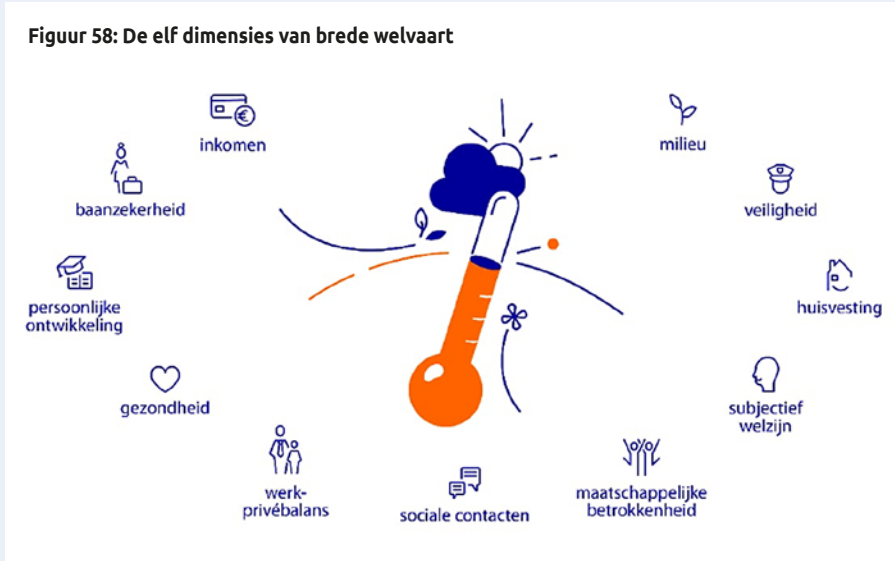
Brede welvaart krijgt in Nederland steeds meer voet aan de grond als kader voor maatschappelijke keuzes. Terecht, want Nederlanders vinden veel meer belangrijk dan alleen economische groei en werkgelegenheid. Ook aspecten als gezondheid, veiligheid, milieu en huisvesting zijn belangrijk. Brede welvaart houdt hier rekening mee en brengt elf welvaartsdimensies samen (figuur 58).

Brede welvaart in de Achterhoek blijft op peil

Om de ontwikkeling van brede welvaart te monitoren, maken we gebruik van onze brede welvaartsenquête. Deze is in de maanden mei-juni van 2019, 2020, 2021 en 2022 elk jaar door ruim tienduizend mensen ingevuld. We vroegen hen om de elf dimensies van brede welvaart te waarderen op een schaal van één tot zeven (tabel 7). Het gaat hierbij dus om de welvaart zoals de geënteerden deze ervaren. De antwoorden op deze elf vragen normaliseren wij tot één score: het algehele niveau van brede welvaart. Veel mensen hebben de enquête in zowel 2021 als 2022 ingevuld. Hierdoor kunnen

²⁸Zie <https://www.rabobank.nl/kennis/s011208784-effecten-van-de-coronapandemie-op-brede-welvaart-in-de-achterhoek>

we nagaan of hun algehele niveau van brede welvaart en de score op de elf dimensies is verbeterd of verslechterd in Nederland en de Achterhoek. Ongeveer honderd Achterhoekers vulden de enquête zowel in 2021 als in 2022 in.

Bron: RaboResearch, Universiteit Utrecht

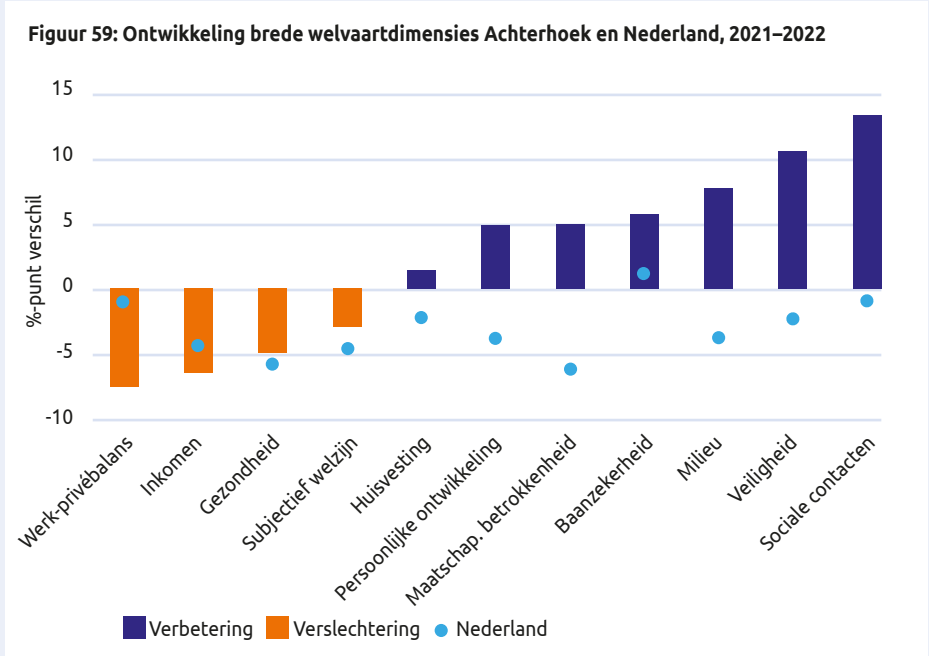
Tabel 7: Elf enquêtevragen over brede welvaart

	Dimensie	Op schaal van 1 t/m 7, in hoeverre ...
1	Subjectief welzijn	... ben je gelukkig?
2	Veiligheid	... leef je in veiligheid?
3	Persoonlijke ontwikkeling	... volg je een cursus, training of opleiding?
4	Huisvesting	... woon je in een voor jou geschikte woning?
5	Milieu	... woon je in een schoon milieu?
6	Gezondheid	... ben je gezond?
7	Inkomen	... heb je voldoende inkomen?
8	Baanzekerheid	... ben je verzekerd van een baan?
9	Werk-privébalans	... zijn jouw werk- en privé-activiteiten in balans?
10	Sociale contacten	... onderhoud je bevredigende sociale relaties?
11	Maatschappelijke betrokkenheid	... heb je invloed op jouw leefomgeving?

Bron: RaboResearch

Gemiddeld genomen zijn Nederlanders er het afgelopen jaar bijna 1 procentpunt op achteruit gegaan in ervaren brede welvaart²⁹. Dit beeld zien we niet terug in de Achterhoek; het algehele niveau van brede welvaart is hier nagenoeg gelijk gebleven. Vervolgens kijken we naar alle onderliggende welvaartsdimensies. Daaruit blijkt dat voor Nederland als geheel de volgende dimensies significant zijn verslechterd: maatschappelijke betrokkenheid, inkomen, subjectief welzijn, gezondheid, persoonlijke ontwikkeling, milieu, veiligheid en huisvesting. Daarentegen is de dimensie baanzekerheid significant verbeterd.

Hetzelfde deden we voor de Achterhoek en de uitkomsten staan in figuur 59. Ter illustratie: op de vraag ‘Op een schaal van 1 tot en met 7, heb je voldoende inkomen?’ vulde 45 procent in 2022 een slechtere score in dan in 2021, terwijl 36 procent een betere score invulde. Het saldo is dus 9 procentpunt en dat is wat is weergegeven in de figuur. De resultaten voor de Achterhoek zijn afgezet tegen de resultaten van Nederland.

Bron: RaboResearch, 2022

Noot: ongeveer honderd Achterhoekers vulden de enquête zowel in 2021 als in 2022 in. Bij géén van de dimensies is de verandering statistisch significant

²⁹ Zie <https://www.rabobank.nl/kennis/d011308615-brede-welvaart-van-werklozen-en-lage-inkomens-daalt-het-hardst>

Bij geen van de dimensies zijn de veranderingen statistisch significant in de Achterhoek. Dat wil zeggen dat de onzekerheid te groot is om op basis van de antwoorden van de circa honderd respondenten te stellen dat die dimensies in de Achterhoek als geheel zijn verbeterd of verslechterd. Wat we wel kunnen stellen, is dat die dimensies voor die specifieke groep respondenten zijn veranderd.

Voor de Achterhoekers die deelnamen aan de enquête geldt dus dat veel dimensies zijn verbeterd. Dit is opvallend aangezien voor Nederland als geheel slechts één dimensie is verbeterd (baanzekerheid). Zo zijn Achterhoekers in de enquête dit jaar tevredener dan vorig jaar over hun sociale contacten, veiligheid, milieu, baanzekerheid, maatschappelijke betrokkenheid, persoonlijke ontwikkeling en huisvesting. Daarentegen zijn Achterhoekers in de enquête minder tevreden met hun werk-privébalans, inkomen, gezondheid en subjectief welzijn dan afgelopen jaar.

Door: Gijs Brouwer, Projectleider informatiemanagement Gezondste Regio en adviseur bij Proscoop

Achterhoek de Gezondste Regio in 2030, dat is het doel. We gaan daarmee voor gezonde en gelukkige Achterhoekers, onder andere door meer preventie en zorginnovatie in te zetten. Deze ambitieuze visie is terug te vinden in de Achterhoek Visie 2030. Met de Gezondste Regio Populatiemonitor volgen we de ontwikkelingen nauwgezet.

Populatiemonitor

Vorig jaar is de Gezondste Regio Populatiemonitor voor het eerst gepubliceerd als verdiepend onderdeel van de brede Achterhoek Monitor. In de populatiemonitor is de huidige stand van zaken te vinden op het gebied van gezondheid van de inwoners, de kwaliteit en de kosten van zorg. Het geeft de feiten en cijfers die we nodig hebben om de juiste keuzes te maken, nu en naar de toekomst toe.

Uit de cijfers van dit jaar zien we op het gebied van zorggebruik een stijging van het aantal contacten met de huisarts en ook in de bezoeken aan de spoedeisende hulp (SEH). Naast cijfers over zorggebruik bevat de monitor veel andere gegevens. Denk aan kosten, prevalentie van chronische aandoeningen en patiëntwaarderingen van verschillende soorten zorg. Ook de (ervaren) fysieke en mentale gezondheid is een belangrijk onderdeel van de monitor. Hierin valt op dat meer volwassenen en ouderen een goede ervaren gezondheid hebben (gestegen met 3 procent en 4 procent), terwijl dit voor jongeren de afgelopen jaren met 4 procent is gedaald. Verder voldoen meer volwasse-

nen aan de alcoholnorm dan een aantal jaar geleden (+4 procent), maar drinken steeds meer jongeren tot 18 jaar wel eens alcohol (+3 procent). Op het gebied van zingeving geeft ongeveer hetzelfde percentage volwassenen aan een richting of doel te hebben in het leven, voor ouderen is dit de afgelopen jaren met 5 procent gestegen.

Nut en noodzaak

Er wordt wel eens de vraag gesteld wat er uiteindelijk gedaan wordt met deze monitor en wat er voor acties uit volgen. Het krachtige van deze monitor is dat het een breed beeld van de regio geeft op het gebied van gezondheid en zorg. Regelmatig verwijzen we naar de Gezondste Regio Populatiemonitor om aan te geven waar we voor staan en waar we aan werken, het is namelijk een concrete en diepgaande uitwerking van de regionale cijfers. Alle cijfers over gezondheid en zorg op één plek met selectiemogelijkheden voor bijvoorbeeld gemeente. Daarnaast is het waardevol dat het gezamenlijke doel daarmee wordt uitgedragen. Dit is ook een solide gemeenschappelijke basis nu in het kader van het Integraal Zorg Akkoord (IZA) een nieuw regiobeeld wordt gemaakt.

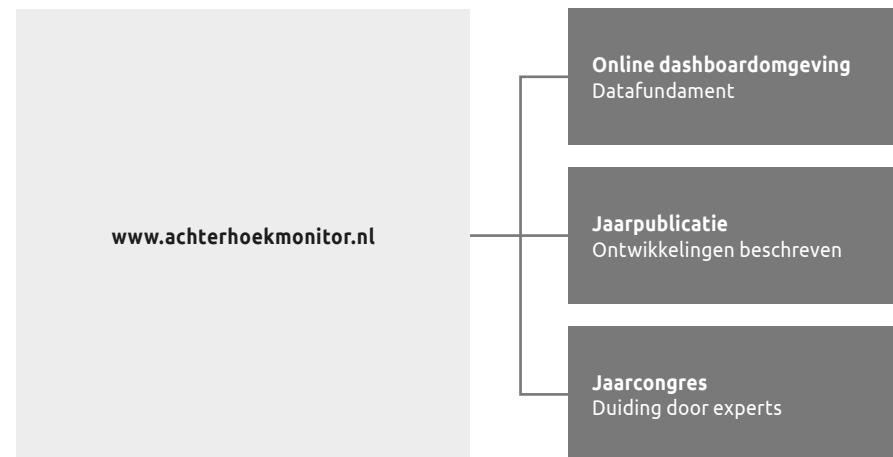
Achterhoek Gezond

Om de Achterhoek daadwerkelijk de Gezondste Regio te maken is de regio onder andere aan de slag met Achterhoek Gezond. Dit richt zich op vernieuwing en verbetering binnen zorg en welzijn. Met als doel dat de gezondheid van de Achterhoekse inwoners toeneemt.

In de aanpak van Achterhoek Gezond is gekozen voor twee doelgroepen: veerkrachtige ouderen en weerbare jeugd. Deze zijn onder andere gekozen op basis van de cijfers uit de Achterhoek Monitor. Datagedreven werken zit daarmee in de kern van Achterhoek Gezond. In 2022 zijn vier ontwikkelplekken in de regio gekozen, Zorgcorporatie Mariënveld, Preventie Platform Jeugd Oost Achterhoek en Acute Zorg West Achterhoek. Ook in de gezamenlijke aanpak van de ontwikkelplekken heeft data een belangrijke rol. Met deze ontwikkelplekken wordt een meetplan uitgewerkt, impact van demografische veranderingen doorgerekend en een businessplan opgesteld. Dit alles om eventueel nog gericht te werken of om andere partijen te enthousiasmeren over de mogelijkheden van deze ontwikkelplekken. In volgende edities van de monitor kunnen we daarover gegevens presenteren.

Colofon

De Achterhoek Monitor wordt gemaakt in opdracht van de Achterhoek Board (8RHK ambassadeurs) en is als volgt opgebouwd:

In samenwerking met de stuurgroep heeft Team Moventem de Achterhoek Monitor editie 2022/'23 gerealiseerd en gepubliceerd in december 2022. Met dank aan een aantal gastauteurs.

Stuurgroep

- Emmeke Gosselink, Wethouder Bronckhorst, lid Achterhoek Board en voorzitter van de stuurgroep
- Marc Bruijnzeels, Associate professor, LUMC Campus Den Haag
- Henri de Groot, Hoogleraar Regionaal Economische Dynamiek aan de Vrije Universiteit Amsterdam en kroonlid van de Sociaal-Economische Raad (SER)
- Hans van de Guchte, Directievoorzitter Rabobank Noord- en Oost-Achterhoek en Bestuurslid VNO-NCW Midden
- Gert-Jan Hoppers, Bijzonder hoogleraar Transitie in Stad en Regio aan de Radboud Universiteit & Stichting Stad en Regio
- Joost van Oostrum, Burgemeester gemeente Berkelland, algemeen bestuur Regio Achterhoek
- Wilma Stortelder, Adviseur Achterhoek Board en algemeen bestuur, projectleider Achterhoek Monitor vanuit 8RHK ambassadeurs

Team Moventem

- Jeroen Lijzenga, Senior onderzoeker en partner, Companen
- Jenny Poelen, Vormgever datavisualisatie, Companen
- Carien Ensing, Onderzoeker en Data-analist, Moventem
- Robin Koster, Strategisch adviseur en directeur, Moventem, projectleider Achterhoek Monitor, auteur jaarpublicatie
- Friso de Vor, Senior onderzoeker, Kenniscentrum Technologie Hogeschool Windesheim, auteur jaarpublicatie
- Edwin van de Wiel, Senior onderzoeker, Research Efficiency, auteur jaarpublicatie

Gastbijdragen

- Gijs Brouwer, Adviseur Proscoop (zie pag. 117)
- Joram van Donk, Adviseur Public Affairs en Lobby, 8RHK ambassadeurs (zie pag. 73)
- Anneloes Fleerkate, Manager, Vereniging Vruchtbare Kringloop Achterhoek en Liemers (zie pag. 50)
- Henri de Groot, Stuurgroep Achterhoek Monitor (zie pag. 16)
- Jurgen Rutgers, Procesbegeleider Slimme Mobiliteit & Digitaliseringsopgave Achterhoek (zie pag. 94)
- Floris Jan Sander, Otto Raspe, Rogier Aalders, Sjoerd Hardeman, RaboResearch (zie pag. 113)

Vormgeving

Frans Hesselink ontwerp bureau

Overname van informatie uit deze jaarpublicatie is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding.

Disclaimer

De Achterhoek Monitor is met grote zorg opgesteld. Team Moventem heeft getracht gebruikte bronnen zorgvuldig te vermelden en auteursrechten te respecteren. Mocht u onvolkomenheden tegenkomen, dan willen wij dat graag weten. U kunt contact opnemen via info@moventem.nl. Team Moventem is niet aansprakelijk voor enige directe of indirecte schade die zou kunnen ontstaan door het gebruik van de Achterhoek Monitor.

Vragen?

Stel ze aan de projectleiding van de Achterhoek Monitor:

- Robin Koster, Strategisch adviseur en directeur bij Moventem: r.koster@moventem.nl
- Wilma Stortelder, Adviseur Achterhoek Board en algemeen bestuur, 8RHK ambassadeurs: w.stortelder@8rhk.nl

